

EWA ŚNIEŻYŃSKA-STOLOT

ALMANACH PRO REVERENDISSIMO DOMINO CARDINALI
FRYDERYKA JAGIELLOŃCZYKA
– HISTORYCZNE ŹRÓDŁO WARSZTATU ASTROLOGA

Almanach pro Reverendissimo Domino Cardinali to tytuł umieszczony na oprawie rękopisu przechowywanego w Bibliotece Jagiellońskiej (BJ, rkps 8). Jako pierwszy zajął się rękopisem w roku 1840 Jerzy Muczkowski, a pół wieku później stał się on przedmiotem szczególniejszego zainteresowania dla Ludwika Antoniego Birkenmajera¹. Następnie *Almanach* wymieniony został przez Władysława Wisłockiego, uwzględniony w najnowszym katalogu rękopisów Biblioteki Jagiellońskiej, a także wzięty pod uwagę przez Grażynę Rosińską². Ponadto Maria Kowalczykówna zajęła się rękopisem 8 w związku z jego konserwacją³. Rękopis wystawiony był na wystawie *Polska w okresie Jagiellonów* w Schallaburgu (Austria) w roku 1986, a hasło do katalogu owej wystawy opracowała Anna Sobańska⁴. Od strony artystycznej rękopis 8 wspomina Barbara

¹ Opis rkps 8 zob. *Aneks I. J. Muczkowski, Rękopisma Marcina Radywińskiego*, Kraków 1840, s. 36, 138–141 zamieszczona rycina tytułowej strony *Almanachu* wykonana przez K. W. Kielisńskiego 1839. Rycina publikowana także: NN, *Jabub Najmanowicz*, „Przyjaciel Ludu, czyli Tygodnik Potrzebnych i Pożytecznych Wiadomości” VII, nr 17, Leszno 1840, ryc. b, s. 133, przyp. 3; L. A. Birkenmajer, *Mikołaj Kopernik. Część pierwsza. Studia nad pracami Kopernika oraz materiały biograficzne*, Kraków 1900, s. 667–668.

² W. Wisłocki, *Katalog rękopisów Biblioteki Uniwersytetu Jagiellońskiego*, I, Kraków 1877–1881, s. 4; tenże, *Incubabula typographica Bibliothecae Universitatis Jagellonicae Cracoviensis*, Cracoviae 1900, s. 321–322; *Catalogus codicum manuscriptorum medii aevi Latinorum, qui in Bibliotheca Jagellonica Cracoviae asservantur*, comp. S. Włodek, G. Zathay, M. Zwiercan, t. 1, Wratislaviae 1980, s. 3; G. Rosińska, *Scientific Writings and Astronomical Tables in Cracow. A Census of Manuscript Sources (XIXth–XVIth Centuries)*, *Studia Copernicana*, t. 22, Wrocław 1984, poz. 1208.

³ M. Kowalczykówna, *Makulatura z okładek rękopisu BJ Nr 8*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” XVII, 1965, s. 9–11.

⁴ A. S. [A. Sobańska], *Almanach für das Jahr 1501 für den Kardinal Friedrich den Jagiellon (Lateinisch)*, [w:] *Polen im Zeitalter der Jagiellonen 1386–1572*, red. F. Stolt, G. Stangler, Schallaburg 1986, s. 244–245.

Miodońska⁵. Nieliczne fragmenty tekstu *Almanachu* zostały odczytane w roku 1935 przez ks. Henryka Rybusa, który zajmował się osobą Fryderyka Jagiellończyka⁶. W całości tekst został odczytany dopiero w roku 2012 przez Ryszarda Tatarzyńskiego i przetłumaczony na język polski przez Annę Kozłowską (*Aneks I*).

Almanach składa się ze strony tytułowej (zob. wkładka ilustracyjna – fot. 1), *Tablic astrologicznych na rok 1501*, dwóch horoskopów Fryderyka Jagiellończyka – urodzinowego z roku 1468 (zob. wkładka ilustracyjna – fot. 2) i rocznicowego (zob. wkładka ilustracyjna – fot. 3), tzn. postawionego w chwili wejścia Słońca w datę 33 urodzin w roku 1501, dwunastu prognostyków miesięcznych na ten rok, odpowiadających wejściu Słońca w miesięcznice urodzin oraz tekstu będącego interpretacją tych wykresów. Na końcu zaczęto wpisywać *Tablice astrologiczne* bez oznaczenia roku (s. 48), a całość zamyka na s. 50 cytaty z Owidiusza (*Tristia* 5, 8, 15).

Przy wykonaniu rękopisu pracowało kilka osób, wśród których najważniejszy był jego autor, czyli astrolog, który opracował wykresy horoskopowe i prognostyki. On zapewne zatrudnił skrybę, który przepisał *Tablice astrologiczne na rok 1501*, wykresy horoskopowe i cały tekst. Była jeszcze jedna osoba, czyli komentator, który wpisywał swoje uwagi na marginesach rękopisu, a także w *Tablice astrologiczne na rok 1501* i w wykresy horoskopowe.

Obecne opracowanie dotyczy części *Almanachu* (s. 28–46), zawierającej horoskopy i prognostyki kardynała Fryderyka Jagiellończyka. Wykresy horoskopowe rozpoczyna horoskop urodzeniowy kardynała z datą dzienną 28 (godzina 23 i 58 minut) 1468 roku, bez podania nazwy miesiąca (s. 29, fot. 2). Na podstawie horoskopu urodzeniowego Fryderyka Jagiellończyka zachowanego w Bibliotece Jagiellońskiej (rkps 3225, s. 7) można ustalić, że był to kwiecień. Horoskop ten znajduje się w dużym zbiorze różnych horoskopów będących kopiami z początku wieku XVI⁷, a odnosi się do daty: 27 kwiecień 1468, godzina 23, 58 minut, 58 sekund. W rękopisie 8 zapisano datę dzienną 28, przy zachowaniu tej samej godziny (23, 58) i tego samego znaku wschodzącego (27 stopień 22 minuty Lwa) w domu I. Można więc sądzić, że są to horoskopy postawione przez dwie różne osoby (*Aneks II*). Pierwszy z astrologów mógł być świadkiem narodzenia Fryderyka Jagiellończyka i postawił horoskop (rkps 3225, s. 7), posługując się tablicami astrologicznymi, za czym przemawia umieszczenie przy stopniach minut i sekund. Drugi astrolog, znając stopień znaku zodiaku w ascendencie (dom I), ponownie postawił horoskop (rkps 8, s. 29) urodzeniowy, posługując się astrolabium – a przemawia za tym brak minut i sekund przy stopniach znaków zodiaku – i ustalił inną datę dzienną narodzenia⁸.

⁵ B. M i o d o Ń s k a, *Małopolskie malarstwo książkowe*, Warszawa 1993, s. 43.

⁶ H. R y b u s, *Królewicz kardynał Fryderyk Jagiellończyk jako biskup krakowski i arcybiskup gnieźnieński*, Warszawa 1935, *Studia Historico-Ecclesiastica* nr 2, s. 195, przyp. 6.

⁷ Takie zbiory horoskopów były charakterystyczne dla wieku XVI. Zob. E. P o u l l e, *Sur la naissance de Charles Quint, de Luther, d'Erasmus et de quelques autres*, „Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance” LXXII, 2010, s. 274.

⁸ L.A. Birkenmajer niesłusznie uważał (dz. cyt., s. 667), że astrolog przepisał dane z *Tablic astrologicznych*; E. P o u l l e, dz. cyt., s. 280. Występowanie różnych dat dziennych w horoskopach urodzeniowych tej

Komentator, który czytał *Almanach* zapewne jakiś czas po powstaniu i wprowadził poprawki w *Tablicach astrologicznych na rok 1501* poprzedzających właściwy tekst (s. 10), przy dacie 28 kwietnia dopisał *Revolucio geniture d[omi]ni re[vere]ndissimi cardinalis*, czyli wejście Słońca w datę dzienną urodzin kardynała przyjętą przez drugiego astrologa⁹.

Oprócz daty dziennej różnice między obydwojma horoskopami urodzeniowymi zaczynają się od domu IV, gdzie w rkps 3225 (s. 7) zapisano 16 stopień i 51 minut Skorpiona, a w rkps 8 (s. 29) 16 stopień Byka, co w tym przypadku stanowi ewidentną pomyłkę skryby. Od tego momentu zapisy w domach obu horoskopów znacznie różnią się między sobą i dotyczą także planet pojawiających się w poszczególnych domach oraz wprowadzenia do domów pierwszego z horoskopów urodzeniowych gwiazd (dom III. *Azmeth* 16, 40 [minut] Wagi; dom IV *Cor scorpionis* [*Antares α Sco*]; dom XI *Aldebaran* [α Tau] 2, 40 minut Bliźniąt).

Autor horoskopu urodzeniowego w rkps. 3225 (s. 7) mógł być jednym z dworskich astrologów i lekarzy Kazimierza Jagiellończyka, a biorąc pod uwagę rok urodzenia Fryderyka Jagiellończyka (1468), był to Piotr Gaszowiec¹⁰. Drugi astrolog, którego w dotychczasowej literaturze kojarzono z różnymi osobami, oprócz horoskopu urodzeniowego wykonał także horoskop rocznicowy i dwanaście prognostyków miesięcznych na rok 1501, zawartych w omawianym rękopisie.

Tekst *Almanachu* zaczyna się na stronie 28, a zawiera uzupełnienie do *Tablic astrologicznych na rok 1501*, dotyczące czasu puszczenia krwi i kąpeli oraz tabelę pokazującą przyporządkowanie części ciała ludzkiego znakom zodiaku (melotezja) zgodnie z Alchabitusem, którego dzieło w wieku XII przełożył na łacinę Jan z Sewilli, a które zostało wydane drukiem w roku 1473¹¹. Skryba przepisujący tekst popełnił dwa błędy: przypisał serce zodiakalnemu Rakowi, a przy znaku Lwa zapisał pierś, przy czym wprowadził korektę, dopisując znak Skorpiona, któremu tradycyjnie przyporządkowane są genitalia – popełnił więc kolejny błąd.

Dalej w *Almanachu* następuje wstęp (s. 29), w którym astrolog – w pełnych grzecznościowych zwrotów słowach – raz powołuje się na obowiązek stawiania horoskopów, od którego chciałby się uwolnić, raz nie chce zaniedbać obowiązku służenia swoją wiedzą kardynałowi. Opiera się na rozmaitych uczonych, w pierwszy rzędzie na żyjącym

---

samej osoby było częstym zjawiskiem, np. znanych jest sześć horoskopów urodzeniowych Marcina Lutra z różnymi datami dziennymi, a nawet rocznymi.

⁹ Według *Tablic astrologicznych* (s. 10) Słońce powinno być w 18 stopni i 11 minut Byka, a według wykresu w 17 stopniu Byka.

¹⁰ Na dworze Kazimierza Jagiellończyka byli astrologowie-lekarze: Piotr Gaszowiec z Łoźmierzy, który pełnił tę podwójną funkcję w latach 1464–1474, Jan Stanko – na dworze od roku 1470, Johann Liberhant z Torunia, Jakub z Zalesia – od stycznia 1477, Jerzy Kotermał z Drohobycza – od listopada 1487.

¹¹ Abu al-Saqr al-Qabisi Abd al-Aziz ibn Uthman, Abu al-Saqr al-Qabisi, Al-Qabisi, Alchabitius, zm. 967. H. M. C a r e y, *Medieval Latin Astrology and the Cycles of Life: William English and English Medicine in Cambridge, Trinity College MS O.5.26*, [w:] *Astromedicine. Astrology and Medicine, East and West*, ed. A. A k a s o y, Ch. B u r n e t t, R. Y o e l i - T l a l i m, Firenze 2008, s. 45.

w wieku IV sycylijskim astrologu i chrześcijaninie Juliuszu Firmicucie Maternusie i jego dziele *Matheseos libri VIII*, które było bardzo popularne w średniowieczu, a zostało wydane drukiem w Wenecji w roku 1497¹². Od Firmicusa czerpie na przykład informacje, że w prognostyku miesięcznym z datą 21 lipca 1501 (s. 41) Mars i Słońca będą tworzyć kwadraturę i wpisuje tę informację do wykresu, chociaż nie znajduje ona potwierdzenia w *Tablicach astrologicznych na rok 1501*. Przejmuje od niego także niektóre określenia, jak „dom życia” (*domus vite*), „promieniowanie” (*radiatio*) oraz termin oddziaływania planety (*terma, terminus*, zob. *Matheseos...* 2 XIV 3). Na określenie aspektów używa słów, które w tłumaczeniu polskim brzmią: „przeciwnie promieniowanie” lub „skośne promieniowanie” zamiast opozycja, a także „potrójne promieniowanie” zamiast trygon.

Wśród innych autorytetów, których astrolog także zaczerpnął od Firmicusa Maternusa (*Matheseos...* 3 I 2; 4 *Proemium* 5) są postacie mitologiczne, jak Eskulap, czyli Asklepios (bóg lekarzy) i Merkury, czyli Hermes Trismegistos, oraz postacie historyczne: egipski kapłan Petoris i filozofowie późnoplatońscy Plotyn i Porfiriusz. W dalszej części, omawiając kolejne prognostyki miesięczne, odwołuje się do Halego Habenragla, czyli Abenragla (Abū l-Hasan ‘Alī ibn Abī l-Rijā), astrologa arabskiego zmarłego po 1037 roku, bardzo popularnego w wieku XV, którego dzieło *Liber in iudiciis stellarum* było tłumaczone także na języki wernakularne¹³.

Zastrzeżenia swoje związane w wykonaniu *Almanachu* opiera astrolog na dyskusji dotyczącej determinizmu, powołując się z jednej strony na Firmicusa Maternusa, który w rozdziale zatytułowanym *Jakiego rodzaju życie powinien prowadzić matematyk* twierdził, że wpływowi gwiazd nie podlegają władcy¹⁴, z drugiej strony na Plotyna i Porfiriusza, którzy kierowali się „nieuniknionym prawem przeznaczenia”. Dostrzega także ryzyko przepowiadania przyszłości władcom „jakby to była budząca przerażenie Scylla” (s. 29–31), czyhająca na żeglarzy w Cieśninie Mesyńskiej. Odniesienie do Scylli nasz astrolog przejął także od Firmicusa Maternusa, ale w *Matheseos...* (I *Proemium* 4) nie ma ono nic wspólnego z zagrożeniem dla astrologów stawiających horoskopy, a Scylla jest jedynie wspomniana w rozmowie między Firmicusem i jego protektorem Lolliusem Mavortiussem. Te stwierdzenia w ustach autora *Almanachu* wydają się zaskakujące, biorąc pod uwagę fakt, że przez całe średniowiecze na dworach europejskich, w tym i na dworze krakowskim, zatrudniano astrologów, którzy pełnili także funkcję lekarzy królewskich, a skazanie na śmierć astrologa i lekarza, jak to miało miejsce w Anglii w roku 1441, należało do wyjątków¹⁵.

¹² J. R. B r a m, *Introduction*, [w:] *Ancient Astrology. Theory and Practice. Matheseos libri VIII by Firmicus Maternus*, transl. J. R. B r a m, *Noyes Classical Studies*, Park Ridge N.J., 1975, s. 7.

¹³ J - P. B o u d e t, T. C h a r m a s s o n, *Une consultation astrologique princière en 1327*, [w:] *Comprendre et maîtriser la nature au Moyen Âge: mélanges d'histoire des sciences offerts à Guy Beaujouan*, Genève–Paris 1994, s. 266. Do Abenragla odwoływał się np. Richard Trewythian, londyński XV-wieczny astrolog, zob. S. P a g e, *Richard Trewythian and the Uses of Astrology in Late Medieval England*, „Journal of the Warburg and Courtauld Institutes” LXIV, 2001, s. 193–223); H. M. C a r e y, dz. cyt., s. 35, 45.

¹⁴ *Życie i przygotowanie astrologa*, zob. *Matheseos...* 2 XXX 4–5.

¹⁵ Chodzi o Rogera Bolingbroke’a i Thomasa Southwella, którzy ostrzegali Henryka VI przed ciężką cho-

Po długim wstępie następuje prośba o przyjęcie przez kardynała skromnych wywodów, o wybaczenie, jeśli zawierają one „coś niestosownego”, i zapewnienie, że nic nie zostało napisane „na los szczęścia lub kierując się opinią” (s. 32). Ostatecznie astrolog decyduje się na wykonanie *Almanachu*, bo – jak twierdzi Ptolemeusz – „wielu nieszczęściom można zapobiec, gdy się je przewidzi” (s. 33).

Wykres horoskopu rocznicowego z datą 28 kwietnia 1501, któremu towarzyszy kilka informacji i tabela znajduje się na stronie 31 (zob. wkładka ilustracyjna – fot. 3). Z zapisu pod wykresem wynika, że Saturn jest panem czasu (*divisor*), to znaczy, że będzie rządził przez 30 miesięcy¹⁶. Dawczynią życia (określenie *Alchocoden* pomyłkowo dopisane ręką komentatora jako *Alkoroden*), czyli planetą określającą ilość lat życia jest Wenus, która wraz z Jowiszem jest panią roku 1501¹⁷.

Tabela pod wykresem związana jest z prognozowaniem zdarzeń w 33 rocznicę urodzin kardynała. Po prawej stronie pokazuje progresję prymarną (*profectio*), czyli pozycję planet po 33 dniach od urodzenia Fryderyka Jagiellończyka, a więc na dzień 31 maja 1468 roku. Po lewej – dyrekcję (*directio*), czyli metodę symboliczną, która określała teoretyczne, a nie rzeczywiste położenie planet w znakach zodiaku po 33 latach, licząc 1 stopień, który przechodzi przez ascendent jako jeden rok¹⁸.

Dalej astrolog przystępuje do prognozowania wydarzeń, które mają nastąpić w roku 1501, odnosząc się jednocześnie do horoskopu urodzeniowego, rocznicowego jak i prognostyków miesięcznych, a jego ogólne stwierdzenia – jak pisze – są „szczegółowo zapisane w wyjaśnieniu miesięcy” (s. 34).

Od strony 35 zaczynają się wykresy dwunastu prognostyków miesięcznych, których daty – 5 styczeń, 2 luty, 2 marzec, 30 marzec, 26 maj, 24 czerwiec, 21 lipiec, 18 sierpień, 15 wrzesień, 13 październik (zob. wkładka ilustracyjna – fot. 4), 11 listopad, 8 grudzień – odpowiadają wejściu Słońca w datę miesięcznicy urodzin Fryderyka Jagiellończyka, licząc przeciętnie co 28 dni. Pod wykresami zapisane są prognostyki odnoszące się do kolejnych miesięcy, chociaż zdarza się, że astrolog odwołuje się do wydarzeń w miesiącach następnych, na przykład retrogradacja Jowisza, która miała miejsce 8 grudnia 1501 (s. 46) jest wspomniana przy prognostyku z datą 15 września (s. 43).

Zgodnie ze sztuką prognozowania astrolog, autor *Almanachu*, brał pod uwagę charakter dwunastu domów horoskopowych: I *Vita*, II *Lucrum*, III *Fratres*, IV *Parentes*, V *Filii*, VI *Valetudo*, VII *Nuptiae*, VIII *Mors*, IX *Peregrinationes*, X *Honores*, XI *Amici*, XII *Inimici*¹⁹. Nazwy domów horoskopowych były w astrologii ogólnie przyjęte, ale

---

robą, a zostali wraz z księżną Gloucester Eleonorą Cobham oskarżeni o sprowadzenie śmierci na tegoż Henryka VI, zob. S. Page, dz. cyt., s. 202.

¹⁶ Zob. *Matheseos*... 2 XXVII 1.

¹⁷ A. Bouché-Leclercq, *L'astrologie grecque*, Paris 1899, s. 407, przyp. 2 oraz s. 411, przyp. 1; L. Fleming-Mitchell, *The Language of Astrology*, London 1977, s. 9.

¹⁸ A. Bouché-Leclercq, dz. cyt., s. 418, przyp. 2; L. Fleming-Mitchell, dz. cyt., s. 31, 72.

¹⁹ *Matheseos*... 2 XIX 1–13; A. Bouché-Leclercq, dz. cyt., s. 281, 390; O. Neugebauer, H. B. van Hoesen, *Greek Horoscopes*, Philadelphia 1959, s. 7–8 (*Loc.*).

w lepszym zrozumieniu ich na gruncie krakowskim pomocne jest *Generale iudicium* Władysława Warneńczyka (BJ, rkps 1963, k. 256v), gdzie na początku wieku XVI wpisano wyjaśnienia dotyczące charakteru kolejnych domów²⁰.

Prognozyki były z zasady stawiane na podstawie pozycji luminarzy, czyli Słońca i Księżycy – zwłaszcza Księżycy – w domach horoskopowych tzw. widzialnych (III, VI, IX, XII) oraz zachodnich (VII)²¹. Ważną rolę odgrywało także ustalenie miejsca ojca i matki, dla horoskopów dziennych były to Słońce i Wenus, a dla nocnych Saturn i Księżyc²². Ponadto pozostałe planety męskie oznaczały braci, a żeńskie – siostry²³. Brano także pod uwagę aspekt Marsa, oddziaływanie Wenus, Jowisza i Merkurego oraz znaki zodiaku występujące w kolejnych domach horoskopowych.

Wychodząc z tych założeń, w ogólnych stwierdzeniach dotyczących całego roku 1501 (s. 32) autor *Almanachu* pisze więc, że w ascendencie horoskopów urodzeniowego (zob. wkładka ilustracyjna – fot. 2) i rocznicowego (zob. wkładka ilustracyjna – fot. 3) występuje ten sam znak zodiaku – Lew, w którym Słońce ma swój dzienny i nocny dom, a planeta ta pojawia się także w domu X *Honores* obu horoskopów, co wskazuje na wzrost władzy, stąd kardynał powinien „rozbłysnąć jakąś szczególną i doskonałą świetnością” (s. 32). Ponieważ Księżyc rosnący znajduje się w domu II *Lucrum* horoskopu rocznicowego (s. 31), należy „spodziewać się korzyści i powiększenia majątku za sprawą pozyskanych przyjaciół” (s. 33). Dalej w części ogólnej swoich rozważań astrolog przewiduje, że Wenus i Jowisz w domu IX *Peregrinationes* horoskopu rocznicowego „oznacza poprawę w zakresie dóbr kościelnych” (s. 32).

W prognozowaniu istotne były domy kardynalne (I, IV, VII, X), w *Generale iudicium* zwane mocne (*Fortis*), bowiem odpowiadają im cztery okresy życia ludzkiego – od narodzin, przez wiek dojrzały, starość do śmierci²⁴. Ponadto rozróżniano pięć domów nieaktywnych (III, VI, VIII, XI, XII), a trzy z nich (III, VI, VIII) określono w *Generale iudicium* jako słabe (*debilis*)²⁵. Opierano się na pozycji planet w poszczególnych domach horoskopowych oraz na wzajemnych relacjach planet (*mutationes*), harmonijnych i nieharmonijnych, czyli geometrycznych aspektach wyrażanych w stopniach: koniunkcja (0 stopni), trygon (120 stopni), kwadratura (90 stopni), opozycja (180 stopni) oraz na tranzytach (jedna planeta przechodzi nad drugą), retrogradacjach (planeta poru-

²⁰ E. Śnieżyńska-Stolot, „*Generale iudicium*” Władysława II zwanego Warneńczykiem, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” XLI, 2011, s. 26, tekst łaciński odczytał R. Tatarzyński, tłum. na język polski A. Kozłowska (dalej: *Generale iudicium*).

²¹ A. Bouché-Leclercq, dz. cyt., s. 455.

²² Ptolemy *Tetrabiblos* III, 3–4, transl. F. E. Robbins, London 1980, s. 241; A. Bouché-Leclercq, dz. cyt., s. 393.

²³ Ptolemy *Tetrabiblos* III, 4–5, s. 251; A. Bouché-Leclercq, dz. cyt., s. 395.

²⁴ A. Bouché-Leclercq, dz. cyt., s. 281; E. Śnieżyńska-Stolot, dz. cyt., s. 18. Układ czterech etapów życia jest zgodny z ruchem wskazówek zegara, a więc przeciwny do numerów domów horoskopowych (I, X, VII, IV).

²⁵ A. Bouché-Leclercq, dz. cyt., s. 281–287; E. Śnieżyńska-Stolot, dz. cyt., s. 18.

sza się przeciwnie do kierunku Zodiaku) i spaleniach (planeta znalazła się w odległości mniejszy od Słońca niż 3 stopnie)²⁶.

Autor *Almanachu* zapisał aspekty na początku każdego prognostyku miesięcznego na rok 1501, a wyjątkowo także w tekście (s. 36):

- 5 styczeń, kwadratura Słońca i Jowisza, poprawione na tranzyt (s. 35);
- 2 luty, opozycja Słońca i Księżycy (s. 36);
- 2 marzec, trygon Saturna i Marsa, Księżyc w opozycji z Marsem (s. 37);
- 30 marzec, kwadratura Saturna i Księżycy (s. 38);
- 26 maj, Księżyc w opozycji z Marsem, kwadratura Marsa i Merkurego (s. 39);
- 24 czerwiec, Księżyc w opozycji z Marsem (s. 40);
- 21 lipiec, kwadratura Słońca i Marsa (s. 41);
- 18 sierpień, trygon Jowisza i Wenus (s. 42);
- 15 wrzesień, Księżyc w opozycji z Jowiszem (s. 43);
- 13 październik, koniunkcja Księżycy i Wenus (s. 44, fot. 4);
- 11 listopad, Księżyc w opozycji z Marsem (s. 45);
- 8 grudzień, Księżyc w opozycji z Saturnem, trygon Jowisza i Słońca, kwadratura Jowisza i Wenus (s. 46).

Większość tych aspektów potwierdzają *Tablice astrologiczne na rok 1501* (s. 5–27). Komentator, który czytał *Almanach* w jakiś czas po jego powstaniu, wyraźnie sprawdzał, czy aspekty wpisane przez skrybę są zgodne z tymi tablicami (s. 35) i dopisywał opuszczone (s. 39, 40, 45, 46). Raz nawet poprawił datę prognostyku (s. 43) tak, aby była zgodna z opozycją Księżycy i Jowisza zapisaną w *Tablicach astrologicznych na rok 1501* (s. 21).

Autor *Almanachu* opierał się także na stałych związkach planet i znaków zodiaku (domy, egzaltacje, deklinacje, upadek)²⁷, chociaż nie wymienia ich bezpośrednio, ale uwzględnia w prognostykach oraz na oddziaływaniu planet (*opera*) na świat podksiężycowy, a więc i na ciało ludzkie²⁸. Brał on ponadto pod uwagę cztery elementy: ogień, woda, powietrze i ziemia, a także cztery temperamy odpowiadające czterem płynom

²⁶ *Ptolemy Tetrabiblos* I, 13–14, 18, s. 75, 83; III, 4, s. 245; *Matheseos...* 2 XXII; A. Bouché-Leclerq, dz. cyt., s. 390; *The Beginning of Wisdom. An Astrological Treatise by Abraham ibn Ezra*, ed. R. Levy, F. Cantera, Paris 1939, s. 209–214; O. Neugebauer, H. B. van Hoesen, dz. cyt., s. 2, 10; L. Fleming-Mitchell, dz. cyt., s. 24.

²⁷ Domy planet w znakach zodiaku są dzienne i nocne: Saturn – Koziorożec i Wodnik, Jowisz – Strzelec i Ryby, Mars – Baran i Skorpion, Słońce – Lew, Wenus – Byk i Waga, Merkury – Panna i Bliźnięta, Księżyc – Rak. Deklinacje: Saturn – Rak i Lew, Jowisz – Panna i Bliźnięta, Mars – Waga i Byk, Słońce – Wodnik, Wenus – Baran i Skorpion, Merkury – Ryby i Strzelec, Księżyc – Koziorożec. Egzaltacje: Saturn – Waga, Jowisz – Rak, Mars – Koziorożec, Słońce – Baran, Wenus – Ryby, Merkury – Panna, Księżyc – Byk. Upadek: Saturn – Baran, Jowisz – Koziorożec, Mars – Rak, Słońce – Waga, Wenus – Panna, Merkury – Ryby, Księżyc – Skorpion. Zob. *Ptolemy Tetrabiblos*, s. XXVI.

²⁸ A. Bouché-Leclerq, dz. cyt., s. 96, 384, 397; O. Neugebauer, H. B. van Hoesen, dz. cyt., s. 7; H. M. Carey, dz. cyt., s. 38–39.

w organizmie ludzkim (krew, flegma, żółć i czarna żółć) i ich związek z planetami i znakami zodiaku. Według Mikołaja z Oresme aspekty planetarne zapowiadały wielkie wydarzenia w świecie, jak plagi i śmierć²⁹. Planety i ich związek z żywiołami, płynami i temperamentami powodowały także w organizmie ludzkim określone choroby. Saturn – Zły Geniusz – jest zimny, czasem określany jako suchy, a czasem jako wilgotny, powoduje choroby związane z zimną i suchą pogodą (trąd, raka, podagrę)³⁰. Jowisz – Dobry Geniusz – jest gorący i wilgotny, związany z niewielkimi dolegliwościami, które szybko przemijają³¹. Mars – Zła Fortuna – piekąco-gorący i suchy jest bogiem wojny oraz zarazy, sieje śmierć, a wywołuje febrę³². Słońce jest gorące i suche, związane z chorobami zaczynającymi się w ustach. Wenus – Dobra Fortuna – jest zimna i wilgotna, związana jest z chorobami zaczynającymi się w łędźwiach i genitaliach. Merkury ma naturę mieszaną, ale zbliżoną do zimnej i suchej, i odpowiada za choroby psychiczne. Księżyc jest zimny i wilgotny, związany jest z flegmą³³. Temperamenty gorące i wilgotne są twórcze i aktywne, a zimne i suche destrukcyjne i pasywne³⁴. Jowisz, Wenus i Księżyc są planetami pozytywnymi, Saturn i Mars – szkodliwymi. Słońce ma charakter mieszany, tak jak Merkury³⁵.

Przy prognozowaniu na rok 1501 ważne dla astrologa było ustalenie planety, która jest panem czasu oraz roku. W omawianym *Almanachu* były to trzy planety: Saturn oraz Wenus i Jowisz (s. 31).

Chcąc ustalić miejsce Jowisza w prognozykach miesięcznych, astrolog posługiwał się – jak sam stwierdził – metodą Abenragla, zgodnie z którą, jeżeli Jowisz dojdzie do miejsca, jakie w horoskopie urodzeniowym zajmuje Saturn i będzie w prognozykach miesięcznych w domach II i X, a Koziorożec ustawi się prawie w ascendencie, w kolejnych prognozykach miesięcznych Jowisz będzie w domach III i XII. W horoskopie urodzeniowym Jowisz jest w 1 stopniu Barana (dom VIII, s. 29). W tym samym stopniu Jowisz pojawia się w prognozyku miesięcznym z datą 2 lutego 1501 (s. 36) i jest wtedy w domu II. Jednocześnie w prognozyku miesięcznym z datą 30 marca Jowisz jest w domu X, w 13 stopniu Barana (s. 38). Ponadto Koziorożec występuje w domu I, 2 lutego (s. 36) i 21 lipca (s. 41). Wobec tego astrolog umieszcza Jowisza w domach III (21 lipiec, s. 41; 8 grudzień, s. 46) i XII (2 marzec, s. 37).

Dla zrozumienia warsztatu astrologa – autora *Almanachu* – należy przeanalizować horoskopy i prognozyki z punktu widzenia różnych kategorii domów horoskopowych.

²⁹ H. M. Carey, dz. cyt., s. 42.

³⁰ *The Beginning...*, s. 154, 195; H. M. Carey, dz. cyt., s. 46; A. Bouché-Leclercq, dz. cyt., s. 285.

³¹ A. Bouché-Leclercq, dz. cyt., s. 97, 284; *The Beginning...*, s. 197.

³² A. Bouché-Leclercq, dz. cyt., s. 98, 283; *The Beginning...*, s. 198.

³³ A. Bouché-Leclercq, dz. cyt., s. 92, 99–100; *The Beginning...*, s. 198–202.

³⁴ A. Bouché-Leclercq, dz. cyt., s. 101.

³⁵ Tamże, s. 101.

PROGNOZOWANIE WEDŁUG DOMÓW KARDYNALNYCH (I, IV, VII, X).

Dom I Vita. Według *Generale iudicium* dotyczy: „ciał, życia, kąpiei, leków potrzebnych do życia, spraw tajemnych, więzi [uczuciowych], ćwiczenia, pracy, zdrowia, nowych szat, wszystkiego, co trwałe w życiu”³⁶. W prognostyku miesięcznym z datą 5 stycznia 1501 (s. 35) astrolog ogłasza, że miesiąc ten zapowiada się dobrze ze względu na **Wenus** w ascendencie. **Słońce** w tym domu (prognostyk miesięczny na 2 lutego 1501, s. 36) „rozstrzyga o chwalebnym i chlubnym stanie w tym miesiącu”³⁷. Jednocześnie opozycja Słońca i Księżycy zapisana w *Tablicach astrologicznych na rok 1501* (s. 7), a także w tym prognostyku (Słońce jest w domu I, a Księżyc malejący w domu VII), oraz to, że Słońce zbliża się do kwadratury z Saturnem, który jest w domu IV, ma wskazywać, że kardynał nie będzie bezpieczny „od szkodliwych płynów” (s. 36). Astrolog opiera się tutaj na naturze Saturna i Księżycy (planet zimnych), z którymi związana jest flegma. W prognostyku miesięcznym z datą 30 marca 1501 (s. 38) znajduje się 9 stopień Raka, w którym ma swój dzienny i nocny dom **Księżyc**, który jednocześnie tworzy kwadraturę z Saturnem, stąd astrolog przewiduje, że w tym miesiącu nastąpi „zanik pewnych myśli i rozważań duchowych”. **Mars** według prognostyku miesięcznego z 18 sierpnia 1501 (s. 42) jest w znaku Byka, w którym przypada deklinacja tej planety. Znak Byka odpowiada ponadto progresji prymarnej roku (tabela s. 31), a astrolog prognozuje w oparciu o zasadę melotezji³⁸, że znak ten „mógłby zagrozić jakimś zejściem płynów na szyję”. Zapobiegnie jednak temu i uchroni zdrowie kardynała trygon Jowisza i Wenus (s. 42), o czym astrolog wspomina we wstępie (s. 32) oraz to, że Wenus ma swój dom w zodiakalnym Byku.

Dom IV Parentes. W *Generale iudicium* oznacza on „wznoszenie budowli na chwałę Boga, przyjmowanie spadków, pielęgnowanie zdolności, szczodrość, majątek starców, ziemie, miasta, budynki, wody ziemi, tajemnice natury, skarby”. **Jowisz**, który znajduje się w znaku Ryb, a więc w swoim domu (prognostyk miesięczny 5 na stycznia 1501, s. 35), zapewnia szczęście we wszystkich sprawach związanych z tym domem horoskopowym. Według prognostyku miesięcznego z datą 15 września 1501 (s. 43) w domu tym pojawia się **Wenus** (w 11 stopniu Wagi), co zapowiada jakieś niezwykle pozytywne wydarzenie, które będzie miało miejsce między 3 i 4 października. To stwierdzenie astrologa jest zgodne z *Tablicami astrologicznymi na rok 1501* (s. 23), gdyż 3 i 4 października odnotowano Punkt Szczęścia w 16 stopniu i 46 minutach Skorpiona.

Dom VII Nuptie. W *Generale iudicium* oznacza on „małżeństwo, ślub, przeciwności, sprawy [sądowe], spory, wojny, [...] otwarte wrogości, kupno broni”. **Mars** w tym domu (horoskop rocznicowy na 28 kwietnia 1501, s. 31, fot. 2) „zagroza stratą i oszustwem w zakresie dóbr, które powinny nadejść po śmierci przyjaciół”³⁹. **Saturn** (pro-

³⁶ *Generale iudicium*, s. 34.

³⁷ Astrolog nie uwzględnił tego, że Słońce jest w znaku Wodnika, gdzie przypada jego deklinacja, a więc najsłabsze oddziaływanie tej planety.

³⁸ Znakowi Byka odpowiada w ciele ludzkim szyja (tabela, s. 28).

³⁹ *Generale iudicium*, s. 37.

gnostyk miesięczny na 5 stycznia 1501, s. 35) przepowiada zawiść, zgodnie z charakterem domu. **Słońce** w znaku miesięcznym, czyli w Lwie, który jest jednocześnie domem tej planety, w prognostyku miesięcznym z datą 21 lipca 1501 (s. 41) tworzy kwadraturę z Marsem. Ma to spowodować „nadejście niedyspozycji z powodu ciepła”, bowiem obie planety są gorące i suche.

Dom X Honores. Według *Generale iudicium* oznacza „królestwa, sławę, wywyższenie, mistrzostwo, sztukę, sprawy wojskowe, odwagę, wyniesienie, panowanie, pochwały, posłuch, znakomitość”⁴⁰. Porównując horoskopy urodzeniowy i rocznicowy (zob. wkładka ilustracyjna – fot. 2, 3), astrolog stwierdza, że w ascendencie obu horoskopów występuje znak Lwa, w którym **Słońce** ma swój dzienny i nocny dom, a planeta ta pojawia się także w domu X obu horoskopów (17 stopień Byka, s. 29, 31). Położenie **Słońca** w domu X horoskopu rocznicowego zapowiada więc rozgłos i wzrost władzy, co astrolog opiera na Halym Abenraglu⁴¹. Dalej stwierdza, że Saturn i Merkury (1 stopień Bliźniąt) w tym horoskopie „użyczy głębokiej zdolności i oznacza wyostrzony intelekt” (s. 33). Wychodząc z tego założenia, astrolog przewiduje, że „ziemia, nad którą panuje kardynał Fryderyk (nazwany Wasza Przesławna Przewielebność), winna doświadczyć dobrodziejstwa” (s. 32). Także **Wenus** w tym domu (s. 33) spowoduje pomyślne zakończenie różnych spraw, a kardynał będzie przebywał w towarzystwie ludzi wesołych i „znajdzie zadowolenie w zajęciach pachnących i przyjemnych” zgodnie z naturą Wenus, której Abraham ibn Ezra przyporządkowuje przyjemności i pachnidła⁴². Potwierdza to horoskop urodzeniowy (s. 29, fot. 2) i prognostyk miesięczny z datą 30 marca 1501 (s. 38).

W prognostyku miesięcznym z datą 2 lutego 1501 (s. 36) w domu X znajduje się zodiakalny Skorpion, w którym ma swój dom dzienny **Mars**, stąd astrolog prognozuje, że pojawi się „sprawa jakiegoś panowania lub królestwa”.

W dniu 30 marca 1501 (s. 38) w omawianym domu oprócz **Wenus** pojawia się **Merkury** w 7 stopniu Barana, co ma oznaczać „nadejście [...] zaszczytów”. Tekst w tym prognostyku wymaga jednak wyjaśnienia języka, którym posługuje się astrolog. Otóż w domu III marcowego prognostyku jest Księżyc w 8 stopniu Panny, a władcą „tego miejsca”, czyli znaku Panny, jest Merkury i ta planeta wraz ze znakiem wschodzącym miesiąca, czyli Baranem, będzie właśnie znajdować się w domu X. Będzie to miało wpływ na pomyślne zakończenie spraw związanych z królestwem i panowaniem, „ponieważ ci, którzy będą chcieli przeciwdziałać, ukorzą się wreszcie wobec Waszej [...] Przewielebności”.

⁴⁰ Tamże, s. 38.

⁴¹ Pierwsze tłumaczenia na łacinę dzieła Halego Abenragla, *Liber in iudiciis astrorum* (1254) przez Alvaro z Oviedo. Zob. J - P. B o u d e t, *Entre science et nigromance. Astrologie, divination et magie dans l'Occident médiéval (XIIe-XVe siècle)*, Paris 2006, s. 189; H. M. C a r e y, dz. cyt., s. 35, 45.

⁴² H. R y b u s (dz. cyt., s. 195, przyp. 6) sądzi, że znalazło tu odbicie stwierdzenie Miechowity o upodobaniach Fryderyka Jagiellończyka do hucznych zabaw, co miało związek ze stanem zdrowia kardynała.

PROGNOZOWANIE WEDŁUG DOMÓW NIEAKTYWNYCH, CZYLI SŁABYCH
(III, VI, VIII, XI, XII).

Dom III Fratres. Według *Generale iudicium* dotyczy „braci, sióstr, krewnych, powinowatych, podróży krótkich, sprawiedliwości, łagodności, cierpliwości, pomysłowości, poselstwa, dysputy”⁴³. W prognostyku miesięcznym z datą 5 stycznia 1501 (s. 35) w domu tym znajduje się **Merkury**, patron uczonych, oraz **Słońce**, stąd astrolog wyciąga wnioski, że planety te „użyczą ostrości intelektu w udzielaniu porad”, a zgodnie z charakterem domu stworzą kardynałowi możliwość niedalekiej podróży w celu udzielenia tych porad. Zdrowie kardynała może być jednak zagrożone, gdyż Słońce w domu III jest w opozycji do Księżyca w domu IX.

W prognostyku miesięcznym z datą 2 lutego 1501 (s. 36) w domu I jest Koziorożec, a w domu III Baran, co zgodnie z porządkiem Zodiaku astrolog komentuje jako: „Wyjście stopnia ascendentu w kierunku domu trzeciego” – i co ma wskazywać, że kardynał otrzyma korespondencję od brata. 30 marca 1501 roku (s. 38) **Księżyc** będzie w domu III, co ma zapewnić „krótkie i owocne podróże”. To prognozowanie jest zgodne z *Generale iudicium*, gdzie pozycja Księżyca w tym domu określona jest jako *gaudium*⁴⁴. Ponadto występuje tutaj znak Lwa, który pojawia się także w ascendencie horoskopu rocznicowego kardynała (s. 31, fot. 3), dlatego astrolog przewiduje, zgodnie z charakterem domu, spotkanie z bratem.

W kolejnym prognostyku miesięcznym (21 lipiec 1501, s. 41) znajdują się **Jowisz** i **Mars** w znaku Byka⁴⁵, a astrolog uważa, że obie planety doszły do miejsca, które zajmowały w horoskopie urodzeniowym kardynała (s. 31, fot. 2), co jest ewidentną pomyłką, gdyż Jowisz i Mars według wykresu są w domu XI, w Bliźniętach (s. 29). We wnioskach wynikających z położenia Jowisza i Marsa w domu III astrolog podaje, że kardynał zaangażuje się w sprawy publiczne.

Według prognostyku z datą 13 października 1501 (s. 44, fot. 4) miesiąc ten „niezupełnie [jest] szczęśliwy”, chociaż w *Tablicach astrologicznych* (s. 23) 29 października odnotowano Punkt Szczęścia w 13 stopniu i 26 minutach Strzelca. **Wenus** w tym prognostyku, w znaku miesiąca, czyli w Skorpionie (s. 44), zapowiada znowu, zgodnie z charakterem domu, spotkanie z bratem. Oddziaływanie Wenus jednak będzie niewielkie, gdyż w znaku Skorpiona przypada deklinacja tej planety. Może dlatego zapowiadane są „liczne fałszywe sny”, a „Niektórzy z przełożonych oraz podwładnych duchownych” będą się przeciwstawiać kardynałowi.

W prognostyku miesięcznym z datą 11 listopada 1501 (s. 45) astrolog pisze, że „krótkie podróże nie będą w zupełności korzystne” dla kardynała, czego bliżej nie tłumaczy, chociaż w tym domu znajduje się **Księżyc**, który sprzyja takim podróżom⁴⁶.

⁴³ *Generale iudicium*, s. 35.

⁴⁴ Radość. *Generale iudicium*, s. 29.

⁴⁵ W Byku przypada deklinacja Marsa, stąd oddziaływanie jego jest najsłabsze.

⁴⁶ A. Bouché-Leclerq, dz. cyt., s. 282–283.

Stwierdzenie astrologa, że grudzień „przyniesie fałszywych posłańców, jak i podstępne poselstwa” (prognozyk miesięczny 8 grudzień 1501, s. 46), należy chyba odnieść do tego domu. Znajduje się w nim Jowisz – Dobry Geniusz, ale w 20 stopniu Barana rozpoczyna się jego ruch wsteczny (retrogradacja), co zakłóci jego pozytywne oddziaływanie.

Dom VI Valetudo. Według *Generale iudicium* dotyczy „koni, zwierząt pociągowych, chorób, utraty niewolników, starych kobiet, odrzucenia i niesprawiedliwości”⁴⁷. We wstępnych rozważaniach astrolog stwierdza, że Wenus dotrze do miejsca, które Saturn zajmował w horoskopie urodzeniowym, a więc znajdzie się w domu VIII *Mors* (8 grudzień 1501, s. 46), z czego wyciąga wnioski, że pojawią się „straty w sprawach właściwych dla domu szóstego” (s. 33). Jeszcze raz powraca do tego w ostatnim prognozyku miesięcznym (8 grudzień 1501, s. 46), gdzie jednak mówi, że **Saturn** tylko „w niewielkim stopniu stan ciała zakłócić może”. Komentator starał się zrozumieć to ostatnie wyjaśnienie i dopisał **Jowisza** w domu VI, co miało wskazywać, że w tym domu doszło do koniunkcji Saturna (Złego Geniusza) z Jowiszem (Dobrym Geniuszem) w 27 stopniu Bliźniąt.

W prognozyku z datą 5 stycznia 1501 (s. 35) astrolog przewiduje, że kardynał może mieć dolegliwości związane z zębami lub głową, gdyż w domu VI występuje Baran, a znakowi temu zgodnie z melotezją podporządkowana jest głowa.

Według prognozyku miesięcznego z 2 marca 1501 (s. 37) w domu tym znajduje się **Księżyc**, „który umykając przed **Merkurym**, w opozycji i przed Lwem wzbudzi niejakie zastrzeżenia ze strony ludu”. To poetyckie określenie oznacza Księżyc malejący w 27 stopniu Lwa. Dom VI, który generalnie dotyczy chorób, odnosi się także do utraty niewolników, a zaczerpnięte ze starożytności określenie średniowieczny astrolog tłumaczy jako *popularis*. Do tej sytuacji przyczynia się także opozycja Księżyca i Merkurego (s. 37).

Zgodnie z prognozykiem miesięcznym z 26 maja 1501 w tym domu przebywa **Mars** w znaku Barana, czyli w swoim domu dziennym, dlatego astrolog przewiduje zapalenia i bóle głowy. Mars bowiem jest planetą gorącą i suchą, wywołującą gorączkę⁴⁸, a Baranowi według melotezji odpowiada głowa. Mars w domu VI zawsze oznacza choroby i wszelkiego rodzaju ułomności⁴⁹.

Dom VIII Mors. Według *Generale iudicium* oznacza „strach, śmierć, spadek po zmarłych, zabijanie, truciznę, [rzeczy] powodujące śmierć”. Zgodnie z prognozykiem miesięcznym na 30 marca 1501 (s. 38) znajduje się tutaj Wodnik, w którym ma swój dom **Saturn**, stąd astrolog przewiduje „kłopot ze strony starców”. W prognozyku miesięcznym z datą 26 maja 1501 (s. 39) **Wenus** występuje w znaku Byka, który jest w progresji prymarnej roku (s. 31) i oznacza, zgodnie z charakterem domu, „majątek po czyjejś śmierci”. Zgodnie z prognozykiem miesięcznym z datą 24 czerwca 1501 (s. 40)

⁴⁷ *Generale iudicium*, s. 36.

⁴⁸ H. M. C a r e y, dz. cyt., s. 45.

⁴⁹ A. B o u c h é - L e c l e r q, dz. cyt., s. 282–283.

w domu tym znajduje się **Słońce** w znaku Raka, a ponieważ jest to znak miesiąca astrolog twierdzi, że „zwiastuje jakieś zdarzenie niezwykle i szlachetne”.

W kolejnym prognostyku miesięcznym (11 listopada 1501, s. 45) w tym domu znajduje się **Mars** – Zła Fortuna. Do tego Księżyc jest w opozycji do Marsa i jest „spalony”. Według *Tablic astrologicznych na rok 1501* (s. 25) 10 listopada miała miejsce koniunkcja Słońca i Księżyca, tzn. Księżyc uległ spaleni, bo znalazł się za blisko Słońca. Astrolog przewiduje więc, że od 11 listopada kardynał dozna „nienawiści i złorzeczeń ze strony osób duchownych, które będą występowały przeciwko Kościołowi lub religii”, a ponadto zagrożone będzie zdrowie kardynała.

Dom XI Amici. Zgodnie z *Generale iudicium* oznacza on „przyjaciół pozyskanych, dobrodziejów, pomocników, nadziei na szczęśliwy obrót [majątkiem], podatki królewskie, należności królewskie, radość”. W prognostyku miesięcznym z datą 2 marzec 1501 (s. 37) znajdują się planety: **Mars**, będący także „panem ascendentu”, gdyż w domu I znajduje się Baran, w którym ta planeta ma swój dom dzienny, oraz **Merkury**. Zgodnie z charakterem domu astrolog przewiduje, że kardynał będzie myślał o sprawach królestwa.

Według kolejnego prognostyku miesięcznego (30 marzec 1501, s. 38) w domu XI przebywa **Słońce** w Baranie, w którym to znaku przypada egzaltacja tej planety, co „pozwała spodziewać się korzyści ze strony zdobytych przyjaciół oraz osób wysokiego stanu”. Zgodnie z wykresem prognostyku miesięcznego z datą 24 czerwca 1501 **Księżyc** znajduje się w domu XI, co „przymnoży przyjaciół”.

W prognostyku miesięcznym z datą 15 września 1501 (s. 43) „**Mars** z **Jowiszem** znajdują się w tym samym domu, w którym byli w dniu narodzin” (horoskop urodzeniowy, dom XI, s. 29). Ma to przysporzyć przyjaciół, którzy będą wspierać przedsięwzięcia kardynała. Jednak ze względu na retrogradację Jowisza, która będzie miała miejsce w prognostyku miesięcznym z datą 8 grudnia 1501, w domu III (s. 46) „niektórzy z tych, którzy wydawali się sprzymierzeńcami, będą chcieli odstąpić”. Ma to spowodować „pewne drobne kłopoty” 24 i 25 września, gdyż według *Tablic astrologicznych na rok 1501* (s. 21) w tych dniach będzie przypadać kwadratura Księżyca i Wenus oraz Księżyc i Saturna. Ponadto astrolog stwierdza, że i data 6 października „niepewna”⁵⁰.

Dom XII Inimici. Według *Generale iudicium* oznacza on „rozboje, spisek, nienawiść, trudy, wrogość, smutek bólów, przemoce więzień”. W prognostyku miesięcznym z datą 2 lutego 1501 (s. 36) w domu tym znajduje się **Mars** i **Wenus**, z czego astrolog wysnuwa wniosek: Mars w Koziorożcu, w którym przypada jego najsilniejsze oddziaływanie (egzaltacja), wskazuje na „pewnych skrytych i zagorzałych nieprzyjaciół”, ale obecność Wenus przyczyni się do złagodzenia „ich szalejących dusz”. Kolejny prognostyk miesięczny (2 marzec 1501, s. 37), w którym **Słońce** znajduje się w znaku Ryb, czyli w zodiakalnym znaku miesiąca, a **Jowisz** w znaku Barana, wskazuje, że – zgodnie z charakterem domu – „ktoś będzie zamierzał się przeciwstawić” kardynałowi.

⁵⁰ W dniu 5 października odnotowano w *Tablicach astrologicznych na rok 1501* (s. 23) opozycję Księżyca i Słońca, a z 5 na 6 września tranzyt Księżyca i Merkurego.

Według prognostyku miesięcznego z datą 26 maja 1501 (s. 39) w domu XII znajduje się **Księżyc**, który pozostaje jednak w opozycji z **Marsem**, co odnotowano w *Tablicach astrologicznych na rok 1501* (s. 13). Astrolog przewiduje na tej podstawie „nieprzyjaźń pewnych osób”, ponadto problemy zdrowotne, a więc „choroby głowy i ból żołądka”. Tę pierwszą dolegliwość można wytłumaczyć faktem, że w domu VI *Valetudo* Mars znajduje się w znaku Barana, któremu według melotezji (tabela s. 28) przyporządkowywano głowę. Natomiast znakowi Wagi, w którym znajduje się Księżyc w domu XII, są według tabeli (s. 28) przyporządkowane nerki, chociaż Firmicus Maternus⁵¹ dodaje wnętrzności, dolną część brzucha, pępek, biodra, pachwiny i pośladki.

Saturn, który jest „panem czasu” (s. 31), według prognostyku miesięcznego z datą 15 września 1501 (s. 43) spowoduje, że „nadejdą smutne myśli, trudności i ogłoszenia w zakresie panowania i Królestwa”. Saturn w domu XII jest zawsze zwiastunem złej fortuny, kalectwa, chronicznych chorób⁵², dlatego astrolog podaje wyjątkowo, kiedy można się spodziewać wymienionych niepowodzeń, mianowicie „krótco po św. Mateuszu”, czyli po 21 września, gdyż w tym dniu według *Tablic astrologicznych na rok 1501* (s. 21) Księżyc będzie tworzyć kwadraturę z Jowiszem i z Merkurem.

POZOSTAŁE DOMY HOROSKOPOWE:

Dom II Lucrum. Według *Generale iudicium* dotyczy on „sprzedaży, kupowania, zysku, majątku, czynszów, żywności, posiadłości, służących, panowania i przyjmowania”⁵³. **Księżyc** rosnący w horoskopie rocznicowym (s. 31, fot. 3, w 20 stopniu Panny) wskazuje na korzyści i powiększanie majątku za sprawą przyjaciół. **Mars** (prognostyk miesięczny z datą 5 stycznia 1501, s. 35) zagraża podziałem majątku. **Jowisz** i **Merkury** (prognostyk miesięczny 2 lutego 1501, s. 36) wskazują na powiększenie majątku, co podnosi jeszcze fakt, że planety te są w znakach Barana i Ryb, w których także występują w progresji prymarnej, czyli 33 dni po urodzeniu kardynała (tabela, s. 31).

W prognostyku miesięcznym z datą 30 marca 1501 (s. 38) astrolog odwołuje się do horoskopu rocznicowego, w którym w ascendencie pojawia się znak Lwa. Ten sam znak odnajdujemy w domu II i III *Fratres*, z czego astrolog wnioskuje, że nastąpi spotkanie z bratem w sprawach majątkowych.

Saturn według prognostyku miesięcznego z 18 sierpnia 1501 (s. 42) wskazuje, że kardynała będą nawiedzać „częste myśli o sprawach finansowych”. W prognostyku miesięcznym z datą 11 listopada 1501 (s. 45) w omawianym domu występuje **Merkury** i **Słońce**, co zapowiada „przyrost majątku i skarbów”.

Dom V Filii oznacza według *Generale iudicium* „radość, wesołość, rozkosze, czynsze, majątki dzieci pożyczone, szaty niewiast, przyjaźń ich”. W prognostyku miesięcznym z datą 24 czerwca 1501 (s. 40) w domu tym znajduje się **Jowisz** i **Mars**. Ma to –

⁵¹ *Matheseos...* 2 XXIV 1; H. M. C a r e y, dz. cyt., s. 45.

⁵² A. B o u c h é - L e c l e r q, dz. cyt., s. 282–283.

⁵³ *Generale iudicium*, s. 35.

wbrew temu, co charakteryzuje ten dom – zapowiadać „nadejście poselstw, niektóre z nich będą jednak fałszywe lub pochodzące od nieprzyjaciół”, gdyż Mars to Zła Fortuna, ponadto znajduje się w znaku Byka, gdzie przypada jego deklinacja. Natomiast **Saturn** w tym domu według prognostyku miesięcznego z datą 21 lipca 1501 (s. 41) „przydzieli [kardynałowi] insygnia władzy”⁵⁴.

Według prognostyku miesięcznego z datą 18 sierpnia 1501 (s. 42) w tym domu horoskopowym **Słońce** znajduje się znaku Panny, który nie jest jego domem, stąd astrolog zapowiada „rozbieżne doniesienia i opinie pomiędzy przyjaciółmi”. **Księżyc** w domu V, zgodnie z prognostykiem miesięcznym z datą 15 września 1501 (s. 43), „oznacza mnogość posłańców, jak zwykle fałszywych”. Prognostyk oparty jest zapewne na fakcie, że Księżyc jest w znaku Skorpiona, w którym znalazł się przypadkowo (*casus*).

Podobnie **Mars** w tym domu horoskopowym (prognostyk z datą 8 grudnia 1501, s. 46), w znaku Byka, w którym przypada jego deklinacja, zapowiada „fałszywych posłańców i podstępne poselstwa”.

Dom IX Peregrinationes oznacza według *Generale iudicium* „prawo, mądrości Boskie, astronomię, prace ręczne, poselstwa, długie podróże i posługę Kościołowi”⁵⁵. W horoskopie rocznicowym w domu IX pojawia się **Wenus** oraz **Jowisz**, czyli Dobra Fortuna i Dobry Geniusz, co ma oznaczać poprawę w zakresie dóbr kościelnych. Zgodnie z charakterem tego domu przewiduje się także podróże i posłowanie.

W prognostyku miesięcznym z datą 30 marca 1501 (s. 38) w tym domu występuje **Mars** – Zła Fortuna, co zapowiada „niekorzystną jazdę konną w czasie długotrwałych podróży”, a także Wodnik, w którym ma swój dom **Saturn** – Zły Geniusz, stąd „kłopoty ze strony starców”.

W kolejnym prognostyku miesięcznym (26 maj 1501, s. 39) obecność **Merkurego** w domu IX oznacza podróże, a także „list lub wiadomość z daleka”, gdyż Merkury to posłaniec Jowisza⁵⁶. Wiadomość może być fałszywa, gdyż Merkury tworzy kwadraturę z **Marsem**, co odnotowano także w *Tablicach astrologicznych na rok 1501* (s. 13). Występuje tu także **Saturn** – Zły Geniusz, co ma oznaczać „surowość przeciwko przestępcom religijnym”.

W prognostyku miesięcznym z datą 13 października 1501 (s. 44, fot. 4) astrolog stwierdza, że kardynał będzie się „zajmował sprawami boskimi i kościelnymi”, ale nie tłumaczy tego położeniem planet w wykresie horoskopowym. Można się tylko domy-

---

⁵⁴ Powyższe opracowanie horoskopów i prognostyków miesięcznych Fryderyka Jagiellończyka nie ma na celu sprawdzenie, na ile zawarte w nich przepowiednie mają jakiś związek z faktami historycznymi, które miały miejsce w roku 1501. Nie można jednak pominąć faktu, że w związku z niespodziewaną śmiercią Jana Olbrachta 17 czerwca 1501 kardynał otrzymał władzę interreksa. Zob. A. Gąsiorowski, *Arcybiskupi gnieźnieńscy w Polsce pierwszych Jagiellonów*, „Roczniki Historyczne” LIX, 1993, s. 99; M. Kosman, *Między ołtarzem i tronem. Poczet prymasów Polski*, Poznań 2000, s. 89–94; N. Nowakowska, *Church, State and Dynasty in Renaissance Poland. The Career of Cardinal Fryderyk Jagiellon (1468–1503)*, Aldershot 2007, s. 52.

⁵⁵ *Generale iudicium*, s. 37.

⁵⁶ P. Grimał, *Słownik mitologii greckiej i rzymskiej*, red. J. Łanowski, Wrocław 1997, s. 232.

ślać, że opiera się na występowaniu **Jowisza** w 1 stopniu Byka, który nie jest jego domem zodiakalnym.

Ponieważ astrolog wykorzystuje w prognozowaniu aspekty pozytywne i negatywne, stąd koniunkcja **Wenus** i **Księżycyca** (prognostyk miesięczny z datą 13 października, s. 44, fot. 4) zapowiada dobry stan zdrowia w październiku. Podobnie trygon **Wenus** i **Jowisza** (18 sierpień 1501, s. 32) będzie „chronić zdrowie [kardynała] i używać korzystnej dyspozycji”.

Zagrożenia ma sprowadzać opozycja planet, a także kwadratura. Opozycja **Słońca** i **Księżycyca** (2 luty 1501, s. 36) powoduje zagrożenie szkodliwymi płynami; opozycja **Księżycyca** i **Merkurego** (2 marzec, s. 37) „wzbudzi zastrzeżenia ze strony ludu”, zaś opozycja **Księżycyca** i **Marsa** (26 maj, s. 39) sprowadzi „choroby głowy, ból żołądka i nieprzyjaźń pewnych osób” (11 listopad, s. 45). Do tego ostatniego zagrożenia może się także przyczynić „spalenie Księżycyca”, czyli koniunkcja Słońca i Księżycyca (s. 45).

Ważne stwierdzenie dotyczące prognozowania stanu zdrowia przez astrologa zawarte jest w prognostyku miesięcznym z datą 2 marca (s. 37), gdzie astrolog ów pisze: „Cała bowiem substancja cielesna człowieka podlega władzy tego bóstwa”, czyli Księżycyca, a więc nawiązuje w swoich prognostykach do medycyny lunarnej. Dzięki temu rozumiemy zawarte we wstępnej części *Almanachu* stwierdzenie, że „niezbyt niebezpieczna słabość z zimnej przyczyny i obfitości flegmy, i surowych płynów będzie zagrażała w czerwcu i z końcem października”, gdyż w prognostykach z datami 24 czerwca (s. 40) i 11 listopada (s. 45) odnotowano kwadraturę **Księżycyca** i **Marsa**.

Księżyc, którego mitologicznym prototypem był chaldejski bóg Sin, rządził zdrowiem fizycznym człowieka i czynił ciało ludzkie zgniłym i spleśniałym⁵⁷. Medycyna lunarna oparta na fazach Księżycyca i Stacjach Księżycyca w kolejnych znakach zodiaku, na Wstępujących i Zstępujących Węzłach Księżycyca była bardzo rozpowszechniona i polecana przez Rogera Bacona, Pietra Abano i Cecca d’Ascoli oraz Williama Anglika, ale autor *Almanachu* nie odwołuje się do nich bezpośrednio⁵⁸. Nicholas of Lynn i John Somer opracowywali almanachy lunarne, uwzględniające Stacje Księżycyca, dzień miesiąca i rządzącą nim planetę, godzinę dnia i nocy, wschodzący znak zodiaku oraz odpowiedni czas puszczenia krwi i aplikowania pijawek, a autor *Almanachu* umieszcza informacje dotyczące czasu puszczenia krwi i kąpieli zaraz po *Tablicach astrologicznych na rok 1501* (s. 28). Księżyc i jego pozycję brano także pod uwagę w ocenie możliwości wyleczenia z choroby i czasu podawania lekarstw, co także odnotowano w *Almanachu* (s. 28)⁵⁹.

W prognozowaniu zdrowia kardynała autor *Almanachu* bierze także pod uwagę pozycję **Saturna** w domu VI *Valetudo*, która to planeta jako zimna i sucha, według londyńczyka Richarda Trewythiana, XV-wiecznego astrologa, może powodować szaleństwo, epilepsja i trąd⁶⁰. Opiera się także na fakcie zaćmienia Słońca, który miał miejsce w roku

⁵⁷ *The Beginning...*, s. 201; A. Bouché - Leclercq, dz. cyt., s. 288, 427.

⁵⁸ H. M. Carey, dz. cyt., s. 37, 41, 53.

⁵⁹ Tamże, s. 41–49.

⁶⁰ S. Page, dz. cyt., s. 202.

1500, a efekt jego ma zachodzić na lipiec 1501 i sprzyja „niedyspozycji z powodu ciepła” (s. 41).

Trzeba także wspomnieć o pomyłkach, które zapewne popełnił skryba. Pierwsza z nich dotyczy horoskopu urodzeniowego (s. 29): w wykresie horoskopowym, w domu IV, został wpisany znak Byka zamiast Skorpiona, jakby to wynikało w kolejności znaków zodiaku. Inna pomyłka dotyczy prognostyku z datą 24 czerwca (s. 40). Jest w nim mowa o Księżycu w domu II, podczas gdy według wykresu horoskopowego planeta ta pojawia się w domu XI, podobnie jak o Saturnie w domu VIII, gdy zgodnie z wykresem znajduje się on w domu VII⁶¹.

Należałoby obecnie ustalić, jakie miejsce zajmuje *Almanach na rok 1501* wśród znanych rozmaitych rodzajów horoskopów i prognostyków średniowiecznych i nowożytnych, a zwłaszcza tych, które pochodzą z krakowskiego środowiska astrologicznego, dworskiego i uniwersyteckiego.

Astrologia horoskopowa ogólnie dzielona jest na horoskopy katarchiczne, dotyczące poczęcia, urodzeniowe, rocznicowe i korekty horoskopów urodzeniowych, a wszystkie te rodzaje pochodzące w wieku XV i XVI zebrane są w dwóch rękopisach w Bibliotece Jagiellońskiej (sygn. 3225 i 3227). Wśród zbiorów średniowiecznych horoskopów przeważają horoskopy królewskie, ale znane są także wykresy dotyczące osób z różnych grup społecznych, tak jak w notatniku Richarda Trewythiana, dla którego horoskopy stanowiły wyłącznie pomoc w praktyce lekarskiej⁶².

W Polsce najstarsze zachowane interpretacje horoskopów pochodzą od autora horoskopów dziecka królowej Jadwigi, zapewne Jana Szczekny, a znacznie bardziej rozbudowane są prognozowania Henryka Czecha, dotyczące synów Władysława Jagiełły i Sonki, znane dzięki Długoszowi.

Henryk Czech przewidywał, że najstarszy Władysław „zdobędzie władzę nad wieloma królestwami i księstwami, jeżeli losy nie pozazdroszą mu dłuższego życia”⁶³. Drugi, Kazimierz, będzie bardzo gorąco kochał swoją matkę, ale będzie żył bardzo krótko⁶⁴. Trzeci, Kazimierz Andrzej, będzie żył wprawdzie dłużej niż pozostali, ale nie będzie się cieszył powodzeniem. Henryk Czech *ex aspectibus celi*, czyli kątowych powiązań planet w domach horoskopowych (aspektów) wywnioskował, że Kazimierz Jagiellończyk począł się i urodził pod złowróźebną gwiazdą (*sub infelicitis auspicii sidere*), a za

⁶¹ Pomyłki popełniali nie tylko przepisujący tekst skrybowie, ale i astrologowie, czego przykładem może być błędne ustalenie płci spodziewanego dziecka królowej Jadwigi, a Jan Szczekna, którego uważam za autora tych horoskopów, starał się wytłumaczyć swoją pomyłkę, przeprowadzając całą dyskusję. Zob. E. Ś n i e ż y Ń - s k a - S t o l o t, *Horoskopy dziecka królowej Jadwigi*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” LIII, 2003, s. 20.

⁶² S. P a g e, dz. cyt., s.193.

⁶³ J. D ł u g o s z, *Annales seu cronicae incliti regni Poloniae liber undecimus:1413–1430*, Varsaviae 2000, s. 229 (*primogenitum Wladislaum multorum regnorum, principatum et dominium nacturum, si fata illi evum longius non invidissent*); tenże, *Roczniki, czyli kroniki...*, t. 11, przekł. J. M r u k ó w n a, Warszawa 1985, s. 241–242.

⁶⁴ Kazimierz urodził się 16 V 1426, zmarł 2 III 1427. Zob. T e n ż e, *Roczniki...*, t. 11, s. 232, 237, 241–242.

jego rządów Królestwo spotkają różne nieszczęścia i będzie mu zagrozić niemal zguba, gdyby miłosierdzie Boże go nie ocaliło⁶⁵.

Osobną kategorię stanowiły almanachy i prognozyki roczne, których wykonywanie było obowiązkiem profesorów wykładających w krakowskim uniwersytecie od czasu powstania pierwszej katedry astronomii, a ilość ich – do trzech prognozyków na każdy następny rok – zwiększyła się po reformie katedry astrologii w roku 1525⁶⁶. W rękopisach zachowały się prognozyki na rok 1451 Marcina z Przemyśla⁶⁷, a na rok 1472 Walentego z Zatora (BJ, rkps 2496, k. 78r–82v). Prognozyki na rok 1481 i 1487 wykonał Wojciecha z Brudzewa (BJ, rkps 579, s. 1–23; rkps 2422, s. 25–46), na rok 1492 – Stanisław Bylica z Olkusza (BJ, rkps 579, s. 27–56), a na rok 1501 – Jan Sculteti z Krakowa (BJ, rkps 579, s. 251–274)⁶⁸. Pierwszy almanach wydrukowano w roku 1474 u Kaspra Straubego w Krakowie. Inne drukowane almanachy opracowali: Leonard Szklarczyk (Vitreatoris) z Dobczyc (1499, 1500, 1501, drukowane u Wolfganga Stöckela w Lipsku), Bernard Kapustka (1489), Michał Falkener z Wrocławia (1494, 1495), Jan z Głogowa (1501), który pisał także komentarze do almanachu Regiomontana⁶⁹. Na tym tle omawiany *Almanach* jest pewnego rodzaju wyjątkiem ze względu na poziom artystycznego wykonania.

DATOWANIE *ALMANACHU*, JEGO AUTOR, SKRYBA I KOMENTATOR.

Datowanie oraz wykonanie *Almanachu* dla Fryderyka Jagiellończyka nie budziło ani nie budzi zastrzeżeń⁷⁰. Przekonuje o tym strona tytułowa (zob. wkładka ilustracyjna

⁶⁵ J. D ł u g o s z, *Annales...*, t. 11, s. 229 (*sub cuius regimine Polonie Regnum ad casus varios et ad interitum prope, nisi propiciatio Divina illud conservaverit*); tenże, *Roczniki...*, t. 11, s. 241–242; E. Ś n i e - ż y ń s k a - S t o l o t, *Horoskop Kazimierza Jagiellończyka – nowe źródło do treści ideowych wawelskiego nagrobka króla*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” LX, 2010, s. 5–30.

⁶⁶ M. M a r k o w s k i, *Burydanizm w Polsce w okresie przedkopernikańskim. Studium z historii filozofii i nauk ścisłych na Uniwersytecie Krakowskim w XV wieku*, Wrocław 1971, s. 230–242; A. S t r z e b o ń s k a, *Szesnastowieczne kalendarze*, [w:] *Bibliologia, literatura, kultura. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Waclawie Szelińskiej*, red. M. K o n o p k a, M. Z i ę b a, Kraków 1999, s. 177; M. M a r k o w s k i, *Maciej z Miechowa*, [w:] *Złota księga Wydziału Matematyki i Fizyki*, red. B. S z a f i r s k i, Kraków 2000, s. 103.

⁶⁷ G. R o s i ń s k a, *The Origin, Age and Perspectives of the World According to the 15th Century Cracow Astronomers*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 47, 2002, s. 8.

⁶⁸ T a ń, *Scientific Writings...*, poz. 124, 133, 2184; M. M a r k o w s k i, *Wojciech z Brudzewa*, [w:] *Złota księga...*, s. 90.

⁶⁹ BJ, sygn. rkps 1839 i 2494; A. L e w i c k a - K a m i ń s k a, *Incunabuły Biblioteki Jagiellońskiej*, Kraków 1962, np. poz. 514, 559; *Incunabula, quae in bibliothecis Poloniae asservantur*, Wratislaviae 1970, poz. 245, 251, 2410; B. K o c o w s k i, *Prognozyki wrocławski na rok 1502*, „Roczniki Biblioteczne” XIV (1–2), 1970, s. 98–99; A. S t r z e b o ń s k a, dz. cyt., s. 178; M. M a r k o w s k i, *Wojciech z Brudzewa*, [w:] *Złota księga...*, s. 90–92.

⁷⁰ J. M u c z k o w s k i (dz. cyt., s. 138–141) i L. A. B i r k e n m a j e r (dz. cyt., s. 667) niesłusznie sądzili, że *Almanach* został opracowany w roku 1500 na podstawie tablic astrologicznych.

– fot. 1) dzieła zawierająca herb kardynała: Orzeł Jagielloński bez korony pod kapeluszem kardynalskim oraz krzyż arcybiskupi w tle tarczy herbowej, tak jak na pieczęci kardynalskiej oraz berle uniwersyteckim⁷¹. Pozostałe herby Kotwicz, Abdank i Gozdawa(?) zidentyfikował już w roku 1840 Muczowski⁷².

Czas powstania rękopisu potwierdzają kształty dwóch rodzajów późnośredniowiecznych tarcz herbowych, obydwie znane z zabytków związanych z Fryderykiem Jagiellończykiem, jak chociażby berło rektorskie wykonane przez Marcina Marcińca około roku 1493⁷³. Ponadto potwierdza to zastosowanie wykresów horoskopowych wpisanych w koło, charakterystycznych dla wieku XVI, oraz makulatura z końca wieku XV wydobyta z oprawy rękopisu, wśród której najmłodszy fragment nosi datę 1498⁷⁴.

Wybór roku 1501 na wykonanie *Almanachu* zawierającego horoskop rocznicowy i prognozyki miesięczne Fryderyka Jagiellończyka na pewno nie był przypadkowy, gdyż w tym roku kardynał osiągnął wiek Chrystusowy, czyli 33 lata. Zgodnie z praktyką astrologiczną prace nad wykonaniem *Almanachu* musiały się jednak rozpocząć pod koniec roku poprzedniego.

Kardynał urodził się 28 kwietnia, a więc ta data stanowiła dla niego początek roku 1501, stąd prognozyki od 5 stycznia do 30 marca 1501 odnoszą się do roku poprzedniego i noszą numery od 10 do 13. Prognozyków kardynała na rok 1501 jest więc tylko dziewięć (od 28 kwietnia do 8 grudnia), a kolejne trzy przypadałyby już na roku 1502 z datami: 5 stycznia, 2 lutego, 2 marca, 30 marca (dziesiąty, jedenasty, dwunasty, trzynasty). Ostatnie cztery karty *Almanachu*, na których astrolog zaczął wpisywać *Tablice astrologiczne* bez daty rocznej, mogą wskazywać, że zamierzał kontynuować pracę dotyczącą roku 1502.

Kolejne zagadnienia, które wymagają rozwiązania, to identyfikacja osób związanych z powstaniem *Almanachu*⁷⁵.

⁷¹ J. M u c z k o w s k i (dz. cyt., s. 36) zestawia herby w *Almanachu* i na berle uniwersyteckim. O herbach Fryderyka Jagiellończyka zob. Z. P i e c h, *Średniowieczne herby w katedrze wawelskiej. Treści i funkcje*, [w:] *Katedra krakowska w średniowieczu. Materiały Sesji Oddziału Krakowskiego SHS*, red. J. D r a - n o w s k a - Ł u k a s z e w s k a, K. K u c z m a n, Kraków 1996, s. 127–152; t e n z e, *Monety, pieczęcie i herby w systemie symboli władzy Jagiellonów*, Kraków 2003, s. 86–88, 209, 214–218.

⁷² J. M u c z k o w s k i, dz. cyt., s. 138–141; M. K o w a l c z y k ó w n a, dz. cyt., s. 9; A. S. [A. S o b a ń s k a], dz. cyt. s. 244–245.

⁷³ J. S z y m a ń s k i, *Nauki pomocnicze historii*, Warszawa 2004, rys. 81, tarcze niemiecka i polska.

⁷⁴ J. D. N o r t h, *Horoscopes and History*, London 1986, s. 157; M. K o w a l c z y k ó w n a, dz. cyt., s. 9.

⁷⁵ Wyjaśnienia wymagają także litery *ML*, które odkryła M. K o w a l c z y k ó w n a (dz. cyt., s. 9), wpisane czerwonym kolorem już po wykonaniu *Tablic astrologicznych* dotyczących września 1501 (s. 20). Litera *M* obejmuje daty od 10 do 18 września, jej górne punkty przypadają na wysokości Saturna w 21 stopniu i 21 minut Bliźniąt oraz Merkurego w 19 stopniu i 40 minut Wagi, dolne na wysokości Saturna w 21 stopniu i 27 minut Bliźniąt i Merkurego w 23 stopniu i 48 minut Wagi. Środkowym punktem litery odpowiadają daty 12 i 13 września i pozycja Marsa w 8 stopniu, 22 i 40 minut Bliźniąt. Dla rozwiązania słowa kryjącego się pod literą *M* istotne są oznaczenia przy stopniach określających położenia Marsa w Bliźniątach w postaci jednego, dwukrotnie powtórnego złotego punktu (9, 51; 10, 2) i trzech złotych punktów (9, 47). Zgodnie z informacjami zapisanymi na s. 28 *Almanachu* są to oznaczenia dotyczące terminu puszczania krwi, podej-

Autor *Almanachu* we wstępie wyraźnie podkreśla, że sam postanowił przedstawić kardynałowi „te skromne wywody” i „prosić o wspaiałościwe ich przyjęcie”, chociaż praca ta przekraczała jego siły (s. 29). Z drugiej strony na karcie tytułowej znajdują się herby osób związanych z kardynałem, które można by uważać za fundatorów tego dzieła, a więc po prawej (heraldycznie) Kotwicz, po lewej Abdank (Awdaniec, Habdank, Łękawica), które Sobańska połączyła z najbliższymi współpracownikami Fryderyka Jagiellończyka, a mianowicie archidiaconem poznańskim Mikołajem Kotwiczem i Janem Konarskim, marszałkiem dworu Fryderyka Jagiellończyka, późniejszym biskupem krakowskim⁷⁶.

mowania kąpieli i leczenia. Jeden punkt oznaczał odpowiedni czas na wykonanie tych czynności. Wypadał on w tym przypadku 16 i 18 września, a trzy punkty dzień szczególnie dobry – 17 września. Takie oznaczenia pojawiają się w *Tablicach astrologicznych* poprzedzających *Almanach* tylko na s. 20, a więc komentator sprawdzał, czy puszczanie krwi 10 września, kiedy Saturn był w 21 stopniu i 21 minut Bliźniąt, nie będzie zagrożeniem dla zdrowia kardynała. Można więc wnosić, że litera *M* odnosi się do słowa *Minucio*, które należało do standartowych określeń w *Tabelach astrologicznych* na każdy miesiąc. Litera *M* wypełniona stopniami i minutami znaków zodiaku zapisanymi złotem oznacza więc okres, w którym można bezpiecznie zastosować puszczanie krwi, a więc od 10 do 18 września – i najlepszy z tych dni to 17 września.

Żeby zrozumieć bliżej sens tych oznaczeń, trzeba się odwołać do prognostyku z datą 15 września (s. 43). Wydaje się, że komentatora zaniepokoiła pozycja Saturna w XII domu horoskopowym i wynikające w tego „smutne myśli, trudności w zakresie panowania i Królestwa” (s. 43), dlatego starał się odnaleźć szczególnie niekorzystne dla kardynała daty. Punktem wyjścia było położenie Saturna w 21 stopniu Bliźniąt, odnotowane w prognostyku (s. 43), a więc od tego stopnia zaczyna wpisywanie litery *M* we wrześniową *Tablicę astrologiczną* (21 stopień, 21 minut Bliźniąt, s. 20), a dalej ciągle poszukuje tej cyfry.

Wychodząc od słów zapisanych w *Tablicach astrologicznych*, należałoby więc *L* odczytywać jako *Littera*, czyli literowe oznaczenie dni tygodnia. Pionowa kreska *L* rozpoczyna się przy dacie 20 września, oznaczonej literą *d* (poniedziałek), a kończy 27 września także w poniedziałek (1 styczeń 1501 wypadał w piątek oznaczony literą *a*, stąd niedziele znaczone były literą *c*, a cały tydzień od *a* do *g*. Zob. J. Szymański, *Nauki pomocnicze*, s. 126).

Komentator poszukiwał więc daty 21 września i sprawdzał przepowiadane trudności, które mają pojawić się „krótco po św. Mateuszu” (s. 43), bo wtedy Mars znajduje się w 10 stopniu i 43 minutach Bliźniąt (s. 20) oraz występują dwa niekorzystne aspekty (kwadratury Księżyca i Jowisza oraz Księżyca i Merkurego, s. 21). Pozioma kreska *L* na wysokości daty 27 września łączy położenie Marsa w 11 stopniu i 41 minut Bliźniąt, Wenus w 26 stopniu i 19 minut Wagi i Merkurego w 21 stopniu Wagi.

Tak więc litery *M L* nie są, jak przypuszczano, sygnaturą astrologa, mimo że mogłyby być odczytane jako Magister Leonardus i łączone z Leonardem Szklarczykiem (Vitreatorisem) z Dobczyc (ok. 1450–1508), słynnym astrologiem, dziekanem i rektorem uniwersytetu krakowskiego, który wykonał horoskop koronacyjny Władysława II Jagiellończyka (BJ, rkps 3227, s. 8, 57) i trzy horoskopy intronizacyjne dla Jana Olbrachta (BJ, rkps 576, k. 58v), zob. H. F r i e d b e r g, *Rodzina Vitreatorów (Zasańskich) i jej związki z uniwersytetem krakowskim na przełomie XV i XVI wieku*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” XVIII, 1968, s. 25.

⁷⁶ A. S. [A. S o b a ń s k a], dz. cyt., s. 244–245; A. O d r z y w o l s k a - K i d a w a, *Podkanclerzy Piotr Tomicki (1515–1535) polityk i humanista*, Warszawa 2005, s. 29; J. S z y m a ń s k i, *Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego*, Warszawa 1993, s. 74, 163; t e n ż e, *Herbarz rycerstwa polskiego z XVI wieku*, Warszawa 2001, s. 9, 137.

Mikołaj Kotwicz ze Żnina (około 1440–1507), poeta i doktor dekretów uniwersytetu w Bolonii, należał do zaufanych współpracowników Fryderyka Jagiellończyka, który wysłał go do Rzymu jesienią 1493 w celu potwierdzenia przez papieża dla siebie tytułu arcybiskupa gnieźnieńskiego i otrzymania kapelusza kardynalskiego⁷⁷. Po powrocie Fryderyk Jagiellończyk mianował Mikołaja Kotwicza archidiaconem poznańskim, a w roku 1499 oficjałem katedry poznańskiej – stąd przypuszczenia Sobańskiej były całkowicie słuszne. Należy jednak wykluczyć tę postać, gdyż mimo zbieżności nazwiska i herbu Mikołaj był synem mieszczanina Jana, wójta Żnina, a nie wiadomo, aby został nobilitowany⁷⁸.

W najbliższym otoczeniu Fryderyka Jagiellończyka była jednak osoba posługująca się herbem Kotwicz, mianowicie Mikołaj Krzycki (około 1460–1504), syn sędziego Mikołaja i Anny Tomickiej, starszy brat Andrzeja poety i późniejszego arcybiskupa gnieźnieńskiego. Był on kanonikiem i dziekanem krakowskim oraz podskarbisem Fryderyka Jagiellończyka. W roku 1501 Fryderyk Jagiellończyk mianował go dziekanem w Łęczycy i chyba z jego osobą należy łączyć ten herb, położony po prawej (heraldycznie) stronie herbu kardynała, a więc ważniejszy od herbu Abdank Konarskiego⁷⁹.

Trzeci herb, umieszczony u dołu karty tytułowej, zbliżony jest do Gozdawy (Lilium, Goździe, Śmiara) jednak kolorystyka tego herbu jest inna, na co zwrócił już uwagę Muczkowski⁸⁰. Kształt lilii ma także herb Bonarowa, ale – jak w przypadku Gozdawy – różni się kolorystyką⁸¹. Natomiast srebrna lilia na niebieskim tle zbliża się najbardziej do lilii heraldycznej, jaką posługiwali się węgierscy Andegawenowie⁸². Omawiany herb nastęrcza więc najwięcej problemów związanych tak z identyfikacją, jak i ustaleniem osoby właściciela, mimo że nad nim umieszczone są litery, które przez kolejnych badaczy były różnie odczytywane i różnie identyfikowane, ale zawsze łączono je z osobą astrologa, autora *Almanachu*.

⁷⁷ H. Rybus, dz. cyt., s. 40; N. Nowakowska, dz. cyt., s. 45; D. Quirini-Popławska, *Kotwicz Mikołaj*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 14, Wrocław 1969, s. 505–507; P. Dembiński, *Poznańska kapituła katedralna wieków średnich. Studium prozograficzne 1428–1500*, Poznań 2012, s. 554–556.

⁷⁸ R. Gansiniec, „Sbigneis” Mikołaja Kotwicza, „Pamiętnik Literacki” XLVIII, 1957, s. 125; P. Dembiński, dz. cyt., s. 554.

⁷⁹ H. Rybus, dz. cyt., s. 57; S. Zablocki, *Krzycki Andrzej h. Kotwicz*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 15, Wrocław 1970, s. 544; B. Skumór, *Dzieje diecezji krakowskiej do roku 1795*, Kraków 1999, s. 270, 279; P. Dembiński, dz. cyt., s. 557.

⁸⁰ J. Muczkowski, dz. cyt., s. 138–141; J. Szymański, *Herbarz...* 1993, s. 126; J. Szymański, *Herbarz...* 2001, s. 79.

⁸¹ K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 1, Lipsk 1839–1846, s. 222; A. Boniecki, *Herbarz polski*, t. 1, Warszawa 1901, s. 379: lilia jest w połowie biała w czarnym polu, w połowie czarna w białym polu; J. Ostrowski, *Księga herbowa rodów polskich*, b. r. m., poz. 214, 214, 877–880.

⁸² Według K. Niesieckiego (dz. cyt., s. 222) herb Bonarowa nadany Janowi Bonerowi z Wissenbergu w roku 1346 miał być wzorowany na francuskiej lilii heraldycznej. W. Budka podaje, że herb przypominający Gozdawę nadał Bonerom Maksymalia I, zob. *Jan Boner*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 2, Kraków 1936, s. 297. Jan Boner (zm. 1523) – bankier i żupnik krakowski prowadził interesy Jana Olbrachta, a w roku 1501 otrzymał w dzierżawę wieś Łobzów.

Muczkowski odczytał wspomniane litery jako *M.n.c.h.c.A*, natomiast Wisłocki w *Katalogu rękopisów Biblioteki Uniwersytetu Jagiellońskiego* jako *M.N.C.V.C.*⁸³. Dalej Muczkowski rozwiązał wspomniane litery: *Magister Nicolaus Copernicus hoc composuit Almanach* i uznał za autora *Almanachu* Kopernika⁸⁴. Birkenmajer odrzucił tę hipotezę, odczytał litery inaczej: *Magister Nicolaus Cracoviensis hoc composuit Almanach*, identyfikując astrologa z Mikołajem z Krakowa zwanym Mikoszem (*Mikosz Nicolaus, Nicolai Cracovita, Cracovita Nicolaus Mikosz*), który w roku 1488 został magistrem, był profesorem teologii i kustoszem kościoła św. Floriana w Krakowie, a zmarł w roku 1528⁸⁵. Zaakceptowali to przypuszczenie Wisłocki oraz ks. Rybus, który jednak mylnie określił osobę astrologa jako Mikołaj Mikosz[!] z Krakowa⁸⁶. W katalogu rękopisów Biblioteki Jagiellońskiej z roku 1980 litery zostały odczytane jako: *M.N.C b.c A*, czyli *Marcus Nicolai cassoviensis baccalarius cracoviensis Astrologus*, którego identyfikowano z Markiem Schinaglem [Schynaglem] z Koszyc, autorem almanachów i prognostyków rocznych⁸⁷. Wszystkie te hipotezy przytoczyła Rosińska, natomiast Sobańska, Miodońska i Natalia Nowakowska za autora *Almanachu* uznały Schinagla⁸⁸. Za identyfikacją Marka Mikołaja z Koszyc z Markiem Schinaglem opowiedziała się także Julia Caproś⁸⁹.

Pojawia się pytanie, czy umieszczone nad herbem z lilią litery *M.N.C b.c.* mają z nim jakiś związek, bo wpisana pod herbem litera *A* oznacza po prostu *Almanach*. Powstaje także pytanie, czy herb i litery są z tego samego czasu co karta tytułowa, czy zostały dodane już po jej wykonaniu. Kształt tarczy herbowej wskazuje na przełom wieku XV i XVI, ale jest ona mniejsza od pozostałych, co świadczy o niższej randze osoby, która posługiwała się tym herbem. Ponadto tarczę łączy z górnymi herbami przedłużona laska krzyża arcybiskupiego, która nie przypada na osi tarczy z Orłem Jagiellońskim. Litery zostały rozmieszczone po bokach laski krzyża: *M.N.C* oraz *b.c*, nadto *A* niżej, a więc wpisano je już po wykonaniu całości, chociaż użyto do ich wykonania kolorów zastosowanych w *Tablicach astrologicznych na rok 1501*.

Jeżeli przyjmiemy, że litery odnoszą się do Marka z Koszyc, syna Mikołaja, to herb mógł mieć związek nie tyle z jego osobą, co miejscem jego pochodzenia, srebrne lilie andegaweńskie na niebieskim tle są bowiem jednym z elementów herbu Koszyc (Kas-

⁸³ J. Muczowski (dz. cyt., s. 156) dyskutował, czy końcową część napisu należy odczytać jako *b. c. TA* czy *h. c. A*; W. Wisłocki, *Katalog rękopisów*, s. 4.

⁸⁴ J. Muczowski, dz. cyt., 138–140.

⁸⁵ L. A. Birkenmajer, dz. cyt., s. 667–668; tenże, *Mikołaj Kopernik jako uczony, twórca i obywatel. W 450-tą rocznicę jego urodzin*, Kraków 1923, s. 20; W. Szelińska, *Biblioteki profesorów uniwersytetu krakowskiego w XV i początkach XVI wieku*, Warszawa 1966, s. 75, przyp. 94; s. 166, przyp. 224; s. 295.

⁸⁶ W. Wisłocki, *Incunabula*, s. 141, 321–322; H. Rybus, dz. cyt., s. 184, 194, przyp. 6.

⁸⁷ *Catalogus...*, s. 3.

⁸⁸ G. Rosińska, *Scientific Writings...*, poz. 1208, s. 241; A. S. [A. Sobańska], dz. cyt., s. 245; B. Miodońska, dz. cyt., s. 43; N. Nowakowska, dz. cyt., s. 92.

⁸⁹ I. Caproś, *Students from Košice at Foreign Universities before and during the Reformation Period in the Town*, Doctoral Thesis, Budapest 2010, s. 59, 67, 72, poz. 65; 183, przyp. 436; 238, nr 111.

sa), który to herb w roku 1369 król Ludwik Wielki nadał temu miastu⁹⁰. Nie jest to jednak dostateczny argument, gdyż o Marku z Koszyc wiadomo tylko tyle, że w roku 1466 zapisał się na uniwersytet krakowski i w roku 1470 osiągnął stopień bakałarza, a więc w roku 1501 miałby zapewne ponad 50 lat⁹¹. Prawdą jest, że na uniwersytecie krakowskim było wielu studentów pochodzących z Koszyc, co szczegółowo omówiła Caproś⁹², ale pod koniec wieku XV był tylko jeden Marcus Nicolai de Cassovia. Nie ma jednak żadnych podstaw do identyfikowania tego ostatniego z astrologiem Markiem Schinaglem z Koszyc, który kształcił się na uniwersytecie krakowskim, gdyż nazwisko Schinagel nie jest odnotowane wśród studentów i magistrów uniwersytetu przy końcu wieku XV⁹³.

Schinagel był autorem kilku almanachów (na lata 1487, 1488, 1489, 1490, 1491, 1493, 1497) w formie druków ulotnych, wydanych u Augusta Vindelicora, Erharda Ratdolta, Johanesa Zainera Starszego w Ulm, Petera Schoeffersa w Moguncji, Michaela Greyffa w Londynie, Johanneses Winterburgera w Wiedniu oraz Johanneses Amerbacha w Bazylei⁹⁴. Niektóre zachowane są w rękopisach, jak horoskopy (urodzinowy 1447 i prognostyki miesięczne) Albrechta IV Wittelsbacha zwanego Mądrym, księcia Bawarii – Monachium (1447–1508; Wolfenbüttel, Herzog August Bibliothek, sygn. cms 22.1) oraz w zbiorze różnych tekstów astrologicznych z roku 1500 w British Library w Londynie (sygn. Add 34603, k. 139, 187–210)⁹⁵. Z rękopisu w British Library dowiadujemy się, że w roku 1500 Schinagel był czasowo plebanem w Landtsperg (Landsberg w Bawarii?) i wtedy zapewne wykonał horoskop urodzinowy, a także prognostyki miesięczne

⁹⁰ Koszycy poparły Karola Roberta w staraniach o tron węgierski, stąd za czasów Andegawenów otrzymały szereg przywilejów, zob. I. C a p r o ś, dz. cyt., s. 26.

⁹¹ *Marcus Nicolai de Cassovia: Metryka uniwersytetu krakowskiego z lat 1400–1508*, wyd. A. G ą s i o r o w s k i, T. J u r e k, I. S k i e r s k a, R. G r z e s i k, Kraków 2004, s. 320; *Najstarsza księga promocji Wydziału sztuk uniwersytetu krakowskiego z lat 1401–1541*, wyd. A. G ą s i o r o w s k i, T. J u r e k, I. S k i e r s k a, Warszawa 2011, s. 233; *Catalogus...*, s. 3; I. C a p r o ś, dz. cyt., s. 59, 67, 72, poz. 65; 183, przyp. 436 (*Marcus de Cassoui, arcium baccalarius ex bursa Jerusalem*); 238, nr 111; P. A m e l u n g w artykule *Eine Ulmer Praktik auf das Jahr 1489. Ein Beispiel für die Schwierigkeiten beim Bestimmen fragmentarischer Prognostiken* („Gutenberg-Jahrbuch” 57 (1982), S. 215–219) przytacza taki wiersz:

*Für war den spruch hat gemacht
Gepracticiert und aussgrung erdacht
Mauster marx schinagel ist er genant
In schwaben wolerkant.*

⁹² J. C a p r o ś, dz. cyt., *passim*.

⁹³ M. M a r k o w s k i, *Astronomica et astrologica Cracoviensia ante annum 1550*, „Studi e Testi” XX, 1990, Firenze, poz. 75, 1–8; F. S a x l u. H. M e i e r, *Verzeichnis astrologischer und mythologischer illustrierter Handschriften des lateinischen Mittelalters*, t. III/1: *Handschriften in englischen Bibliotheken*, London 1953, s. 73.

⁹⁴ P. A m e l u n g, dz. cyt., poz. 75, 1–15.

⁹⁵ O. v o n H e i n e m a n n, *Die Handschriften der Herzoglichen Bibliothek VII*, Wolfenbüttel 1900, poz. 3255; M. M a r k o w s k i, *Astronomica...*, poz. 75, 4, 10, 13; F. S a x l u. H. M e i e r, dz. cyt., s. 73.

dla Albrechta IV⁹⁶. Ponadto dedykował almanachy cesarzowi Maksymilianowi (1491) oraz Janowi Olbrachtowi (1493)⁹⁷.

Z zachowanych druków i rękopisów wynika, że Marek Schinagel zawsze sygnował swoje prace pełnym imieniem i nazwiskiem (bez dodania imienia ojca), dodawał *Cracoviensis* lub *de Choschovia* (z Koszyc) oraz tytuł magistra, a nie bakałarza⁹⁸. Argumentem nie może być fakt, że Schinagel dedykował prognostyk na rok 1493 Janowi Olbrachtowi, gdyż uczynił to także dla cesarza Maksymiliana i księcia bawarsko-monachijskiego Albrechta IV. Sądzę więc, że badacze mylnie połączyli dwie różne osoby pochodzące z Koszyc: Marka syna Mikołaja bakałarza i Marka Schinagla magistra.

Umieszczanie przy herbach liter będących inicjałami imienia i funkcji pojawia się w Polsce, poczynając od wieku XIV, chociaż odnosi się to głównie do rządzących Królestwem⁹⁹. Jeżeli litery *M.N.C b.c* oznaczają astrologa względnie skrybę, to jest wątpliwe, aby osoba ta posiadała własny herb. Może więc lilia mogła być znakiem notarialnym któregoś z nich¹⁰⁰.

W rękopisach krakowskich z początku wieku XVI spotykamy monogramy zaczynające się od litery M: *M.M.* (BJ, rkps 3225, s. 17), *M.S.C.* (BJ, rkps 579, s. 88, 93, 292, 296), „M” (BJ, rkps 579, s. 188), a oznaczają tytuł magistra (*Magister Martinus*, czyli Marcin Bylica; *Magister Stanislaus Cracoviensis*, Magister Maciej z Szamotuł), co wskazuje, że także i pierwszą literę w monogramie *M.N.C b.c* można odnieść do tego tytułu. Jeżeli jednak powrócić do wcześniejszych hipotez i odczytać pierwsze dwie litery jako *Magister Nicolaus*, to znowu powstaje problem z odczytaniem liter *b.c*¹⁰¹. Gdyby odczy-

⁹⁶ F. S a x l u. H. M e i e r, dz. cyt., s. 73.

⁹⁷ M. M a r k o w s k i, *Astronomica...*, poz. 75, 7; Schynnagel Marcus, *Prognosticon ad a. 1493*, Wiedeń, Johannes Winterburger (*Incunabula...*, poz. 218).

⁹⁸ *Arcium magister; diligens investigator et perscrutator astrorum cursorum necnon dispositionum figurarum celestium; astrologus.* O. v o n H e i n e m a n n, dz. cyt., poz. 3255; M. M a r k o w s k i, *Astronomica...*, poz. 75, 3, 5, 7, 8, 10, 13; F. S a x l u. H. M e i e r, dz. cyt., s. 73.

⁹⁹ Z. P i e c h, *Monety...*, s. 315–342. Przy herbie Łódzia umieszczane są litery PTEC, czyli Petrus Tomicki Episcopus Cracoviensis; H. R y b u s, dz. cyt., s. 5.

¹⁰⁰ K. S k u p i e Ń s k i, *Notariat publiczny w średniowiecznej Polsce*, Lublin 1997, s. 186, 197. Na znakach notarialnych często występują tarcze herbowe z odmianami herbu Gozdawa. Znakiem notarialnym w kształcie lilii posługiwał się np. Mikołaj z Wieliczki, Mleczko, ale dodawał litery M W (Archiwum UJ, Conclusiones Universitatis Cracoviensis, rkps 33, s. 91; BJ, rkps 5572, s. 15). Lilia, mimo że umieszczona na tarczy herbowej, może mieć zupełnie inny sens, odnoszący się do *Almanachu*. Znane jest bowiem dzieło Bernarda de Gordon (absolwenta Montpellier, czynnego 1308) *Lilium medicine*, oparte na Galenie i astrologii. Lilia występuje także na jednym z wykresów w *Triumpho di Fortuna* Sigismonda Fantiego, wydanym w Wenecji w roku 1526. Wykresy te miały odpowiedzieć na pytanie o przyszłość (*Rota del Giglio*). Fanti wzorował się na podobnych wcześniejszych dziełach dotyczących geomancji. Był wśród nich *Experimentarius* króla Amalricusa, wiek XII, *Liber experimentarius* Bernarda Silvestrisa, a także dzieło pt. *Libro del Sorte* Lorenza Spirito, wydane w roku 1482. Zob. R. E i s t e r, *The Frontispiece to Sigismondo Fanti's Triumpho di Fortuna*, „Journal of the Warburg and Courtauld Institutes” X, 1947, s. 115–159.

¹⁰¹ W wieku XVI w Krakowie znanych jest wielu astrologów o imieniu Mikołaj, wszyscy oni mieli jednak tytuł magistra albo doktora. Odczytanie liter M.N.C stwarza więc wiele możliwości interpretacji, zwłaszcza

tać te litery jako *bene composuit Almanach*, to mógłby to być *Magister Nicolaus Cracovita* zwany Mikoszem, ten jednak używał tytułu doktora i miał herb Ossoria, o czym wiedział już Wisłocki¹⁰². Inna osoba, którą można by wziąć pod uwagę, to Mikołaj Czepel (1453–1518), który blisko związany był z dworem Jana Olbrachta, a także pełnił funkcję sekretarza Aleksandra Jagiellończyka, ale uzyskał tytuł doktora prawa kościelnego w Rzymie w roku 1488 i posługiwał się herbem Korab¹⁰³. Można jeszcze przypuszczać, że litery nie wiążą się z niezidentyfikowanym herbem, ale z jednym z herbów towarzyszących herbowi kardynała, a pod nimi kryje się osoba zamawiającego *Almanach*.

Dla powyższych rozważań decydująca wydaje się sama strona tyłowa *Almanachu*, na którą składa się karta przycięta od dołu i z prawej strony, nalepiona na papier, co wskazuje, że została wtórnie użyta. Przemawia za tym także umieszczony u dołu karty herb, który nie można jednoznacznie zidentyfikować. Wydaje się więc, że na prośbę fundatora, który zlecił także wykonanie oprawy *Almanachu*, przyozdobiono rękopis pochodzącą lub przeznaczoną do innego rękopisu kartą ze względu na umieszczone na niej trzy górne herby: Fryderyka Jagiellończyka, Kotwicz i Abdank. Następnie przedłużono łaskę krzyża kardynalskiego, a po jego bokach umieszczono litery *M.N.C b.c*, a na dole *A*¹⁰⁴. Skrót hipotetycznie można odczytać – *Magister Nicolaus Cricius benigniter curavit Almanach* – i odnieść do Mikołaja Krzyckiego herbu Kotwicz, podskarbiego Fryderyka Jagiellończyka, o którym kardynał nie zapomniał w swoim testamencie, zapisując mu plac na przedmieściu Biskupiem¹⁰⁵. Trzeba dodać, że dla łatwiejszej identyfikacji osoby fundatora na lewym marginesie, poniżej prawego (heraldycznie) herbu Mikołaja Krzyckiego dopisano słowo *[K]othvÿcz*.

Poszukiwanie samego autora *Almanachu* nie jest proste, gdyż Kraków w wieku XV i XVI był znanym centrum myśli astrologicznej i działało tu wielu astrologów związanych tak z uniwersytetem, jak i z dworem królewskim, na którym pełnili funkcje lekarzy. Najwybitniejszą postacią niewątpliwie był Maciej Karpiga zwany Miechowitą, nie tylko astrolog i lekarz, co było w tym czasie regułą, ale historiograf i geograf, ośmiokrotny rektor uniwersytetu krakowskiego. W tekście *Almanachu* istnieje szereg przesłanek, które wskazują, że mógł być on jego autorem¹⁰⁶.

---

cza że na przykład literami N. C. podpisywał się żyjący w 1. połowie wieku XVI bliżej nieznanemu kompozytorowi krakowskiemu.

¹⁰² W. W i s ł o c k i, *Incunabula*, s. 321–322.

¹⁰³ H. B a r y c z, *Czepiel (Czepel) Mikołaj*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 4, Kraków 1937, s. 329–330; W. S z e l i Ń s k a, dz. cyt., s. 75, przyp. 94, s. 166, przyp. 224, s. 295; A. L e w i c k a - K a m i Ń s k a, *Renesansowy księgozbiór Mikołaja Czepla w Bibliotece Jagiellońskiej*, Wrocław 1956, s. 5, 10. Horoskopy dla Mikołaja Czepla stawiali Waclaw z Krakowa i Jakub z Ilży (BJ, rkps 3227, s. 205–404).

¹⁰⁴ *M.N.C* po lewej i *b.c* po prawej. Za zwrócenie uwagi, że na kartę tytułową nalepiono kartę z herbami, dziękuję red. dr. A. Obrębskiemu.

¹⁰⁵ H. R y b u s, dz. cyt., s. 61.

¹⁰⁶ Mikołaj z Szadka nazywał Miechowitę *astrologus famatus*. Marcin Biem pisał o nim: *doctissimus in omni facultate, signanter in medicina et in iudiciis astrorum*, podobnie chwalił go Decjusz. Zob. L. H a j d u k i e w i c z, *Zainteresowania naukowe Macieja z Miechowa w świetle jego księgozbioru*, [w:] *Maciej z Miechowa 1457–1523, historyk, geograf, lekarz, organizator nauki*, Wrocław 1960, s. 233.

Już we wstępie autor *Almanachu* wykazuje się powagą w podejściu do stawianych horoskopów i prognostyków, powołując się na Firmicusa Maternusa, który określił zasady postępowania astrologów (s. 29). Takie poważne podejście do zadań i obowiązków astrologa sformułował także Miechowita w swoim testamencie spisany około roku 1518, a także w akcie dotyczącym reformy katedry astrologii na uniwersytecie krakowskim z roku 1522¹⁰⁷. Wiadomo, że Miechowita posiadał dużą bibliotekę, a wśród wielu dzieł z zakresu astrologii *Almagest* Ptolemeusza zachowany w Bibliotece Jagiellońskiej (rkps 590), pseudoptolemeuszowskie *Centiloquium* oraz dzieła mitycznego Hermesa Trismegistosa, a także Halego Abenragla (*Liber completus in iudiciis astrorum*). Na tego drugiego powołuje się autor *Almanachu* (s. 33)¹⁰⁸.

Dalej należy przypomnieć, że wbrew opinii Birkenmajera zawarte w *Almanachu* horoskopy i prognostyki stawiane były przy użyciu astrolabium, o czym przekonuje brak minut przy stopniach znaków zodiaku, a wiadomo, że Miechowita posługiwał się astrolabium (trzy takie instrumenty były w jego posiadaniu)¹⁰⁹. Szczególnie interesująca jest informacja o tzw. „*frons astrolabii* w postaci karty papieru pokrytej rysunkiem rzutów kół astronomicznych”, jak pisze Leszek Hajdukiewicz, wymienionej w testamencie Miechowity. Wspomniany przez Hajdukiewicza wykres odnajdujemy w wykresach horoskopu rocznicowego kardynała (s. 31). Ten ostatni wykres jest wzorowany na planisferze astrolabium i wytyczony metodą przypisywaną w średniowieczu Alchabitiusowi (Abu al-Saqr al-Qabisi), arabskiemu astrologowi z wieku X, którego dzieło było także w posiadaniu Miechowity¹¹⁰.

W bibliotece Miechowity znajdowały się także rękopisy zawierające zbiór horoskopów oraz „kanonów” do stawiania prognostyków¹¹¹. Pisząc *Kronikę*, której pierwsze wydanie z roku 1519 skonfiskowano, a drugie pochodzi z roku 1521, bezpośrednio odwoływał się do takich horoskopów jak horoskop Kazimierza Jagiellończyka (BJ, rkps 3225, s. 1). W ascendencie tego horoskopu występuje znak Koziorożca pozostający w opozycji do znaku Raka w horoskopowym domu VII, a Miechowita łączył ten ostatni znak z Krzyżakami (*Pruteni*) i w ten sposób starał się wyjaśniać konflikty między zakonem krzyżackim a królem¹¹². Biorąc pod uwagę ten rodzaj historiografii oparty na zjawiskach zacho-

¹⁰⁷ BJ, rkps 5572; L. Hajdukiewicz, dz. cyt., s. 124, 205–238.

¹⁰⁸ *Almagest* ze zbioru Miechowity zachowany w Bibliotece Jagiellońskiej rkps 590. Inne rękopisy z dedykacjami Miechowity w BJ: sygn. 569, 1924, 1968; L. Hajdukiewicz, *Przyczynki do życia i twórczości Macieja z Miechowa*, [w:] *Maciej z Miechowa...*, s. 277; tenże, *Zainteresowania...*, s. 215; tenże, *Biblioteka Macieja z Miechowa*, Wrocław 1960, s. 125.

¹⁰⁹ L. A. Birkenmajer, *Mikołaj Kopernik. Część pierwsza. Studia...*, s. 667–668; L. Hajdukiewicz, *Biblioteka...*, s. 130, 132.

¹¹⁰ J. D. North, dz. cyt., s. 4, fig. 3, s. 46; L. Hajdukiewicz, *Biblioteka...*, s. 132.

¹¹¹ L. Hajdukiewicz sugerował nawet, że mógł być to odpis rękopisu 3225 w BJ, zob. *Biblioteka...*, s. 127.

¹¹² Maciej z Miechowa, *Chronica Polonorum*, faksymile wyd. 1521 w drukarni Vietora, red. S. Tabkowskii, Kraków 1986, s. 320; H. Rybus, dz. cyt., s. 205; H. Barycz, *Maciej z Miechowa. Studium z dziejów kultury naukowej Polski doby odrodzenia*, „Nauka Polska” VI, 1958, s. 83.

dzących na niebie, można się zastanawiać, czy uwagi o życiu i chorobie Fryderyka Jagiellończyka zapisane w *Kronice* pozostają w jakimś związku z prognostykami zawartymi w *Almanachu* z roku 1501, które Miechowita mógł znać lub być ich autorem.

Przyczyną śmierci Fryderyka Jagiellończyka – jak zanotował Miechowita w *Katalogu biskupów krakowskich* i w *Kronice* – miała być choroba francuska, co pozostawało także w związku z upodobaniami kardynała do zabaw i pijaństwa¹¹³. W *Almanachu* prognozowanie zdrowia kardynała zajmuje wiele miejsca, a we wstępie czytamy, że „Wenus całkowicie nakłoni obyczaj Waszej najczcigodniejszej Przewielebności do swojej natury [...] [stąd] straty w sprawach właściwych dla domu szóstego” (s. 32), czyli dotyczących zdrowia, w tym przypadku chorób zaczynających się w lędźwiach i genitaliach, za które odpowiada Wenus. Dalej „słabość z zimnej przyczyny [...] będzie [kardynałowi] zagrażała w czerwcu i z końcem października” (s. 34). Wydaje się, że znowu chodzi tu o ostrzeżenie przed *morbis Gallicus*, przed chorobą, którą Galen uważał za „zimny jad”, a wiadomo, że Miechowita wykładał na uniwersytecie krakowskim w letnim półroczu 1500 medycynę humoralną według Galena¹¹⁴.

W *Kronice* Miechowita kilka razy pisał o *morbis Gallicus*, o chorobie, która pojawiła się w Europie w roku 1493, a w roku 1495 – w Krakowie. Przyczyną pojawienia się tej choroby według Bartolomeo Montagnana Młodszego, profesora medycyny w Padwie, były aspekty planetarne, co Miechowita rozwinął, pisząc w *Kronice* o opozycji Saturna i Jowisza w krajach, „gdzie leżą posiadłości Marsa, to jest w Mauretanii, Cezairei, Hiszpanii”, dodając jednak, że jest to także kara Boża dla grzeszników „żyjących w zbytku, wśród żądzy, wina, niebezpiecznego hazardu”¹¹⁵. Wiadomo, że Miechowita posiadał wydany w Augsburgu w roku 1496 *Tractatus de pestilentiali scorra sive mala de Franzos* Józefa Grünpecka z Burghausen, lekarza i astrologa, i zapewne z owego traktatu czerpał wiedzę o tej chorobie¹¹⁶. Ponadto Miechowita obserwował rozmaite zjawiska zachodzące na niebie, o czym pisze w *Kronice*, a więc aspekty planet, komety i zaćmienia Słońca, a w *Almanachu* znajduje się odwołanie do zaćmienia Słońca, które miało miejsce w roku 1500 i efekt tego miał mieć wpływ na zdrowie kardynała w lipcu 1501 roku (s. 41)¹¹⁷.

¹¹³ Maciej z Miechowa, *Chronica...*, s. 373. Informacja o tym, że Fryderyk Jagiellończyk zmarł na chorobę francuską, powszechnie zaakceptowana w literaturze przedmiotu, pochodzi od Miechowity. Jeżeli źródłem tej informacji był dla niego *Almanach* z roku 1501 i aspekty planet, to wcale nie ma powodu sądzić, że diagnoza ta była prawdziwa, zwłaszcza że Miechowita nie był lekarzem kardynała.

¹¹⁴ L. Hajdukiewicz, *Zainteresowania...*, s. 232; T. Bilikiewicz, *Maciej Miechowita na tle medycyny odrodzenia*, [w:] *Maciej z Miechowa 1457–1523, historyk, geograf, lekarz, organizator nauki*, Wrocław 1960, s. 183; tenże, *Maciej z Miechowa Karpiga*, [w:] *Złota księga Wydziału Lekarskiego*, red. J. Grochowski, Kraków 2000, s. 41.

¹¹⁵ T. Bilikiewicz, *Maciej Miechowita...*, s. 175; Maciej z Miechowa, *Chronica...*, s. 357; A. Dzuba, *Wczesnoreniesansowa historiografia*, Lublin 2000, s. 59, 90, 163.

¹¹⁶ T. Bilikiewicz, *Maciej Miechowita...*, s. 193; L. Hajdukiewicz, *Biblioteka...*, s. 116; tenże, *Zainteresowania naukowe...*, s. 232; A. Dzuba, dz. cyt., s. 59.

¹¹⁷ Zaćmienie Słońca Miechowita obserwował w maju 1491 roku i w październiku roku 1502. Zob. Ma-

Miechowita ukończył studia medyczne we Włoszech (Padwa lub Bolonia) w roku 1485, a w roku 1488 nostryfikował swój dyplom w Krakowie i używał tytułu *artium et medicinae Doctor*¹¹⁸. W roku 1501 na wieść o chorobie przebywającego w Toruniu Jana Olbrachta wyruszył z Krakowa do króla „jako lekarz”, chociaż nie był lekarzem królewskim¹¹⁹. W *Kronice* Miechowita dokładnie opisuje tę podróż i nieszczęśliwy wypadek, który przydarzył mu się „w okolicach gospody w Prądniku”, co miało zapowiadać śmierć Jana Olbrachta¹²⁰. Wydaje się, że decyzja o wyjeździe do chorego króla została przez Miechowitę podjęta samorzutnie, co może świadczyć o głębokim przekonaniu o posiadanych umiejętnościach. To samo przekonanie przebija ze słów autora *Almanachu*, który pisze we wstępie, że chciał się wprawdzie „powstrzymać [...] od obowiązku tego pisania”, ale „[...] tkwi to we mnie, że niczego innego w dzień i w nocy nie rozważam, jak tylko abym nie zaniedbał tego, czym moją nauką mógłbym się przyczynić Waszej najczcigodniejszej Przewielebności [...]” (s. 30).

Hajdukiewicz, opracowując bogatą bibliotekę Miechowity, żałuje, że nie dochowały się przykłady praktycznej działalności jej właściciela jako astrologa i lekarza, chociaż wiadomo, że Miechowita wykonał na prośbę Jana Bonera w roku 1514 horoskop katarchiczny, w którym ustalił najlepszy czas wyjazdu Zygmunta Starego na zjazd wiedeński¹²¹. W roku 1517 miał przeanalizować przesłane Piotrowi Tomickiemu z Włoch prognostyki zapowiadające chorobę króla¹²². Istnieje także kilka horoskopów, które można łączyć z osobą Miechowity: urodzeniowy Andrzeja Krzyckiego, późniejszego arcybiskupa gnieźnieńskiego 1482 (BJ, rkps 3225, s. 123), rocznicowy Jana V Turzo, biskupa wrocławskiego, z roku 1493 (BJ, rkps 3227, s. 57), katarchiczny szkoły św. Anny z roku 1510 (BJ, rkps 3225, s. 230), odbudowanej po pożarze kosztem Miechowity oraz sprostowanie horoskopu urodzeniowego Jana V Turzo, postawione już po śmierci biskupa w roku 1520 (BJ, rkps 3225, s. 284). Można także przypuszczać, że Karpiga dokonał weryfikacji ascendentu w horoskopie urodzeniowym Zygmunta Starego (BJ, rkps 3227, s. 145) oraz wykonał horoskopy katarchiczne, dotyczące wyniesienia Zygmunta na wielkiego księcia Litwy w 1506 roku (BJ, rkps 3227, s. 13) i określające dzień koronacji na króla w roku 1507 (BJ, rkps 3227, s. 18), a także horoskopy rocznicowe na lata 1509–1512 (BJ, rkps 3227, s. 146–149). O ile zatem *Almanach* dla Fryderyka Jagiellończyka został opracowany przez Macieja Karpigę zwanego Miechowitą, to byłby to jedyny zachowany i tak obszerny przykład jego praktyki astrologicznej.

Trudno rozstrzygnąć, czy *Almanach* – jak sądziła Kowalczykówna – nigdy nie dotarł do rąk kardynała, gdyż chyba przeczy takiemu mniemaniu staranna oprawa rękopisu

---

ciej z Miechowa, *Chronica...*, s. 325, 346, 357, 371; L. Hajdukiewicz, *Biblioteka...*, s. 123; A. Dziuba, dz. cyt., s. 162.

¹¹⁸ M. Markowski, *Maciej z Miechowa*, s. 102–105; T. Bilikiewicz, *Maciej z Miechowa...*, s. 37; A. Dziuba, dz. cyt., s. 30.

¹¹⁹ T. Bilikiewicz, *Maciej z Miechowa...*, s. 37; A. Dziuba, dz. cyt., s. 130.

¹²⁰ Maciej z Miechowa, *Chronica...*, s. 355; A. Dziuba, dz. cyt., s. 130.

¹²¹ L. Hajdukiewicz, *Biblioteka...*, s. 122, 123, 127.

¹²² Tamże, s. 122.

wykonana w pracowni introligatora *JL*, pracującego dla kardynała¹²³. Jakiś czas po powstaniu *Almanach* był czytany przez osobę, która miała dostęp do informacji o kardynale i poczyniła na marginesach szereg dopisków innym pismem niż tekst główny, niestety, nie zawsze czytelnych¹²⁴. Z faktu odwołania się w dopisku (s. 32) do Rasiego (Abū Barkr Muhammed ibn Zakariya al-Razi), perskiego lekarza i alchemika zmarłego około 925 roku, którego dzieło *Liber ad Almansorem* zostało przełożone na łacinę przez Gerarda z Kremony i było bardzo popularne w średniowieczu, wynika, że była to osoba, która ukończyła wydział *artes*, a nawet mogła być lekarzem¹²⁵. Wskazują na to dopiski w *Tablicach astrologicznych*, w wykresach horoskopowych oraz dopiski dotyczące zdrowia kardynała na marginesach *Almanachu*. Te ostatnie potwierdzają występowanie prognozowanych dolegliwości: dwukrotnego pojawienia się w czerwcu „niedyspozycji flegmatycznej”, bólu „w zębach lub w którejś części sąsiadującej z głową”, informują też o „zapaleniu i bólu” [...] „w głowie lub nodze” (s. 34, 35, 39).

Niektóre dopiski można próbować zestawić z faktami historycznymi. Na przykład sformułowania: „w dobrach po śmierci”, „zamieszanie w sprawach królestwa” (s. 33) niewątpliwie odnoszą się do śmierci Jana Olbrachta 17 czerwca 1501 roku. Kilka dopisków dotyczy spotkań kardynała z Janem Olbrachtem: „spotkali się w Piotrkowie” (okres między 2 lutego a 2 marca 1501, s. 36) czy „w czasie spotkania w Piotrkowie” (okres między 2 marca a 30 marca 1501, s. 37), kiedy to kardynał „będzie myśleć o sprawach królestwa” oraz spotkanie w Łęczycy (między 30 marca a 26 maja 1501, s. 38). W prognostyku z datą 21 czerwca (s. 41), przy stwierdzeniu o zaangażowaniu kardynała w sprawy publiczne, znajduje się dopisek: „w tym miesiącu po śmierci króla...”, czyli Jana Olbrachta. Na marginesie tekstu mówiącego o tym, że wielu „podwładnych duchownych” będzie chciało się przeciwstawić kardynałowi (s. 44), znajduje się dopisek: „[...] do Krakowa”, odnoszący się do czasu między 13 października i 11 listopada¹²⁶.

Prawdziwość powyższych dopisków można sprawdzić dzięki itinerarium Fryderyka Jagiellończyka opracowanym przez Dariusza Jacha¹²⁷. W roku 1501 Fryderyk Jagiel-

¹²³ Np. *Iudicium* 1501, Jana Sculteti z Krakowa (BJ, rkps 579, s. 215–274); G. R o s i ń s k a, *Scientific Writings...*, poz. 2184; J. L. [J e l o n e k - L i t e w k o w a], M. Kr. [K r y n i c k a], rozwiązują monogram jako Joannes Lithuanus, zob. *Buchbinder JL*, [w:] *Polen im Zeitalter der Jagiellonen 1386–1572*, red. F. S t o l o t, G. S t a n g l e r, Schallaburg 1986, s. 502–504.

¹²⁴ Robienie notatek na marginesach drukowanych almanachów, a więc wpisywanie ważniejszych wydarzeń było powszechnie praktykowane, zob. L. B i r k e n m a j e r, *Zapiski historyczne wśród starych almanachów Biblioteki Jagiellońskiej*, „Kwartalnik Historyczny” XVI, 1902, s. 447 i XVII, 1903, s. 404.

¹²⁵ G. S a l i b a, *Teorie planetarne w astronomii arabskiej po XI wieku*, [w:] *Historia nauki arabskiej*, t. 1: *Astronomia teoretyczna i stosowana*, red. R. R a s h e d i R. M o r e l o n, Warszawa 2000, s. 840.

¹²⁶ L.A. Birkenmajer odczytał ten dopisek jako: [...] *Μύχος Cracovita* i sądził, że jest to podpis Mikołaja Mikosza. Zob. *Mikołaj Kopernik. Część pierwsza. Studia...*, s. 668.

¹²⁷ D. J a c h, *Zarys kariery kościelnej i wstępna próba ustalenia itinerarium królewicza kardynała Fryderyka Jagiellończyka*, red. K. B a c z k o w s k i, Kraków 2002, s. 72–73, *Zeszyty Naukowe UJ. Prace Historyczne*, z. 129.

łończyk przebywał w Piotrkowie 8 lutego i 3 marca, a w Łęczycy 29, 30 kwietnia i 1 maja w związku z IV synodem prowincjonalnym¹²⁸. W lutym w Piotrkowie odbyło się posiedzenie sejmu z udziałem Jana Olbrachta i kardynała, na którym to posiedzeniu uchwalono nowe podatki, a duchowieństwo obciążono podwójną kontrybucją¹²⁹. W synodzie w Łęczycy brał także udział Jan Olbracht ze względu na stanowisko duchowieństwa wobec kontrybucji¹³⁰. Wtedy to właśnie potwierdził przywileje królewskie dla dóbr biskupich i kapitulnych¹³¹. Wiadomo także o pobycie kardynała w Krakowie w dniu 21 listopada 1501 roku, zapewne w związku z koronacją brata Aleksandra przewidzianą na 28 listopada, ale dokonaną dopiero 12 grudnia¹³².

Ponieważ w dopiskach użyty jest czas przeszły, sądząc po przytoczonych datach, mogły one powstać najwcześniej po 21 listopada 1501 roku, a najprawdopodobniej po śmierci kardynała w dniu 14 marca 1503 roku. Być może *Almanach* po jego śmierci powrócił do rąk autora, który jako refleksję nad prognostykami wpisał na stronie 50 sentencję z Owidiusza (*Tristia* 5, 8, 15): „Zmienna fortuna, los błędzi chwiejnymi krokami”.

Warto zauważyć, że charakter pisma komentatora, czyli mało czytelna kursywa z dużą ilością skrótów, przywodzi na myśl autografy Miechowity znane z jego testamentu (BJ, rkps 5572) i wpisu do *Conclusiones Universitatis Cracoviensis* (Archiwum UJ, rkps 33, s. 73), a więc być może astrolog i komentator to jedna osoba, czyli Maciej Karpiga¹³³.

¹²⁸ D. J a c h, dz. cyt., s. 72; N. N o w a k o w s k a, dz. cyt., s. 49, 90.

¹²⁹ H. R y b u s, dz. cyt., s. 142.

¹³⁰ Tamże.

¹³¹ Tamże, s. 168.

¹³² D. J a c h, dz. cyt., s. 73; M. A. J a n i c k i, *Datowanie płyty nagrobnej Filipa Kallimacha*, „Studia Źródłoznawcze” XLI, 2003, s. 31. Datę koronacji Aleksandra przesunięto zapewne ze względu na wybór najlepszego czasu, czyli postawienia katararchicznego horoskopu koronacyjnego (BJ, rkps 3227, s. 10), w którym wymieniona jest data 11 grudnia 1501, g. 21, 31, czyli – według liczenia początku dnia od godziny 6 wieczór – był to już 12 grudnia. Zachowały się także dwa horoskopy rocznicowe koronacji (rkps 3227, s. 10, 11) z datami: 12 XII 1502 i 12 XII 1503. Horoskopy łączone są z Marcinem Biemem lub Bernardem Wapowskim.

¹³³ Inne autografy Miechowity: Testament BJ, rkps 5572, s. 9, 15 i rkps 1968, k. 13rv, 69r–135v, 138v–141r, IIIv.

ANEKS I

Almanach pro Reverendissimo Domino Cardinali Fryderyka Jagiellończyka, 1501. Biblioteka Jagiellońska, sygn. rkps 8, strony 1–50.

Tekst łaciński odczytał Ryszard Tatarzyński. Tłumaczenie na język polski – Anna Kozłowska. Opracowanie przypisów – Ewa Śnieżyńska-Stolot.

Zasady wydawnicze: teksty łacińskie i oznaczenia oryginalne kursywą, graficzne oznaczenia planet, znaków zodiaku i Węzłów Księżyca zapisano w języku polskim. W nawiasach kwadratowych podano wyjaśnienia.

Na papierowych 25 kartach, z których składa się rękopis, znaleźć można dwa różne filigrany¹. Okładki usztywnione makulaturą. Oprawa w brunatną skórę z ornamentem wykonanym strychulcem i pięcioma rodzajami tłoków ślepych i złożonych, konserwowana w roku 1923 w zakładzie Roberta Jahody. Okładki ze zwierciadłami i podwójną bordiurą: zewnętrzna bordiura ozdobiona wielokrotnie wyciskanyim ornamentem w kształcie wieńca, w czterech narożnikach tarcze herbowe z orłem bez korony, wewnętrzna bordiura zdobiona motywem palmet. Zwierciadło wypełnione pasem złożonym z powtarzających się w trzech rzędów rombów z liliami heraldycznymi. Na okładce przedniej, u góry napis: *Almanach pro Rev[erendissimo] Do[mino] Cardinali*, w czterech narożnikach zwierciadła litery *A* (*Almanach*), na osi u góry litery *AI*, u dołu *JL* (*Joannes Lithuanus*, introligator pracujący dla kardynała Fryderyka Jagiellończyka). Na okładzinie tylnej u góry zwierciadła litery:

I b
G o a d

Na obu okładzinach litery przedzielone ozdobnym elementem².

¹ Filigrany: pierścień przecięty prętem z gwiazdą u szczytu (s. 1, 5, 7, 15, 17, 19, 25; F. P i e k o s i ń s k i, *Średniowieczne znaki wodne, wiek XIV*, Kraków 1893, poz. 743), korona otwarta z pięcioma sterczynami, trzy zakończone trójlistnie (s. 33, 39, 43, 47; C. M. B r i q u e t, *Les filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier*, II, Genève 1907, poz. 4790, Eichstädt, Brandenburgia 1493).

² M. K o w a l c z y k ó w n a, *Makulatura z okładek rękopisu BJ Nr 8*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” XVII, 1966, s. 10. W czasie konserwacji wydobyto makulaturę: rkps *Antigamrata* Frovinusa z komentarzem (4 k.), rkps muzyczny *Pieśń nad pieśniami*, 1. połowa XV w. (2 k.), teczka 8a. Fragmenty inkunabułów: *Brewiarz krakowski*, drukowany nakładem Jana Hallera przez Jerzego Stuchsa, Norymberga (?) 1498 (28 k., St. Druki 3358), tablice z Jana Herolta, *Sermones de tempore et de sanctis cum promptuario exemplorum*, Lyon, u Macieja Husa 1489 lub 1490, Wergilius, *Eneida* z komentarzem Serwiusza Gramatyka (2 k.) z notatkami na marginesie studenta Akademii Krakowskiej ok. 1487 (teczka 8a). Rycina śrutowa *Stygmatyzacja św. Franciszka*, Kolonia 1470–1480 (Gabinet Ryc. I 21329 Cim. 12; B. M a l i k ó w n a, *Nieznana rycina śrutowa z wieku XV w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” XIX, 1969, s. 25–33). A. L e w i c k a - K a m i ń s k a, BJ, rkps Przyb. 69/80; K. L. [J e l o n e k - L i t e w k o w a] M. Kr.[K r y n i c k a], *Buchbider JL*, [w:] *Polen im Zeitalter der Jagiellonen 1386–1572*, red. F. S t o l o t, G. S t a n g l e r, Schallaburg 1986, s. 502–504.

Strona 1, tytułowa, składa się z wtórnie nalepionej na papier karty, ozdobionej herbami wykonanymi gwaszem, uciętej od dołu i od prawej, od lewej poszarpanej (zob. wkładka ilustracyjna – fot. 1).

Na środku strony tarcza herbowa na tle krzyża arcybiskupiego namalowanego złotem, zwieńczona czerwonym kapeluszem kardynalskim. Na tarczy, na czerwonym tle, srebrny orzeł bez korony, język i szpony malowane złotem (herb kardynała Fryderyka Jagiellończyka). Po bokach dwie tarcze herbowe. Tarcza z prawej strony (heraldycznie) – na srebrnym tle czerwona wstęga, czyli herb Kotwicz (Mikołaja Krzyckiego kanonika krakowskiego, podskarbiego Fryderyka Jagiellończyka), a na marginesie dopisek *[K]ot-hvycz*³. Tarcza z lewej (heraldycznie) – litera W srebrna na czerwonym tle, czyli herb Abdank (Jana Konarskiego, późniejszego biskupa krakowskiego). Tło tarcz herbowych i czerwona wstęga wypełnione motywem arabeski. Pionowana laska krzyża arcybiskupiego przedłużona poniżej tarczy, połączona z umieszczoną u dołu, na osi, trzecią tarczę herbową z nierozwiązanym herbem w kształcie srebrnej lilii na niebieskim tle (lapis lazula), zdobionym rombowa kratką. Powyżej tej tarczy herbowej litery *M.N.C b.c.*, poniżej litera *A* ucięta od dołu. Litery pisane na przemian kolorami zielonym i czerwonym, przedzielone pionową laską krzyża, odnoszące się do Mikołaja Krzyckiego herbu Kotwicz, kanonika krakowskiego, podskarbiego Fryderyka Jagiellończyka, fundatora *Almanachu* (*Magister Nicolaus Cricius benigniter curavit Almanach*).

Rękopis zawiera: *Tablice astrologiczne* na rok 1501 (s. 4–27)⁴, wyjaśnienia oznaczeń dotyczących czasu puszczanie krwi, kąpeli i stosowania lekarstw oraz tablice podające zasadę melotezji, czyli przyporządkowania znakom zodiaku poszczególnych części ciała ludzkiego (s. 28). Dalej horoskopy kardynała Fryderyka Jagiellończyka: urodzeniowy z datą 28 [kwiecień] 1468 (s. 29, fot. 2) i rocznicowy z datą 28 [kwiecień] 1501 (s. 31, fot. 3), a także dwanaście prognostyków miesięcznych (s. 35–46).

Ponieważ *Almanach* dotyczy roku 1501, a Fryderyk Jagiellończyk urodził się 28 kwietnia, czyli od tej daty liczy się początek jego roku, prognostyk z datą 5 stycznia określono jako dziesiąty (s. 35) poprzedniego roku, a kolejne z datami 2 luty, 2 marzec i 30 marzec jako jedenasty, dwunasty i trzynasty (s. 36, 37, 38). Prognostyk z datą 26 maja [1501] nosi numer drugi (s. 39), gdyż pierwszy to horoskop rocznicowy (s. 31, fot. 3). Daty kolejnych prognostyków miesięcznych przypadają przeciętnie co 28 dni. Ten podział znalazł także odbicie w znakach zodiaku zapisanych na górze strony kolejnych prognostyków. Ponieważ 28 kwiecień odpowiada zodiakalnemu Bykowi, prognostyki poprzedzające tę datę (5 I, 2 II, 2 III, 30 III) oznaczone są zodiakalnym Baranem i znakami kolejnych miesięcy (Koziorożec, Wodnik, Ryby, Baran). Prognostyki dotyczące czasu po 28 kwietnia (26 V, 24 VI, 21 VII, 18 VIII, 15 IX, 13 X, 11 XI) oznaczone są zodiakalnym Bykiem i znakami kolejnych miesięcy (Bliźnięta, Rak, Lew, Panna, Waga, Skor-

³ Litera *K* dopisana ołówkiem na papierze, na który naklejono stronę tytułową.

⁴ *Tablice astrologiczne* wzorowane są na *Tablicach Alfonsyńskich*, ale przystosowane do szerokości geograficznej Krakowa, a kanony do tych tablic wykonali w połowie XV wieku Andrzej Grzymała i Piotr Gaszowiec (M. M a r k o w s k i, *Ist Gerhard Hoefmans von Hamont der Verfasser der astronomischen Tafel für Prag*, „Acta Mediaevalia” 13, 2000, s. 267–269).

pion, Strzelec). Horoskopy urodzinowy i rocznicowy są horoskopami nocnymi, natomiast prognostyki miesięczne mają godziny dzienne⁵.

Strona 47 jest pusta, natomiast na stronie 48 zaczęto wpisywać *Tablice astrologiczne* bez oznaczenia roku, niedokończone, a na s. 49 wrysowano rubryki dla takich tablic. Całość zamyka cytat z Owidiusza, *Tristia* 5, 8, 15 (s. 50).

Wykresy horoskopowe należą do typu e⁶, ale wrysowane są w koło⁷. Horoskop rocznicowy (s. 31) ma kształt koła, a wzorowany jest na planisferze astrolabium i przedstawia standartową metodę wytyczania horoskopu przypisywaną w średniowieczu Alchabitiusowi, (Abu al-Saqr al-Qabisi), arabskiemu astrologowi z wieku X⁸.

Almanach opracował astrolog, zapewne Maciej Karpiga zwany Miechowitą, który zatrudnił skrybę. Ponadto *Almanach* czytany był przez osobę, którą można określić jako komentatora, a był to zapewne autor *Almanachu*, czyli Maciej Karpiga.

Skryba przepisał *Tablice astrologiczne* na rok 1501 i według wzoru dostarczonego przez astrologa starannie wykonał wykresy horoskopowe przy pomocy kolorowych atramentów: zielonego, czerwonego, złotego i srebrnego, tekst prognostyków wpisał czarnym. Tytuły w środkowych kwadratach wykresów horoskopowych wpisał ozdobną minuskulą kolorem czerwonym, litery oznaczające dzień, godzinę i minuty zielonym. Stopnie znaków zodiaku w poszczególnych domach wykonał zgodnie z tradycją na górnych liniach wykresu czarnym kolorem, a planety, znaki zodiaku, Węzły Księżycowe, Punkt Szczęścia wpisywał wewnątrz kolejnych domów horoskopowych kolorem czerwonym i zielonym. W horoskopie rocznicowym (zob. wkładka ilustracyjna – fot. 3) wprowadził złoto w tytule i przy oznaczeniu planet (Słońce, Jowisz, Mars). W przypadku Księżyca użył koloru srebrnego. Skryba popełniał jednak błędy, mylił graficzne oznaczenia znaków zodiaku (s. 29, fot. 2). Jeżeli wpisał w wykresie niewłaściwe oznaczenie, nie skreślał go, ale nad nim lub obok dopisywał właściwe (s. 35, 36). Ponadto upraszczał zapis, umieszczając przy planetach tylko same stopnie, bez oznaczenia znaku zodiaku, który domyślnie miał się odnosić do znaku zodiaku zapisanego w danym domu (s. 31, fot. 3).

Komentator, być może identyczny z autorem *Almanachu*, Maciejem Karpigą, wprowadził przy użyciu koloru czarnego i czerwonego dopiski na marginesach (częściowo tylko czytelne) i w wykresach horoskopowych (s. 35–43), dopisał słowo *[K]othvÿcz* pod herbem na stronie tytułowej (fot. 1), a także wprowadził poprawki w *Tablicach astrologicznych*. Ponadto zaczął na stronie 48 wpisywać *Tablice astrologiczne* zapewne na rok 1502 oraz porubrykował następną stronę, a także na stronie 50 wpisał cytat z Owidiusza.

28 [strona]

Minucionis tempus balnei et farmacie hoc pacto breviter invenire. In latere numeri si punctum unum ostenderis, convenientem eo die minucionem, balneum aut farmaciam

⁵ A. Bouché - Leclercq, *L'astrologie grecque*, Paris 1899, s. 386 – horoskopy dzienne i nocne.

⁶ J. D. North, *Horoscopes and History*, London 1986, s. 90.

⁷ Tzw. kwadratura koła. A. Bouché - Leclercq, dz. cyt., s. 285.

⁸ J. D. North, dz. cyt., s. 4, fig. 3, s. 46, twierdzi, że metoda ta była znacznie starsza.

esse scias, si vero duo puncta – meliorem, si tria – electam contendes. Hoc tamen in minucione considerandum erit, ne fiat ex ea parte corporis, quam partem respicit signum hoc, in quo Luna percurrit, etas similiter hominis ex tali Lune conformanda erit. Quod autem membrum aliquod signum respiciat tabella inferior ostendit.

Oto sposób, jak pokrótce znaleźć czas puszczenia krwi, kąpieli i leczenia. Jeśli z boku liczby występuje jeden punkt wiedz, że tego dnia jest odpowiedni czas na puszczenie krwi, kąpiel i leczenie. Jeśli są dwa punkty – dzień lepszy; jeśli trzy – z pewnością wyborny. Przy puszczeniu krwi należy zważać, aby nie działo się to w tej części ciała, do której odnosi się znak, przez który przechodzi Księżyc. Również wiek człowieka musi być dostosowany na tej podstawie do Księżyca. Poniższa tabelka wskazuje, która część ciała zależy od jakiego znaku.

<i>Caput</i> [Głowa] <i>in</i>	w Baranie	<i>Renes</i> [Nerki] <i>in</i>	w Wadze
<i>Cervix</i> [Kark] <i>in</i>	w Byku	<i>Genitalia</i> [Genitalia] <i>in</i>	w Skorpionie
<i>Humeri</i> [Barki] <i>in</i>	w Bliźniętach	<i>Femora</i> [Biodra] <i>in</i>	w Strzelcu
<i>Cor</i> [Serce] <i>in</i>	w Raku	<i>Genicula</i> [Kolana] <i>in</i>	w Koziorożcu
<i>Pectus: Sco[rpio]</i> ⁹ [Pierś: Skorpion] <i>in</i>	w Lwie	<i>Tibie</i> [Golenie] <i>in</i>	w Wodniku
<i>Venter</i> [Brzuch] <i>in</i>	w Pannie	<i>Pedes</i> [Stopy] <i>in</i>	w Rybach

29 [strona]:

Genitura Reverendissime
D[ominacionis] Vestre
Anno Domini 1468
Horoskop Urodzeniowy
Najczcigodniejszej Waszej Przewielebności
Roku Pańskiego 1468

d[dzień] *h*[godzina] *m*[inuta]
28¹⁰   23   58

- I. 27 [stopień] 22 [minuty] Lwa.
- II. 18 [stopień] Panny.
- III. 12 [stopień] Wagi. Punkt Szczęścia 12 [stopień] Skorpiona.
- IV. 16 [stopień] Byka¹¹.

⁹ Skryba popełnił pomyłkę i chciał ją skorygować, dopisując znak zodiaku, jednak znowu popełnił pomyłkę, gdyż zgodnie z melotezją pierś przypisana jest znakowi Raka, a nie Skorpiona.

¹⁰ Kwiecień. Fot. 2.

¹¹ Pomyłka w zapisie skryby, zgodnie z porządkiem Zodiaku powinien być Skorpion, który następuje po Wadze.

- V. 29 [stopień] Strzelca.
 VI. 3 [stopień] Wodnika.
 VII. 27 [stopień] Wodnika.
 VIII. 18 [stopień] Ryb. Saturn 1 [stopień] Barana.
 IX. 12 [stopień] Barana.
 X. 16 [stopień] Byka. Słońce 17 [stopień] Byka.
     Merkury 1 [stopień] Bliźniąt.
     Wenus 12 [stopień] Bliźniąt.
 XI. 29 [stopień] Bliźniąt. Mars, Jowisz 29 [stopień] Bliźniąt.
 XII. 3 [stopień] Lwa. Księżyc malejący 6 [stopień] Lwa¹².

Voluissem me continere, Illustrissime Princeps et Reverendissime Domine, ab eo scribendi officio. Cum fragilitas ingenii mei nichil se scire posse, tale conciperet, quod dignum fore vestra Illustrissima d[ominacione] iudicaret. Accedit preterea et aliud, reverendissime domine. Iulius Firmicus vir etatis nostre, in arte siderali eruditissimus, in capitulo „Qualis vite debeat esse mathematicus” fortunas magnorum principum scrutari prohibet dicens eas iudicio summi Dei gubernari. Hocque solum genus hominum esse asserit, quod stellarum cursibus non subiacet, nec in eorum fatis stellas habere decurrendi potestatem. Esculapius item et Petosiris, quibus potentissimum numen Mercurii istius sciencie secreta commisit eam rem variis et admodum conquisitis persuadent rationibus.

Chciałem się powstrzymać, Najjaśniejszy Książę i Najczcigodniejszy Panie, od obowiązku tego pisania. Ponieważ mój ułomny rozum jest świadom, że sam nie zdoła wymyślić niczego takiego, co mógłby uważać za godne Waszej Najjaśniejszej Przewielebności. Do tego dochodzi coś innego, o Najczcigodniejszy Panie. To mianowicie, że Juliusz Firmicus, najbieglejszy z uczonych w sztuce gwiazd naszych czasów, w rozdziale *Jakiego rodzaju życie powinien prowadzić matematyk* zabrania badać losów wielkich książąt, mówiąc, że są one kierowane wyrokiem Boga najwyższego¹³, i twierdzi, że wyłącznie ten rodzaj ludzi nie podlega biegom gwiazd oraz że gwiazdy nie mają mocy wpływania na ich losy. Również Eskulap¹⁴ i Petosiris¹⁵, którym sekrety tej wiedzy powierzył Merkury, bóstwo bardzo potężne, tłumaczą tę rzecz na rozmaite i niezwykle wymyślne sposoby.

30 [strona]

Quod utique non alio respectu aut animi proposito eos voluisse ex eorum monumentis colligimus, nisi ut posteritatem ab hiis depromendis retraherent, nec incongrue advertente-

¹² Ponieważ jest to horoskop nocny (*genitura nocturna*), Księżyc jest w najdalszym miejscu. Zob. A. B o u c h é - L e c l e r q, dz. cyt., s. 417.

¹³ Julius Firmicus Maternus, autor *Matheseos libri VIII*, około 335 roku.

¹⁴ Asklepios, bóg sztuki medycznej, gwiazdozbiór Wężownik, zapewne pomyłony z mitycznym autorem Hermesem Trismegistosem i pismami zebranymi w *Corpus Hermeticum*.

¹⁵ Petosiris, kapłan faraona Nechepso, astrolog egipski, II wiek p.n.e. (J. D. N o r t h, dz. cyt., s. 90).

bant etenim esse in ea re difficultatem summam, quam omnes geneatici [in marg.: genethiaci] semper tamquam Scillam et horrendum scopulum declinabant, licet id non ignorent, quod hec tota mundi inferioris substantia necessitate cuiusdam legis gubernetur divinis illis semperque incorruptilibus superiorum corporibus, quorum nos spiritum semper haurire licet, ut Plotino atque Porphirio placet. Non audeam itaque Reverendissime domine transgredi instituta maiorum meorum. Quia tamen id in me est, quod non aliud die noctuque agito, ne id negligam, quod studio meo pro R[everendissima] d[ominacione] vestra effici possit, quo fit ut eas lucubraciunculas, que vires meas aliquantisper excedere videntur, vestre illustrissime dominacioni presentare decrevi, quas benigne recipi oro. Michi vero, quem assidui itineris diversitas sollicitat, si quid indigestum Reverendissima dominacio vestra musa etenim nondum stabili, dicta offenderit, veniam dabit.

Z ich pism wydobyliśmy w każdym razie tę informację, że chcieli oni tego nie z innego względu czy wewnętrznego zamiaru, jak tylko w tym celu, aby potomnych odstręczyć od wydobywania tych [wiadomości], a także zgodnie zwracali uwagę, że w tej sprawie jest wielka trudność, której to trudności wszyscy astrologowie stawiający horoskopy zawsze unikali, jakby to była budząca przerażenie Scylla, choć wiedzieli dobrze, że cała nasza substancja podniebnego świata jest rządzona nieuniknionym prawem przeznaczenia przez owe boskie, wieczne i niezniszczalne ciała niebieskie, których duchem wolno nam zawsze oddychać, jak poucza Plotyn¹⁶ i Porfiriusz¹⁷. Przeto, najczcigodniejszy Panie, nie odważyłbym się nie zastosować się do wskazań moich przodków. Ponieważ jednak tkwi to we mnie, że niczego innego w dzień i w nocy nie rozważam, jak tylko abym nie zaniedbał tego, czym moją nauką mógłbym się przyczynić Waszej najczcigodniejszej Przewielebności, postanowiłem przedstawić Waszej przesławnej Przewielebności te skromne wywody – choć wydają się o wiele przekraczać moje siły – i prosić o wspaniałomyślne ich przyjęcie. Mnie zaś, zaniepokojonemu trudnością tej uporczywej drogi, niech będzie wybaczone, jeśli coś niestosownego obrazi Waszą najczcigodniejszą Przewielebność, ponieważ podlegam zmiennemu wpływowi Muzy.

31 [strona]

Anno do[mini] 1501 currente
Rok pański 1501 bieżący
Revolucio geniture d[omi]ni re[vere]ndissimi cardinalis
Horoskop rocznicowy¹⁸ pana Najczcigodniejszego kardynała

¹⁶ Plotyn, filozof późnoplatoński (ok. 204–269).

¹⁷ Porfiriusz, filozof późnoplatoński i astrolog (ok. 232–305).

¹⁸ Fot. 3. S. S ł o w a k o w i c z, *Prognostyk albo przestroga z obrotów niebieskich względem przypadków wszelakich, któremi niebo zagraża nam na 1644 przestępny*, Kraków, s. 5, używa polskiego „rewolucja roczna”; tenże, *Prognostyk albo przestroga [...] na rok 1669*, druk. Balcera Smieszkwica, Kraków, na s. 2 używa słowa „rewolucja”.

d[dzień] h[godzina] m[inuta] z[sekunda]
 28.¹⁹ 23. 52. 52.

- I. 26 [stopień] Lwa
- II. 16 [stopień] Panny. Księżyc rosnący 20 [stopień] Panny²⁰
- III. 9 [stopień] Wagi
- IV. 15 [stopień] Skorpiona
- V. 27 [stopień] Strzelca
- VI. 2 [stopień] Wodnika
- VII. 26 [stopień] Wodnika. Mars 14 [stopień] Ryb²¹ [na marginesie] *Occid[u]al[is]*
[Zachodni]²²
- VIII. 16 [stopień] Ryb
- IX. 9 [stopień] Barana. Jowisz 1 [stopień Barana]²³
Wenus 20 [stopień Barana]²⁴
- X. 5 [stopień] Byka. Merkury 1 [stopień] Bliźniąt²⁵
Saturn 1 [stopień] Bliźniąt²⁶
Słońce. Węzeł Wstępujący Księżyc 17 [stopień Byka]²⁷
- XI. 27 [stopień] Bliźniąt
- XII. 2 [stopień] Lwa. *Oriens Rectum* [Wschód Prawdziwy]

Saturn *divisor* [pan czasu]²⁹

*Alkorodon*²⁸ [Alkachod]
Venus cum Iove domina anni
 [Wenus z Jowiszem pani roku]³⁰

¹⁹ Kwiecień.

²⁰ *Tablice astrologiczne*, s. 10: 4, 42 Panny.

²¹ *Tablice astrologiczne*, s. 10: 14, 45 Ryb.

²² Ten punkt oznacza opuszczenie życia, czyli śmierć. Obszar między domem XII a VII (zgodnie z ruchem zegara) – symbol śmierci. Zob. A. B o u c h é - L e c l e r q, dz. cyt., s. 413, 426, 448.

²³ Znak Barana nie został wpisany. *Tablice astrologiczne*, s. 10: 20, 40 Barana.

²⁴ Znak Barana nie został wpisany. *Tablice astrologiczne*, s. 10: 13, 6 Barana.

²⁵ *Tablice astrologiczne*, s. 10: 1, 21 Bliźniąt.

²⁶ *Tablice astrologiczne*, s. 10: 1, 15 Bliźniąt.

²⁷ Znak Byka nie został wpisany. *Tablice astrologiczne*, s. 10: Słońce w 18, 11 Byka. Węzeł Wstępujący Księżyc w 19, 30 Byka.

²⁸ Dopisane czarnym kolorem, ręka komentatora. Inaczej *Alchocoden* (A. B o u c h é - L e c l e r q, dz. cyt., s. 407, przyp. 2, s. 411, przyp. 1), *Almuten*, dawca życia, najbardziej wpływowa planeta w horoskopie, określa szacunkową liczbę lat życia. Ponieważ poniżej wpisana jest Wenus i Jowisz, trzeba przyjąć, że te planety są najbardziej wpływowe w prognozykach miesięcznych na rok 1501. Zob. L. F l e m i n g - M i t c h e l l, *The Language of Astrology*, London 1977, s. 9.

²⁹ *Chronocrator* gr., Saturn rządzi przez 30 miesięcy: *Matheseos* [...] 2, 27, 1. W języku staropolskim nazywa „Pan doroczny”, „doroczny Gubernator”, „Gubernator rewolucji rocznej” (S. S ł o w a k o w i c z, *Prognozyk albo przestroga [...] na 1644 [...]*, s. 5; t e n ż e, *Prognozyk albo przestroga [...] na rok 1669*, s. 2, 3).

³⁰ *Tablice astrologiczne*, s. 11, odnotowana koniunkcja Jowisza i Wenus.

Profectio [progresja prymarna]³¹*directio* [dyrekcja]³²

<i>Ab assce[ndente]</i> 27,22	<i>Taur[um]</i> ³³	<i>Ab assce[ndente]</i> 21	<i>Virginis</i>
<i>A Sole</i> 17,7 ³⁴	<i>Aqua[rium]</i>	<i>A Sole</i> 17	<i>Gemin[orum]</i>
<i>A parte for[tune]</i> 16,30	<i>Leonem</i>	<i>A part[e] for[tune]</i> 13	<i>Sagitt[arii]</i>
<i>A Luna</i> 16,12	<i>Taurum</i>	<i>A Luna</i> 4	<i>Libre</i>
<i>A Saturno</i> 23,50 ³⁵	<i>Capric[cornum]</i>	<i>A Saturno</i> 25	<i>Scorp[ionis]</i>
<i>A Iove</i> 0,3	<i>Arietem</i>	<i>A Iove</i> 29	<i>Cancr[i]</i>
<i>A Marte</i> 0,4	<i>Arietem</i>	<i>A Marte</i> 29	<i>Cancr[i]</i>
<i>A Venere</i> 12,46	<i>Pisces</i>	<i>A Venere</i> 13	<i>Cancr[i]</i>
<i>A Mercu[rio]</i> 0,8	<i>Pisces</i>	<i>A Mercur[io]</i> 5	<i>Cancr[i]</i>

32 [strona]

Ne quicquam ad sortem vel opinionem [adscr. supra: in; del.: hiis] sequentibus me quis scripsisse arbitretur et rationes horum, que scribentur annotare libuit. Itaque Oroscopo revolucionis huius et geniture vestre Illustrissime dominacionis unum et idem signum est, cuius gubernator Sol cum signo, ad quod venit profectio, in decima constitutus. [in marg.: Rasis 63 verbo] Annus quoque ad locum Solis applicat. Hec et alia laudent famam et autoritatis amplitudinem denotant. Hali Habenragel, capitulo nono, parte quinta. Planeta, cum venerit, adsummet locum, renovat significata illius domus. Unde quadam singulari consumataque eminencia dignitateque vestram Illustrissimam dominacionem astra hoc anno sequenti relucere debere testantur et quod ratione I[llustrissime] d[ominacionis] vestre bonum (cui preest) terre advenire deberet. Venus, domina anni, Iovi associata in domo nona, melioracionem in bonis ecclesiasticis per v[estram] I[llustrissimam] d[ominacionem] fieri debere significat. [in marg. ...] Cuius prelati et subditi v[estres] I[llustrissime] d[ominacionis] nonnumquam rebellare aut quocumque modo contradicere videbuntur. Quod in Augusto et in Octobre signanter suspicetur eadem Venus cum Iove trina radiacione domum vite intuentur. Per id sanitatem custodient et bonam disposicionem largientur. Itinera similiter non pauca, leta et proficua peraget R[everendissima] d[ominacio] vestra. Venus omnino ad naturam suam mores I[llustrissime]

³¹ Pokazuje pozycje planet dla czasu po urodzeniu danej osoby, licząc jeden dzień jako rok (L. Fleming - Mitchell, dz. cyt., s. 72). W 1501 Fryderyk Jagiellończyk miał 33 lata, a urodził się 28 kwietnia 1468 (horoskop urodzeniowy s. 29), więc tabela pokazuje układ planet 31 maja 1468 (28 04 + 33 = 31 05).

³² Określa kierunek zach.-wsch. (A. Bouché - Lecerq, dz. cyt., s. 418, przyp. 2). Metoda polegająca na dodaniu do planet w horoskopie urodzeniowym tylu stopni, ile lat ma klient, biorąc pod uwagę, że każdy znak zodiaku liczy 30 stopni.

³³ In cod. *Taurus*.

³⁴ Zapis poprawiony przez skrybę złotym kolorem.

³⁵ Zapis poprawiony przez skrybę złotym kolorem.

d[ominacionis] vestre declinabit et quia ad Saturni locum radiceis devenit ea ratione turbaciuncule aliq̄ue adesse potuerit in equis et hiis, que signantur (?significantur) per sextam, damnum percipiet. Fures similiter et homines senes damna aliqua afferre poterint.

Pozwoliłem sobie na początku wyluszczyć skłaniające mnie do tego powody, aby nikt nie sądził, że cokolwiek w tym, co następuje, napisałem na los szczęścia lub kierując się opinią. A zatem horoskop obecnej rocznicy i samych urodzin Waszej Przesławnej Przewielebności posiada ten sam znak³⁶. Jego władcą jest Słońce w domu dziesiątym ze znakiem³⁷, do którego zbliża się jego progresja prymarna³⁸. [na marg.: Rasis³⁹, w 63 słowie] Również rok zbliża się do miejsca Słońca⁴⁰. Tak to, jak i inne okoliczności, sprzyjają rozgłosowi i wzrostowi władzy według tego, co pisze Hali Habenragel⁴¹ w rozdziale 9, części 5. Gdy planeta [Słońce] tam dojdzie, obejmie miejsce i odnowi znaczenie właściwe dla tego domu⁴². Z tego więc powodu gwiazdy zaświadczają, że w nadchodzącym roku Wasza Przesławna Przewielebność powinna rozbłysnąć jakąś szczególnie doskonałą świetnością oraz że ze strony Waszej Przesławnej Przewielebności ziemia, nad którą panujesz, winna doświadczyć dobrodziejstwa⁴³. Wenus, pani roku⁴⁴, połączona z Jowiszem w domu dziewiątym⁴⁵, oznacza poprawę w zakresie dóbr kościelnych za przyczyną Waszej Przesławnej Przewielebności⁴⁶. [na marg. nieczytelne] Którego to kościoła zwierzchnicy, a poddani Waszej Przesławnej Przewielebności, niekiedy będą się buntować i w jakiś sposób chyba będą się sprzeciwiać. Jest wysoce prawdopodobne, że w sierpniu i październiku też Wenus wraz z Jowiszem przez potrójne promieniowanie⁴⁷ będzie działać

³⁶ Horoskop urodzeniowy 28 kwiecień 1468, s. 29: w domu I *Vita*, 27, 22 stopień Lwa; horoskop rocznicowy 28 kwiecień 1501, s. 31, w domu I *Vita*, 26 stopień Lwa.

³⁷ Horoskop rocznicowy 28 kwiecień 1501, s. 31, w domu X *Honores*, Słońce w 17 stopniu Byka. Horoskop urodzeniowy 28 kwiecień 1468, s. 29: w domu X *Honores*, Słońce w 17 stopniu Byka.

³⁸ Tabela, s. 31: ascendent 27, 22 Byka.

³⁹ Abū Barkr Muhammed ibn Zakariya al-Razi perski lekarz zm. około 925 roku (G. S a l i b a, *Teorie planetarne w astronomii arabskiej po XI wieku*, [w:] *Historia nauki arabskiej*, t. 1: *Astronomia teoretyczna i stosowana*, red. R. R a s h e d i R. M o r e l o n, Warszawa 2000, s. 840).

⁴⁰ Tabela, s. 31: progresja prymarna roku, 27, 33 Byka.

⁴¹ Abū l-Hasan ‘Ali ibn Abi l-Rijā lub Haly Abenragel astrolog arabski zmarły po 1037 roku, autor *Liber in iudiciis astrorum*.

⁴² Dom X *Honores* oznacza: „Królestwa, sławę, wywyższenie, mistrzostwo, sztukę, sprawy wojskowe, odwagę, wyniesienie, panowanie, pochwały, posłuch, znakomitość” (E. Ś n i e ż y Ń s k a - S t o ł o t, *Generale iudicium Władysława II zwanego Warneńczykiem*, „Biuletyn Biblioteka Jagiellońskiej” XLI, 2011, tekst łaciński odczytał R. T a t a r z y Ń s k i, tłum. na polski A. K o z ł o w s k a, s. 38; dalej: *Generale iudicium*).

⁴³ W *Tablicach astrologicznych*, s. 11, dopisany Punkt Szczęścia, ręka komentatora.

⁴⁴ Wenus z Jowiszem panią roku 1501 (s. 31).

⁴⁵ Horoskop rocznicowy 28 kwiecień 1501, s. 31: w domu IX *Peregrinationes*, Jowisz w 1 stopniu Barana, Wenus w 20 stopniu Barana.

⁴⁶ Dom IX *Peregrinationes* oznacza: „prawo, mądrości Boskie, astronomię, prace ręczne, poselstwa, długie podróże, posługę Kościołowi” (*Generale iudicium*, s. 37).

⁴⁷ Trygon, odległość 120 stopni między dwoma planetami; prognozyk miesięczny 18 sierpień 1501,

na dom życia⁴⁸. Dzięki temu będą chronić zdrowie i używać korzystnej dyspozycji. Podobnie podróże dość liczne, szczęśliwe⁴⁹ i korzystne odbędzie Wasza Najczcigodniejsza Przewielebność. Wenus całkowicie nakłoni obyczaj Waszej najczcigodniejszej Przewielebności do swojej natury i ponieważ dotrze do miejsca Saturna w horoskopie⁵⁰, mogą się przydarzyć pewne perturbacje związane z końmi i straty w sprawach właściwych dla domu szóstego⁵¹. Podobnie złodzieje i ludzie w podeszłym wieku mogą przynieść pewne szkody⁵².

33 [strona]

Luna in secunda domo ex amicis acquisitis lucra et substantia augmentum[!] promitteret. Sed quoniam Martis opposito infortunatur radio, distractio eiusdem vel necessitate aliqua repentina cogente, distributio [in marg.: bucio] eiusdem subsequetur. Ea ipsa Lune irradiatio ex Octava forte in diebus Iunii perturbationem animi aliquam efficiet ex parte itineris longi aut legacionis, vel eorum, que significantur per nonam domum. Iupiter in nona felicitatem in bonis ec[c]lesiasticis promittit et consecucionem eorundem. Et quoniam venit ad locum Saturni eruntque domus Iovis secunda et decima, postea posito quasi ascendente Capricorno 3^a et 12^a domus, Iovis signa erunt, secundum supputationem Hali Habenragel. Erit itaque fortuna in acquisitione substantie, honoris. Ex brevibus similiter itineribus, et ex parte inimicorum alique fortune advenient. Mars in bonis, que post mortem amicorum venire deberent, damnum et deceptionem minatur. [in marg.: in bonis post mortem] Ab aquis cavendum erit vestre [illustrissime] dominacioni ea etenim Martis per diametram radiatio ex piscibus est. Saturnus cum Mercurio in decima ingenii profunditatem dabit et intellectus acuitatem denotat. Ex parte hominis magne condicionis, item ratione regni et dominii perplexitas et turbatio aderit. [in marg.: ratione regni perplexitas] Et quia Venus domina anni istius gubernat domum decimam, diminuet ad malum et immutabit in finem bonum, quoniam hii, qui aliquid contrarii agere.

s. 42: trygon Jowisza i Wenus. S. Sł o w a k o w i c z (*Prognostyk albo przestroga [...] 1669*, s. 7) posługuje się polską nazwą „promień zycziwy”.

⁴⁸ „Dom życia” *Matheseos [...] 2*, XIV, 3. Dom I *Vita* dotyczy „ciał, życia, kąpieli, leków potrzebnych do życia, spraw tajemnych, więzi [uczuciowych], ćwiczenia, pracy, zdrowia, nowych szat, wszystkiego co trwałe w życiu” (*Generale iudicium*, s. 35).

⁴⁹ Horoskop rocznicowy 28 kwiecień 1501, s. 33: dom IX *Peregrinationes*, Jowisz w 1 stopniu Barana, Wenus w 20 stopniu Barana.

⁵⁰ *Radix* = horoskop (L. F l e m i n g - M i t c h e l l, dz. cyt., s. 75). Horoskop urodzeniowy 28 kwiecień 1468, s. 29: w domu VI *Valetudo* Wodnik, w którym ma swój dom Saturn. W prognostyku miesięcznym 24 czerwiec 1501, s. 40, w domu VI Byk, w którym ma swój dzienny dom Wenus.

⁵¹ Dom VI *Valetudo*, dotyczy „koni, zwierząt pociagowych, chorób, utraty niewolników, starych kobiet, odrzucenia, niesprawiedliwości” (*Generale iudicium*, s. 36). Wenus związana jest z chorobami zaczynającymi się w lędźwiach i genitaliach, co stanowi odniesienie do francuskiej choroby, na którą miał cierpieć kardynał.

⁵² Dom VI *Valetudo*.

Księżyc w domu drugim pozwala spodziewać się korzyści i powiększenia majątku za sprawą pozyskanych przyjaciół⁵³. Ponieważ jednak doznaje niefortunnego wpływu opozycji Marsa⁵⁴, majątek ten w wyniku jakiejś nagłej okoliczności ulegnie rozerwaniu lub podziałowi. Ta sama opozycja Księżyca⁵⁵ z domu ósmego może w czerwcu⁵⁶ spowodować pewien niepokój wewnętrzny, pozostający w związku z dłuższą podróżą lub poselstwem albo też sprawami właściwymi dla domu dziewiątego⁵⁷. Jowisz w domu dziewiątym oznacza powodzenie w zakresie dóbr kościelnych i osiągnięcie tychże⁵⁸. A ponieważ [Jowisz ?] dotarł do miejsca Saturna⁵⁹, a dom Jowisza będzie drugi⁶⁰ i dziesiąty⁶¹, następnie zaś Koziorożec ustawi się prawie w ascendencie⁶², to wtedy domami Jowisza, według obliczeń Hali Habenragela, będą trzeci i dwunasty⁶³. Nastąpi zatem szczęście w zdobywaniu majątku i zaszczytów. Niejakie szczęście wyniknie również z krótkich podróży oraz ze strony nieprzyjaciół⁶⁴. Mars zagraża stratą i oszustwem w zakresie dóbr, które powinny nadejść po śmierci przyjaciół⁶⁵. [na marg.: w dobrach po śmierci] Wasza Przesławna Przewielebność powinna się wystrzeżać wody. Takie jest bowiem promie-

---

⁵³ Horoskop rocznicowy 28 kwiecień 1501, s. 31: w domu II *Lucrum*, Księżyc rosnący w 20 stopniu Panny. Dom II *Lucrum* dotyczy: „sprzedaży, kupowania, zysku, majątku, czynszów, żywności, posiadłości, służących, panowania, przyjmowania” (*Generale iudicium*, s. 35).

⁵⁴ Opozycja, odległość 180 stopni między planetami. Opozycja Księżyca i Marsa, prognozyki miesięczne: 26 maj 1501, s. 39 i 24 czerwiec 1501, s. 40. S. S ł o w a k o w i c z (*Prognozyk albo przestroga [...] na 1644 [...]*, s. 7) używa łacińskiej nazwy *radio opposito*. Obydwie informacje o opozycji Księżyca i Marsa zostały wpisane przez komentatora.

⁵⁵ Opozycja (odległość 180 stopni) Księżyca i Marsa. Prognozyki miesięczne: 26 maj 1501, s. 39 i 21 czerwiec 1501, s. 40.

⁵⁶ Prognozyk miesięczny 24 czerwiec 1501, s. 40: dom VIII *Mors* oznacza „Strach, śmierć, spadek po zmarłych, zabijanie, truciznę, [rzeczy] powodujące śmierć” (*Generale iudicium*, s. 37).

⁵⁷ Dom IX *Peregrinationes*.

⁵⁸ Horoskop rocznicowy 28 kwiecień 1501, s. 31: dom IX *Peregrinationes*, Jowisz w 1 stopniu Barana.

⁵⁹ Horoskop urodzeniowy 28 kwiecień 1468, s. 29: dom VIII *Mors*, Saturn w 1 stopniu Barana. Horoskop rocznicowy 28 kwiecień 1501, s. 31: dom IX *Peregrinationes*, Jowisz w 1 stopniu Barana.

⁶⁰ Prognozyk miesięczny 2 luty 1501, s. 36: dom II *Lucrum*, Jowisz w 1 stopniu Barana.

⁶¹ Prognozyk miesięczny 30 marzec 1501, s. 38, dom X *Honores*, Jowisz w 13 stopniu Barana.

⁶² Prognozyki miesięczne 1501: 2 luty (s. 36) i 21 lipiec (s. 41): dom I *Vita*: 11 stopień Koziorożca; 22 stopień Koziorożca.

⁶³ Prognozyki miesięczne 1501: 21 lipiec, s. 41 i 8 grudzień, s. 46: dom III *Fratres*, Jowisz w 4 stopniu Byka i 26 stopniu Barana. Prognozyk miesięczny 2 marzec 1501, s. 37: dom XII *Inimici*, Jowisz w 7 stopniu Barana.

⁶⁴ Dom III *Fratres* dotyczy: „braci, sióstr, krewnych, powinowatych, podróży krótkich, sprawiedliwości, łagodności, cierpliwości, pomysłowości, poselstwa, dysputy” (*Generale iudicium*, s. 35). Dom XII *Inimici* oznacza: „rozboje, spisek, nienawiść, trudy, wrogość, smutek bólów, przemoce więzień” (*Generale iudicium*, s. 38).

⁶⁵ Horoskop rocznicowy 28 kwiecień 1501, s. 31: w domu VII *Nuptiae*, Mars w 14 stopniu Ryb. Dom oznacza: „małżeństwo, ślub, przeciwności, sprawy [sądowe], spory, wojny, [...] otwarte wrogości, kupno broni” (*Generale iudicium*, s. 37).

niowanie Marsa po przekątnej⁶⁶ od znaku Ryb⁶⁷. Saturn z Merkurem w dziesiątym domu⁶⁸ użyje głębokiej zdolności i oznacza wyostrzony intelekt. Ponadto ze strony człowieka wysokiej pozycji nadejdzie komplikacja i zamieszanie w sprawach królestwa i panowania. [na marg.: zamieszanie w sprawach królestwa]. A ponieważ Wenus, pani tego roku⁶⁹, rządzi domem dziesiątym⁷⁰, zminimalizuje zło i spowoduje, że sprawy zakończą się pomyślnie, ponieważ ci, którzy będą chcieli przeciwdziałać,

34 [strona]

voluerint, humiliabunt se tandem vestre illustrissime dominacioni et postea associabit se hominibus letis et solaciosis, in odoriferis et delectabilibus rebus oblectabitur vestra i[llustrissima] dominacio. Quantum vero ad corporis valitudinem hec pauca recensere libuit. Divisio gradus ascendentis venit ad terminum Saturni et idem intuetur quarto radio signum divisionis in revolucione. Infirmitas non tamen periculosa ex causa frigida et habundancia flegmatis humoribusque crudis imminet in Iunio et in fine Octobris; ab illa cavendum erit. [in marg.: in Iunio bis dominus disgratiam pretensit flegmatis]⁷¹ Hec scripsi non terrendi gracia vestra[m] illustrissimam dominacionem, sed ut hiis monita caucior fiat⁷². Multum etenim malum Ptolomeus clarissimus in quinta proposicione prohiberi posse contendit, cum illud previsum fuerit. Hec singula particularius in mensium elucidacione annotabuntur. [in marg. ...]

ukorzą się wreszcie wobec Waszej Przesławnej Przewielebności, a Wasza Przesławna Przewielebność stowarzyszy się potem z ludźmi wesołymi i dającymi pociechę i znajdzie zadowolenie w zajęciach pachnących i przyjemnych⁷³. A teraz chciałbym napisać parę słów w odniesieniu do stanu zdrowia cielesnego. Podział stopnia ascendentu nadchodzi do terminu Saturna⁷⁴, a ten będzie spoglądać w czwartym promie-

⁶⁶ Opozycja odległość między dwiema planetami 180 stopni. Opozycja Marsa i Księżyca w prognostykach miesięcznych na rok 1501: 26 maj, s. 39; 24 czerwiec, s. 40; 11 listopad, s. 45.

⁶⁷ Horoskop rocznicowy 28 kwiecień 1501, s. 31: dom VII *Nuptiae*, Mars w 14 stopniu Ryb. Ryby znak wodny (*The Beginning of Wisdom. An Astrological Treatise by Abraham ibn Ezra*, ed. R. L e v y, F. C a n t e r a, Paris 1939, s. 185).

⁶⁸ Horoskop rocznicowy 28 kwiecień 1501, s. 31 Dom X *Honores*, Saturn i Merkury w 1 stopniu Bliźniąt.

⁶⁹ Horoskop rocznicowy 28 kwiecień 1501, s. 31.

⁷⁰ Horoskop urodzeniowy 28 kwiecień 1468, s. 29: dom X *Honores*, Wenus w 12 stopniu Bliźniąt. Prognostyk miesięczny 30 marzec 1501, s. 38: dom X *Honores*, Wenus w 15 stopniu Ryb.

⁷¹ H. R y b u s, *Królewicz kardynał Fryderyk Jagiellończyk jako biskup krakowski i arcybiskup gnieźnieński*, „*Studia Historico-Ecclesiastica*” II, 1937, s. 195, przyp. 6 odczytuje: *in Iunio bis dominus disgratiam proscurit*.

⁷² H. R y b u s, dz. cyt., s. 195, w przyp. 6 odczytuje zakończenie zdania: [...] *monita caucior sit*.

⁷³ Za sprawą Wenus, która w horoskopie odnosi się do miłości, przyjemności i pachnideł. Zob. *The Beginning of Wisdom*, s. 199.

⁷⁴ *Terminus* lub *finis* (gr. *horion*), termin oddziaływania: *Matheseos* [...] 2, VI, 11–12: stopnie znaku zodiaku poza swoim domem, gdzie oddziaływanie planety jest najsilniejsze. Saturn rządzi od 23 do 26 stopnia, Koziorożca. Prognostyk miesięczny 21 lipiec 1501, s. 41, w domu I 22 stopień Koziorożca.

niu⁷⁵ na pana czasu w horoskopie rocznicowym⁷⁶. Niezbyt niebezpieczna słabość z zimnej przyczyny i obfitości flegmy⁷⁷ oraz surowych płynów będzie zagrażała w czerwcu⁷⁸ i z końcem października⁷⁹ i trzeba się jej będzie pilnować. [na marg.: w czerwcu pan dwa razy doznał niedyspozycji flegmatycznej] Napisałem to nie po to, by Waszą Najczcigodniejszą Przewielebność przerazić, lecz by dzięki tej przestrodze była tym ostrożniejsza. Twierdzi bowiem przesławny Ptolemeusz w zdaniu piątym, że wielu nieszczęściom można zapobiec, gdy się je przewidzi. Wszystko to zostanie bardziej szczegółowo zapisane w wyjaśnieniu miesiący. [na marg. ...]

35 [strona]

Baran

Koziorożec

Inicium decimi anni precedentis

Januarii

Początek [prognostyku]⁸⁰ dziesiątego: stycznia, roku poprzedniego

d h [g] m

5 14 42

Słońce kwadratura [poprawione] tranzyt Jowisz⁸¹

I. 18 [stopień] Skorpiona. Wenus 8 [stopień] Strzelca⁸²

⁷⁵ Kwadratura, czyli odległość 90 stopni między planetami. Prognostyk miesięczny 30 marzec 1501, s. 38: Saturn tworzy kwadraturę z Księżycem. S. S ł o w a k o w i c z (*Prognostyk albo przestroga [...] 1669*, s. 4) używa określenie „kwadratowy”.

⁷⁶ *Signum divisionis* oznacza według tabeli umieszczonej pod horoskopem rocznicowym (s. 31) Saturna (*divisor*), czyli pana czasu.

⁷⁷ Saturn jest planetą zimną i wilgotną, której z czterech płynów w organizmie ludzkim przyporządkowana jest flegma, wg Ptolemeusza. Zob. H. M. C a r e y, *Medieval Latin Astrology and the Cycles of Life: William English and English Medicine In Cambridge, Trinity College MS O.5.26*, [w:] *Astro-medicine, Astrology and Medicine, East and West*, ed. A. A k a s o y, Ch. B u r n e t t, R. Y o e l i - T l a l i m, Firenze 2008, s. 46; *The Beginning of Wisdom*, s. 203, Abraham ibn Ezra łączy flegmę z Księżycem. Prognostyk miesięczny 24 czerwiec 1501 (s. 40), Księżyc w opozycji do Marsa, planety suchej i gorącej. S. S ł o w a k o w i c z (*Prognostyk albo przestroga [...] na 1644 [...] (s. 9)*) posługuje się łacińską nazwą *calida morbi*.

⁷⁸ Prognostyk miesięczny 24 czerwiec 1501, s. 40; dom I 27 stopień Skorpiona, który jest jednym z trzech znaków wodnych.

⁷⁹ Prognostyk miesięczny 13 październik 1501, s. 44; dom VI *Valetudo* 7 stopień Wodnika, w którym ma swój dom nocny Saturn.

⁸⁰ W języku staropolskim posługiwano się słowem prognostyk (S. S ł o w a k o w i c z, *Prognostyk albo przestroga [...] na 1644 [...] ; Prognostyk albo przestroga [...] 1669*), względnie „osądzenie”, „przejrzanie”, „rozsąd” oraz „przestroga”.

⁸¹ Znak tranzytu wpisany czarnym kolorem na znaku kwadratury ręką skryby. *Tablice astrologiczne*, s. 5 odnotowano tranzyt Słońca i Jowisza, ponadto trygon Księżyca i Wenus oraz opozycja Księżyca i Merkurego.

⁸² *Tablice astrologiczne*, s. 4: 8, 2 Strzelca.

- II. 14 [stopień] Strzelca. Mars 19 [stopień] Strzelca⁸³
- III. 22 [stopień] Koziorożca. Słońce 25 [stopień] Koziorożca⁸⁴
Merkury 8 [stopień] Wodnika⁸⁵
- IV. 6 [stopień] Ryb. Jowisz 25 [stopień] Ryb⁸⁶
- V. 6 [stopień] Barana
- VI. 28 [stopień] Barana
- VII. 18 [stopień] Byka. Węzeł Wstępujący Księżyc 25 [stopień] Byka⁸⁷
Saturn 1 [stopień] Bliźniąt⁸⁸
- VIII. 14 [stopień] Bliźniąt
- IX. 22 [stopień] Raka. Księżyc rosnący 12 [stopień] Lwa
- X. 6 [stopień] Panny
- XI. 6 [stopień] Panny⁸⁹ Wagi
- XII. 28 [stopień] Wagi

Mensis iste in omnibus fere bonus arguitur. Venus in ascendente letum et honestum finem omnium inceptorum pretendit, sanitatemque custodiet, quam Solis adversa radiatio in signum profectionis annue perturbare aliquantisper poterit, in dentibusque vel in parte aliqua vicina capiti dolor advenire poterit. [in marg: fuit] Mars in secunda distractionem seu distributionem substantie, Mercurius cum Sole in tertia in consiliis dandis acuitatem intellectus tribuent. Forte tunc reverendissima dominatio vestra aliqua itinera brevia faciet pro dandis et audiendis eisdem. Iupiter in quarta felicitatem omnium bonorum conferre creditur ex eisdemque utilitates aliquas faciet. Saturnus in domo septima propter nonnullos felices successus invidiam aliquorum hominum forte senum presignat.

Ten miesiąc we wszystkim niemal zapowiada się dobrze. Wenus w ascendencie⁹⁰ roztacza przed sobą szczęśliwy i zacy koniec wszystkich przedsięwzięć, będzie strzegła zdrowia, które przeciwne promieniowanie Słońca⁹¹ w kierunku progresji prymarnej znaku roku⁹² będzie mogło nieco zaburzyć. W zębach lub w którejś części sąsiadującej z głową może się pojawić dolegliwość⁹³. [na marg.: była] Mars w domu drugim⁹⁴ zagraża roze-

⁸³ *Tablice astrologiczne*, s. 4: 19, 33 Strzelca.

⁸⁴ *Tablice astrologiczne*, s. 4: 25, 7 Koziorożca.

⁸⁵ *Tablice astrologiczne*, s. 4: 8, 51 Wodnika.

⁸⁶ *Tablice astrologiczne*, s. 4: 25, 19 Ryb.

⁸⁷ *Tablice astrologiczne*, s. 4: 25, 29 Byka.

⁸⁸ *Tablice astrologiczne*, s. 4: 0, 7 Bliźniąt.

⁸⁹ Znak wpisany pomyłkowo, stąd korekta skryby przez wpisanie obok znaku Wagi.

⁹⁰ Prognostyk miesięczny 5 styczeń 1501, s. 35: dom I *Vita*, Wenus w 8 stopniu Strzelca.

⁹¹ Prognostyk miesięczny 5 styczeń 1501, s. 35. Opozycja (odległość 180 stopni) Słońca (dom III, 25 stopień Koziorożca) i Księżyc (dom IX, 12 stopień Lwa).

⁹² Znak roku, czyli pani roku Wenus w 12, 46 stopnia Ryb, tabela, s. 31.

⁹³ Prognostyk miesięczny 5 styczeń 1501, s. 35: dom VI *Valetudo*, 28 stopień Barana. Według melotezji Baranowi odpowiada głowa (s. 28; *Matheseos* [...] 1, XXIV, 1).

⁹⁴ Prognostyk miesięczny 5 styczeń 1501, s. 35: dom II *Lucrum*, Mars w 19 stopniu Strzelca.

rwaniem lub podziałem majątku, Merkury ze Słońcem w domu trzecim⁹⁵ użyczą ostrości intelektu w udzielaniu porad. Być może wówczas Wasza Najczcigodniejsza Przewielebność przedsięwzięmie jakieś bliskie wyjazdy⁹⁶ w celu ich udzielenia lub wysłuchania. Uważa się, że Jowisz w domu czwartym⁹⁷ przynosi szczęście we wszystkich rzeczach dobrych, a stąd jest sprawcą pewnych korzyści. Saturn w domu siódmym⁹⁸ z powodu jakichś szczęśliwych wyników przepowiada zawiść niektórych ludzi, być może starszych.

36 [strona]

Wodnik

Inicium undecimi in febru[ari]o
Początek [prognostyku] jedenastego: w lutym

<i>d</i>	<i>h</i> [g]	<i>m</i>
2	16	59

[tekst nieodczytany]⁹⁹

- I. 11 [stopień] Koziorożca. Słońce 23 [stopień] Wodnika¹⁰⁰
- II. 25 [stopień] Wodnika. Jowisz 1 [stopień] Barana¹⁰¹
Merkury 3 [stopień] Ryb¹⁰²
- III. 15 [stopień] Barana
- IV. 13 [stopień] Byka. Węzeł Wstępujący Księżycyca 24 [stopień] Byka¹⁰³
Saturn 1 [stopień] Bliźniąt¹⁰⁴
- V. 1 [stopień] Bliźniąt
- VI. 27 [stopień] Bliźniąt
- VII. 11 [stopień] Raka. Księżyc malejący 18 [stopień] Lwa¹⁰⁵
- VIII. 25 [stopień] Lwa
- IX. 15 [stopień] Wagi
- X. 13 [stopień] Skorpiona. Węzeł Zstępujący Księżycyca 24 [stopień] Skorpiona

⁹⁵ Prognostyk miesięczny 5 styczeń 1501, s. 35: dom III *Fratres*, Słońce w 25 stopniu Koziorożca, Merkury w 8 stopniu Wodnika.

⁹⁶ Dom III *Fratres* dotyczy także krótkich podróży (*Generale iudicium*, s. 35).

⁹⁷ Prognostyk miesięczny 5 styczeń 1501, s. 35: dom IV Jowisz w 25 stopniu Ryb. Dom IV *Parentes* oznacza: „wznoszenie budowli na chwałę Boga, przyjmowanie spadków, pielęgnowanie zdolności, szczodrość, majątek starców, ziemie, miasta, budynki, wody ziemi, tajemnice natury, skarby” (*Generale iudicium*, s. 36).

⁹⁸ Prognostyk miesięczny 5 styczeń 1501, s. 35: dom VII *Nuptiae*, Saturn w 1 stopniu Bliźniąt. Dom VII oznacza także sprawy sądowe (*Generale iudicium*, s. 37).

⁹⁹ *Tablice astrologiczne*, s. 7: 2 luty godz. 21, 55, opozycja Słońca i Księżycyca.

¹⁰⁰ *Tablice astrologiczne*, s. 6: 23, 34 Wodnika.

¹⁰¹ *Tablice astrologiczne*, s. 6: 0, 48 Barana.

¹⁰² *Tablice astrologiczne*, s. 6: 3, 54 Ryb.

¹⁰³ *Tablice astrologiczne*, s. 6: 24, 0 Byka.

¹⁰⁴ *Tablice astrologiczne*, s. 6: 0, 0 Byka.

¹⁰⁵ *Tablice astrologiczne*, s. 6: 13, 27 Lwa.

- XI. 26 [stopień] Koziorożca. I [stopień] Strzelca¹⁰⁶
 XII. 25 [stopień] Wodnika. Strzelec¹⁰⁷ Venus 9 [stopień]
 Mars 10 [stopień] Koziorożca¹⁰⁸

Sol in ascendente laudabilem et gloriosum statum per hunc mensem decrevit, quia Iupiter cum Mercurio et utroque signo profectionis est in domo substantie, res familiares et thesaurus accumulabitur. Omniaque negocia pro voluntate disponentur. Mars licet aliquos inimicos occultos et callidos suggerere videatur, Venus tamen ei associata furentes animos illorum demitigare suspicetur. Et quoniam Mars dominus est decime domus, ratione dominii alicuius, aut regni id esse deberet. Profectio gradus ascendentis in terciam a fratre litteras aut conventum cum eodem. Quod vero ad corporis dispositionem attinet, Sol Lunam diiаметra radiacione aspicit et deinde ad quadraturam Saturni applicat a maliciosis humoribus corpus Reverendissime dominacionis v[est]re non omnino reddet securum. [in marg.: Pyotrówie convenerant]

Słońce w ascendencie¹⁰⁹ rozstrzyga o chwalebnym i chlubnym stanie w tym miesiącu, ponieważ Jowisz z Merkurem i obydwoma znakami progresji prymarnej znajduje się w domu majątku¹¹⁰, więc dobytek rodzinny oraz skarby ulegną powiększeniu, a wszystkie sprawy pójdą w kierunku zgodnym z zamierzeniami. Chociaż Mars wydaje się podsuwać pewnych skrytych i zagorzałych nieprzyjaciół, to jednak bliska mu Venus¹¹¹ będzie podejrzana o łągodzenie ich szalejących dusz. A ponieważ Mars jest panem domu dziesiątego¹¹², powinna to być sprawa jakiegoś panowania lub królestwa. Wyjście stopnia ascendentu w kierunku domu trzeciego¹¹³ oznacza korespondencję od brata lub spotkanie z nim. Co zaś się tyczy dyspozycji cielesnej, Słońce jest ustawione w stosunku do Księżyca w aspekcie przekątnego promieniowania¹¹⁴, następnie zbliża się do kwadratury Saturna¹¹⁵, co sprawi, że ciało Waszej Najczcigodniejszej Przewielebności nie

¹⁰⁶ Korekta stopnia znaku zodiaku dopisana ręką skryby.

¹⁰⁷ Korekta stopnia znaku zodiaku dopisana ręką skryby.

¹⁰⁸ *Tablice astrologiczne*, s. 6: 9, 6 Koziorożca.

¹⁰⁹ Prognozyk miesięczny 2 luty 1501, s. 36: dom I *Vita*, Słońce w 23 stopniu Wodnika.

¹¹⁰ Prognozyk miesięczny 2 luty 1501, s. 36: dom II *Lucrum*: Jowisz w 1 stopniu Barana, Merkury w 3 stopniu Ryb. Progresja prymarna, tablica s. 31: Jowisz 0,3 stopnia Barana, Merkury 0,8 stopnia Ryb.

¹¹¹ Prognozyk miesięczny 2 luty 1501, s. 36: dom XII *Inimici*, Venus w 9 stopniu Koziorożca, Mars w 10 stopniu Koziorożca.

¹¹² Prognozyk miesięczny 2 luty 1501, s. 36: dom X *Honores*, znajduje się 13 stopień Skorpiona, w którym Mars ma swój nocny dom, stąd Mars jest panem domu X. Zob. *The Beginning of Wisdom*, s. 177.

¹¹³ Prognozyk miesięczny 2 luty 1501, s. 36: dom I *Vita*, 11 stopień Koziorożca; dom III *Fratres*, 15 stopień Barana.

¹¹⁴ *Tablice astrologiczne*, s. 7: Księżyc w opozycji do Słońca (w odległości 180 stopni).

¹¹⁵ Prognozyk miesięczny 2 luty 1501, s. 36: dom I *Vita*, Słońce w 23 stopniu Wodnika; dom IV *Parentes*, Saturn w 1 stopniu Bliźniąt, tworzą kwadraturę, czyli są w odległości 90 stopni.

będzie całkowicie bezpieczne od szkodliwych płynów¹¹⁶. [na marg.: spotkali się w Piotrkowie]

37 [strona]

Ryby

Inicium duodecimi in marc[io]

Początek [prognostyku] dwunastego w marcu

d h [g] m
2 19 17

Saturn trygon Mars

Księżyc opozycja Merkury¹¹⁷

- I. 22 [stopień] Barana. Węzeł Wstępujący Księżyc 22 [stopień] Byka¹¹⁸
Jowisz 1 [stopień] Bliźniąt¹¹⁹
- II. 4 [stopień] Bliźniąt
- III. 25 [stopień] Bliźniąt
- IV. 10 [stopień] Raka
- V. 26 [stopień] Raka
- VI. 25 [stopień] Lwa. Księżyc malejący 27 [stopień] Lwa¹²⁰
- VII. 22 [stopień] Wagi. Węzeł Zstępujący Księżyc 22 [stopień] Węzeł Wstępujący Księżyc [dwukrotnie zapisany, skreślony]¹²¹
- VIII. 4 [stopień] Strzelca
- IX. 25 [stopień] Strzelca
- X. 10 [stopień] Koziorożca
- XI. 26 [stopień] Koziorożca. Merkury 23 [stopień] Wodnika¹²²
Wenus 11 [stopień] Wodnika¹²³
Mars 1 [stopień] Wodnika¹²⁴
- XII. 25 [stopień] Wodnika. Słońce 21 [stopień] Ryb¹²⁵
Jowisz 7 [stopień] Barana¹²⁶

¹¹⁶ Z Księżycem jako planetą zimną i wilgotną związana jest z flegma. Zob. *The Begining of Wisdom*, s. 202. Alchabitius łączy flegmę także z Saturnem. Zob. H. M. C a r e y, dz. cyt., s. 46.

¹¹⁷ Aspekty zgodne z *Tablicami astrologicznymi*, s. 9.

¹¹⁸ *Tablice astrologiczne*, s. 8: 22, 31 Byka.

¹¹⁹ *Tablice astrologiczne*, s. 8: 1, 19 Bliźniąt.

¹²⁰ *Tablice astrologiczne*, s. 8: 22, 19 Lwa.

¹²¹ Zapis i skreślenie ręką skryby. Przy 22 stopniu brak znaku zodiaku. Ponieważ w domu I Węzeł Wstępujący Księżyc 22 [stopień] Byka, Węzeł Zstępujący w domu VII, oddalony o 180 stopni, powinien być w 22 stopniu Skorpiona .

¹²² *Tablice astrologiczne*, s. 8: 23, 56 Wodnika.

¹²³ *Tablice astrologiczne*, s. 8: 11, 59 Wodnika.

¹²⁴ *Tablice astrologiczne*, s. 8: 1, 22 Wodnika.

¹²⁵ *Tablice astrologiczne*, s. 8: 21, 34 Ryb.

¹²⁶ *Tablice astrologiczne*, s. 8: 7, 61 Barana.

Dominus ascendentis in undecima domo cum Marte et Mercurio facient cogitare reverendissimam dominacionem vestram de rebus regni, in quibus consulendis acuitatem ingenii conserent. Amicos eaipsa planetarum in loco predicto residencia tutorum, qui maiores esse videntur inter spirituales, aliquis contravenire tum Reverendissime dominacioni vestre intendet propter Iovem in duodecima signum projectionale mensurnum recte in duodecimam devolutum. [in marg. tempore convencionis in Pyothrkow] Super idem attestatur Luna in sexta discurrens opposito Mercurii illustrata et ex Leone populares aliquas oblocuciones movebit. Eadem Luna vestram R[everendissimam] dominacionem non omnino liberam a perturbacione sanitatis faciet. Tota etenim humani corporis substantia ad istius numinis pertinet potestatem.

Pan ascendentu¹²⁷ wraz z Marsem i Merkuryem w domu jedenastym¹²⁸ sprawią, że Wasza Najczcigodniejsza Przewielebność będzie myśleć o sprawach królestwa, do radzenia o których przysporzą ostrości myślenia¹²⁹. [na marg. w czasie spotkania w Piotrkowie] Ta sama obecność planet będących bezpiecznymi w swoich domach przyda przyjaciół¹³⁰, którymi wydają się być osoby znaczniejsze wśród duchownych. Wtedy ktoś będzie zamierzał się przeciwstawić Waszej Najczcigodniejszej Przewielebności z powodu Jowisza w domu dwunastym¹³¹; znak wschodzący miesięczny¹³² kieruje się wprost do domu dwunastego¹³³. O tym samym także świadczy Księżyc w domu szóstym¹³⁴, który umykając przed Merkuryem w opozycji¹³⁵ i przed Lwem¹³⁶, wzbudzi niejaki zastrzeżenia ze strony ludu. Tenże Księżyc nie pozostawi Waszej Najczcigodniejszej Przewielebności całkowicie wolnej od kłopotów zdrowotnych¹³⁷. Cała bowiem substancja cielesna człowieka podlega władzy tego bóstwa¹³⁸.

¹²⁷ Prognozyk miesięczny 2 marzec 1501 (s. 37): dom I, 22 stopień Barana, w którym dzienny dom ma Mars. Zob. *The Beginning of Wisdom*, s. 197.

¹²⁸ Prognozyk miesięczny 2 marzec 1501 (s. 37): dom XI *Amici*, Merkury w 23 stopniu Wodnika, Mars w 1 stopniu Wodnika. Dom XI *Amici* oznacza: „przyjaciół pozyskanych, dobrodziejów, pomocników, nadziei na szczęśliwy obrót [majątkiem], podatki królewskie, należności królewskie, radość” (*Generale iudicium*, s. 38).

¹²⁹ Merkury, patron filozofów, uczonych itd. Zob. *The Beginning of Wisdom*, s. 200.

¹³⁰ Dom XI *Amici*.

¹³¹ Prognozyk miesięczny 2 marzec 1501, s. 37: dom XII *Inimici*. Jowisz w 7 stopniu Barana.

¹³² Prognozyk miesięczny 2 marzec 1501, s. 37: Ryby.

¹³³ Prognozyk miesięczny 2 marzec 1501, s. 37: dom XII *Inimici*, Słońce w 21 stopniu Ryb.

¹³⁴ Prognozyk miesięczny 2 marzec 1501, s. 37: dom VI *Valetudo*, Księżyc malejący w 27 stopniu Lwa.

¹³⁵ Prognozyk miesięczny 2 marzec 1501, s. 37: Księżyc i Merkury w opozycji (odległości 180 stopni).

¹³⁶ „umykając [...] przed Lwem”, w domu VI *Valetudo*, Księżyc malejący w 27 stopniu Lwa, czyli go ubywa wraz ze wzrostem stopni znaku Lwa.

¹³⁷ Prognozyk miesięczny 2 marzec 1501, s. 37: dom VI *Valetudo*, Księżyc malejący w 27 stopniu Lwa.

¹³⁸ Medycyna lunarna. Zob. H. M. C a r e y, dz. cyt., s. 46–47.

Inicium tredecimi in marc[io]
Początek [prognostyku] trzynastego w marcu

d h [g] m
30 21 35

Saturn kwadratura Księżyc¹³⁹

- I. 9 [stopień] Raka
- II. 1 [stopień] Lwa
- III. 17 [stopień] Lwa. Księżyc rosnący 8 [stopień] Panny
- IV. 10 [stopień] Panny
- V. 16 [stopień] Wagi. Węzeł Zstępujący Księżyc 21 [stopień] Skorpiona
- VI. 5 [stopień] Strzelca
- VII. 9 [stopień] Koziorożca
- VIII. 1 [stopień] Wodnika
- IX. 17 [stopień] Wodnika. Mars 22 [stopień] Wodnika
- X. 10 [stopień] Ryb. Jowisz 13 [stopień] Barana
Merkury 7 [stopień] Barana
Wenus 15 [stopień] Ryb
- XI. 16 [stopień] Barana. Węzeł Wstępujący 21 [stopień] Byka
Słońce 19 [stopień] Barana
Saturn 3 [stopień] Bliźniąt
- XII. 5 [stopień] Bliźniąt

*Iupiter cum Venere decimam possidentes famam bonam et statum gloriosum denotant. Sol in undecima ab amicis acquisitis hominibusque status magni comoda nonnulla pollicetur. Luna in tertia itinera brevia et fructuosa faciet, cuius loci dominus cum signo profectionis in decima, honorem ex illis sequis annunciat. Mars in nona longorum itinerum infortunatus equitatis. Signum ascendens radicis secundam et tertiam occupans domus: fratris conventum cum causa substantie tam (tum?) causa subditorum¹⁴⁰. [in marg.: in Lanczicza convenerant dominus cum rege] Luna crescens per quartum Saturno se iungit aspectum et hec ipsa est domina oroscopi, cogitatus aliquos et involucionem quandam animi decrevit. Tunc forte aliquid aget Reverendissima dominacio vestra de bellicis est enim significacio cicli, quod pro eo tempore hostis veniet, in regnum. Ex parte senum turba-
ciuncula adesse poterit: id causa significacionum octave et none domorum etc.*

Jowisz wraz z Wenus zajmujący dom dziesiąty¹⁴¹ oznaczają dobrą sławę i chwalebny stan. Słońce w domu jedenastym pozwala spodziewać się niejakich korzyści ze strony

¹³⁹ Aspekt zgodny z *Tablicami astrologicznymi*, s. 9.

¹⁴⁰ Tekst dopisany ręką skryby.

¹⁴¹ Prognostyk miesięczny 30 marzec 1501, s. 38: dom X *Honores*, Jowisz w 13 stopniu Barana, Wenus w 15 stopniu Ryb.

pozyskanych przyjaciół¹⁴² oraz osób wysokiego stanu. Księżyc w domu trzecim¹⁴³ zapewni krótkie i owocne podróże, którego to miejsca władca¹⁴⁴ wraz ze znakiem wschodzącym¹⁴⁵ w domu dziesiątym¹⁴⁶ wieszczy w wyniku tego nadejście zaszczytów. Mars w domu dziewiątym to niekorzystna jazda konna w czasie długotrwałych podróży¹⁴⁷. Znak wstępującego horoskopu¹⁴⁸, zajmujący dom drugi i trzeci¹⁴⁹: spotkanie z bratem związane ze sprawą majątkową, a potem ze sprawą poddanych¹⁵⁰. [na marg.: w Łęczycy pan spotkał się z królem] Rosnący Księżyc¹⁵¹ łączy się z Saturnem przez czwarty aspekt¹⁵² i jest panem horoskopu¹⁵³, co spowodowało stopniowy zanik pewnych myśli i rozważań duchowych. Wówczas być może przedsięwzięcie Wasza Najczcigodniejsza Przewielebność jakąś myśl o sprawach wojennych, znaczenie tego cyklu wyraża bowiem wejście w tym czasie wroga do Królestwa. Może nadejść mały kłopot ze strony starców, a to za sprawą znaczenia ósmego i dziewiątego domu¹⁵⁴.

39 [strona]

Byk

Bliźnięta

Inicium secundi mensis in maijo

Początek [prognostyku] drugiego miesiąca w maju

<i>d</i>	<i>h</i> [g]	<i>m</i>
26	2	9

Księżyc *ad* opozycja Mars¹⁵⁵
kwadratura Mars Merkury¹⁵⁶

¹⁴² Prognostyk miesięczny 30 marzec 1501, s. 38: dom XI *Amici*, Słońce w 19 stopniu Barana.

¹⁴³ Prognostyk miesięczny 30 marzec 1501, s. 38: dom III *Fratres*, Księżyc malejący w 8 stopniu Panny.

¹⁴⁴ Prognostyk miesięczny 30 marzec 1501, s. 38: dom III *Fratres*, Księżyc w 8 stopniu Panny, którym rządzi Merkury.

¹⁴⁵ Prognostyk miesięczny 30 marzec 1501, s. 38: znak wschodzący Baran.

¹⁴⁶ Prognostyk miesięczny 30 marzec 150, s. 38: dom X *Honores*, Merkury w 7 stopniu Barana.

¹⁴⁷ Prognostyk miesięczny 30 marzec 150, s. 38: dom IX *Peregrinationes*, Mars w 22 stopniu Wodnika.

¹⁴⁸ Horoskop rocznicowy 28 kwiecień 1501, s. 31.

¹⁴⁹ Horoskop rocznicowy 28 kwiecień 1501, s. 31: dom I, 26 stopień Lwa. W prognostyku miesięcznym 30 marzec 1501, s. 38 znak: Lwa pojawia się w domach II (1 stopień) i III (17 stopień).

¹⁵⁰ Dom II *Lucrum*; dom III *Fratres*.

¹⁵¹ Rosnący Księżyc od 45 do 90 stopnia. Zob. L. Fleming - Mitchell, dz. cyt., s. 65.

¹⁵² Prognostyk miesięczny 30 marzec 1501, s. 38: kwadratura (odległość 90 stopni) między Saturnem i Księżycem. *Tablice astrologiczne*, s. 9.

¹⁵³ Prognostyk miesięczny 30 marzec 1501, s. 38: dom I, 9 stopień Raka. Księżyc ma dzienny i nocny dom w Raku, stąd jest panem horoskopu.

¹⁵⁴ Prognostyk miesięczny 30 marzec 1501, s. 38: dom VIII *Mors*, 1 stopień Wodnika; dom IX *Peregrinationes*, 17 stopień Wodnika: Saturn ma swój dom w Wodniku.

¹⁵⁵ Tekst dopisany czarnym kolorem ręką komentatora. Aspekt zgodny z *Tablicami astrologicznymi*, s. 13.

¹⁵⁶ Tekst dopisany czarnym kolorem ręką komentatora. Aspekty zgodne z *Tablicami astrologicznymi*, s. 13.

- I. 10 [stopień] Wagi
- II. 3 [stopień] Skorpiona. Węzeł Zstępujący Księżyc 18 [stopień] Skorpiona
- III. 3 [stopień] Strzelca
- IV. 14 [stopień] Koziorożca
- V. 21 [stopień] Wodnika. Słońce¹⁵⁷
- VI. 18 [stopień] Ryby. Mars 5 [stopień] Barana¹⁵⁸
- VII. 10 [stopień] Barana. Jowisz 26 [stopień] Barana¹⁵⁹
- VIII. 3 [stopień] Byka. Wenus 24 [stopień] Byka¹⁶⁰
Węzeł Wstępujący 18 [stopień] Byka¹⁶¹
- IX. 3 [stopień] Bliźnięt. Saturn 11 [stopień] Bliźnięt¹⁶²
Słońce 13 [stopień] Bliźnięt¹⁶³
Merkury 5 [stopień] Raka¹⁶⁴
- X. 14 [stopień] Raka
- XI. 21 [stopień] Lwa
- XII. 18 [stopień] Panny. Księżyc malejący 1 [stopień] Wagi¹⁶⁵

*Mercurius in nona domo tum itinera aliqua denotat et forte litteras vel nuncium aliquod ex longinquo recipiet R[everendissima] d[ominacio] vestra, minime tamen illis fidendum erit. Mercurius enim a Marte per quartum infortunatur aspectum, quod significat falsitatem nuncii aut eius rei gracia perturbacionem. Luna per Martem dyametra radiacione in duodecima domo inficitur vicia capitis, stomachique dolorem et inimicicias aliquidum decrevit (decernit?)? Eadem significat decepcionem aliquam, quam sequetur ratio. Venus in octava cum signo profectionis annue aliquam fortunam post mortem alicuius [in: marg.: jeden wyraz nieodczytany na marginesie prawym]. Saturnus in nona austeritatem contra religionis transgressores. Martis hec residencia in sexta domo super accensione et dolore capitis testatur aut alia qualiscumque lesio corporis accidere poterit. [in marg.: in capite facit[?] et in pede]*¹⁶⁶.

Merkury w domu dziewiątym oznacza wtedy jakieś podróże¹⁶⁷. Być może Wasza Najczcigodniejsza Przewielebność otrzyma też list lub wiadomość z daleka, co do której jednak należy być przezornym. Merkury bowiem podlega złemu wpływowi Marsa przez

¹⁵⁷ *Tablice astrologiczne*, s. 12: Słońce 13, 52 Bliźnięt.

¹⁵⁸ *Tablice astrologiczne*, s. 12: 5, 33 Barana.

¹⁵⁹ *Tablice astrologiczne*, s. 12: 26, 44 Barana.

¹⁶⁰ *Tablice astrologiczne*, s. 12: 24, 21 Byka.

¹⁶¹ *Tablice astrologiczne*, s. 12: 18 Byka.

¹⁶² *Tablice astrologiczne*, s. 12: 11, 2 Bliźnięt.

¹⁶³ *Tablice astrologiczne*, s. 12: 13, 52 Bliźnięt.

¹⁶⁴ *Tablice astrologiczne*, s. 12: 5, 31 Raka.

¹⁶⁵ *Tablice astrologiczne*, s. 12: 29, 11 Panny.

¹⁶⁶ H. R y b u s, dz. cyt., s. 195, przyp. 6, odczyt: *in capite fuit et in pede*.

¹⁶⁷ Prognozyk miesięczny 26 maj 1501, s. 39: dom IX *Peregrinationes*, Merkury w 5 stopniu Raka.

czwarty aspekt¹⁶⁸, a to oznacza fałszywą wiadomość lub kłopoty tym spowodowane. Księżyc pod wpływem ukośnego promieniowania Marsa¹⁶⁹ w domu dwunastym¹⁷⁰ daje choroby głowy¹⁷¹, ból żołądka i nieprzyjaźń pewnych osób¹⁷². Oznacza on także jakieś rozczarowanie, po którym nastąpi uzasadnienie. Wenus ze znakiem progresji prymarnej roku¹⁷³ w domu ósmym¹⁷⁴ oznacza jakiś majątek po czyjejś śmierci¹⁷⁵. Saturn w domu dziewiątym¹⁷⁶ oznacza surowość przeciwko przestępcom religijnym¹⁷⁷. Obecność Marsa w domu szóstym¹⁷⁸ świadczy o zapaleniu i bólu głowy¹⁷⁹, może też nastąpić inne uszkodzenie ciała. [na marg.: w głowie lub w nodze]

40 [strona]

Byk

Rak

Inicium terti Mensis in Iunio

Początek [prognostyku] trzeciego miesiąca w czerwcu

<i>d</i>	<i>h</i>	<i>m</i>
24	4	26

Księżyc *ad* opozycja Mars¹⁸⁰

- I. 27 [stopień] Skorpiona
- II. 23 [stopień] Strzelca
- III. 4 [stopień] Wodnika
- IV. 17 [stopień] Ryb

¹⁶⁸ Prognostyk miesięczny 26 maj 1501, s. 39: kwadratura Marsa i Merkurego (odległość o 90 stopni). *Tablice astrologiczne*, s. 13.

¹⁶⁹ Prognostyk miesięczny 26 maj 1501, s. 39: opozycja Księżyca i Marsa (odległość 180 stopni). *Tablice astrologiczne*, s. 13.

¹⁷⁰ Prognostyk miesięczny 26 maj 1501, s. 39: dom XII *Inimici*, Księżyc malejący w 1 stopniu Wagi.

¹⁷¹ W domu VI *Valetudo*, Mars znajduje się w 5 stopniu Barana, któremu przyporządkowana jest głowa. Tabela s. 28.

¹⁷² Dom XII *Inimici*, m.in. „smutek bólów”. Waga, tabela s. 28 odpowiada nerkom. W *Matheseos [...] 2*, XXIV, 1: wnętrzności, ponadto dolna część brzucha, pępek, biodra, pachwiny, pośladki (H. M. C a r e y, dz. cyt., s. 45).

¹⁷³ Tabela s. 31, progresja prymarna roku: 27, 33 stopień Byka.

¹⁷⁴ Prognostyk miesięczny 26 maj 1501, s. 39: dom VIII *Mors*, Wenus w 24 stopniu Byka.

¹⁷⁵ Dom VIII *Mors*, dotyczy m.in. spadku po zmarłych.

¹⁷⁶ Prognostyk miesięczny 26 maj 1501, s. 39: dom IX *Peregrinationes*, Saturn w 11 stopniu Bliźniąt.

¹⁷⁷ Dom IX *Peregrinationes*, dotyczy m.in. usługi Kościołowi.

¹⁷⁸ Prognostyk miesięczny 26 maj 1501, s. 39: dom VI *Valetudo*, Mars w 5 stopniu Barana.

¹⁷⁹ Dom VI *Valetudo*, dotyczy m.in. chorób. Według melotezji zodiakalny Baran rządzi głową (Tabela, s. 28), a Mars jest planetą suchą i ognistą, a więc powoduje gorączkę. Zob. H. M. C a r e y, dz. cyt., s. 45.

¹⁸⁰ Tekst dopisany czarnym kolorem ręką komentatora. Aspekt zgodny z *Tablicami astrologicznymi*, s. 15.

- V. 15 [stopień] Barana. Jowisz 1 [stopień] Byka¹⁸¹
Mars 26 [stopień] Byka¹⁸²
- VI. 6 [stopień] Byka. Węzeł Wstępujący Księżyc 16 [stopień] Byka¹⁸³
- VII. 27 [stopień] Byka. Merkury 22 [stopień] Bliźnięt¹⁸⁴
Wenus 23 [stopień] Bliźnięt¹⁸⁵
Saturn 14 [stopień] Bliźnięt¹⁸⁶
- VIII. 23 [stopień] Bliźnięt, Słońce 11 [stopień] Raka¹⁸⁷
- IX. 4 [stopień] Lwa
- X. 17 [stopień] Panny
- XI. 15 [stopień] Wagi. Księżyc malejący 21 [stopień] Wagi¹⁸⁸
- XII. 6 [stopień] Skorpiona. Węzeł Zstępujący Księżyc 16 [stopień] Skorpiona

Mensis iste satis fortunatus esse speratur. Luna in II^a domo spem favet bonam, amicos multiplicabit. Sol veniet hoc mense ad locum proprium unde singulare quoddam et honestum pollicetur. Iupiter cum Marte domum quintam occupantes legacion[es] tum venturas presignant, alique tamen erunt false aut ab inimicis. Saturnus in octava quandam turbaciunculam ingerere minatur et curam aut substantie aut fratris causa.

Ten miesiąc może być dość korzystny. Księżyc w domu drugim¹⁸⁹ pozwala mieć dobre przecucia, przymnoży przyjaciół¹⁹⁰. Słońce w tym miesiącu dojdzie do swego właściwego położenia¹⁹¹, co zwiastuje jakieś zdarzenie niezwykle i szlachetne. Jowisz wraz z Marsem zajmujący dom piąty¹⁹² zapowiadają nadejście poselstw, niektóre z nich będą jednak fałszywe lub pochodzące od nieprzyjaciół¹⁹³. Saturn w domu ósmym¹⁹⁴ zagraża

¹⁸¹ *Tablice astrologiczne*, s. 14: 1, 51 Byka.

¹⁸² *Tablice astrologiczne*, s. 14: 26, 1 Byka.

¹⁸³ *Tablice astrologiczne*, s. 14: 16, 29 Byka.

¹⁸⁴ *Tablice astrologiczne*, s. 14: 23, 40 Bliźnięt.

¹⁸⁵ *Tablice astrologiczne*, s. 14: 0, 33 Raka.

¹⁸⁶ *Tablice astrologiczne*, s. 14: 14, 52 Bliźnięt.

¹⁸⁷ *Tablice astrologiczne*, s. 14: 11, 28 Raka.

¹⁸⁸ *Tablice astrologiczne*, s. 14: 19, 18 Wagi.

¹⁸⁹ Progностyk miesięczny 24 czerwiec 1501, s. 40: pomyłka, wg wykresu Księżyc w domu XI *Amici* (21 stopień Wagi).

¹⁹⁰ Domu XI *Amici*, interpretacja potwierdza, że chodzi o dom XI, a nie II.

¹⁹¹ Progностyk miesięczny 24 czerwiec 1501, s. 40: dom VIII *Mors*, Słońce w 11 stopniu Raka, czyli jest bliskie przesileniu letniemu (0 stopnia Raka. *L. F l e m i n g - M i t c h e l l*, dz. cyt., s. 85).

¹⁹² Progностyk miesięczny 24 czerwiec 1501, s. 40: dom V *Filii*, Jowisz w 1 stopniu Byka, Mars w 26 stopniu Byka.

¹⁹³ Dom V *Filii* oznacza: „Radość, wesołość, rozkosze, czynsze, majątki dzieci pożyczone, szaty niewiast, przyjaźń ich” (*Generale iudicium*, s. 36).

¹⁹⁴ Pomyłka, dom VII nie VIII. Progностyk miesięczny 24 czerwiec 1501, s. 40: dom VII *Nuptiae*, Saturn w 14 stopniu Bliźnięt.

nadejściem jakiegoś niewielkiego zamieszania, kłopotu i troski z powodu majątku lub brata¹⁹⁵.

41 [strona]

Byk

Lew

Inicium quarti mensis in iulio
Początek [prognozy] czwartego miesiąca w lipcu

<i>d</i>	<i>h</i>	<i>m</i>
21	6	43

kwadratura Słońce Mars¹⁹⁶

- I. 22 [stopień] Koziorożca
- II. 12 [stopień] Ryb
- III. 28 [stopień] Barana. Jowisz 4 [stopień] Byka¹⁹⁷
Mars 13 [stopień] Byka¹⁹⁸
Węzeł Wstępujący Księżyc 13 [stopień] Byka¹⁹⁹
- IV. 23 [stopień] Byka
- V. 9 [stopień] Bliźniąt. Saturn 17 [stopień] Bliźniąt²⁰⁰
- VI. 26 [stopień] Bliźniąt
- VII. 22 [stopień] Raka. Słońce 7 [stopień] Lwa²⁰¹
Wenus 2 [stopień] Barana²⁰²
Merkury 29 [stopień] Raka²⁰³
- VIII. 12 [stopień] Panny, Księżyc malejący 19 [stopień] Wagi²⁰⁴
- IX. 28 [stopień] Wagi. Węzeł Zstępujący Księżyc 15 [stopień] Skorpiona
- X. 23 [stopień] Skorpiona
- XI. 9 [stopień] Strzelca
- XII. 26 [stopień] Strzelca

Mars cum Iove veniet ad locum, in quo erant tempore Geniture. De hoc, quod Iulius Firmicus in Nativitatibus dicit et hic quadrate accommodari possunt. Unde gubernacionem

¹⁹⁵ Interpretacja odnosi się do domu VII *Nuptiae*, m.in. sprawy sądowe, spory.

¹⁹⁶ Test dopisany czarnym kolorem ręką komentatora. *Tablice astrologiczne*, s. 17, nie notują kwadratury Słońca i Marsa, tylko trygon Księżyc i Saturna.

¹⁹⁷ *Tablice astrologiczne*, s. 16: 4, 59 Byka.

¹⁹⁸ *Tablice astrologiczne*, s. 16: 13, 19 Byka.

¹⁹⁹ *Tablice astrologiczne*, s. 16: 15, 3 Byka.

²⁰⁰ *Tablice astrologiczne*, s. 16: 17, 59 Bliźniąt.

²⁰¹ *Tablice astrologiczne*, s. 16: 8, 8 Lwa.

²⁰² *Tablice astrologiczne*, s. 16: 2, 27 Barana.

²⁰³ *Tablice astrologiczne*, s. 16: 1, 15 Lwa.

²⁰⁴ *Tablice astrologiczne*, s. 16: 14, 17 Wagi.

et auctoritatem in populo singularem, aut in[?] quibuscumque publicis administracionibus se ingeret eo mense eruditissima dominacio vestra. [in marg.: Eo mense post obitum regis ...] Sol, dominus vite, in septima domo in signo profectionis, quem Mars ex altero signo profectionis minaci radiacione aspicit indisposicionem aliquam ex causa calida insinuat, iuvat eandem significacionem effectus eclipsacionis anni precedentis in hunc mensem devolutus. Dominus primi orbis in quinta potestatis tribuet insignia. Idem propter deliberacionem aliquam legacionum nonnullarum tardam expedicionem denotat.

Mars z Jowiszem dojdą do miejsca, w którym byli w horoskopie urodzeniowym²⁰⁵. Z tego, co mówi Juliusz Firmicus w *Nativitates*, także tu [Mars i Słońce] mogą się ustawić w kwadracie²⁰⁶. [na marg.: W tym miesiącu po śmierci króla...] Stąd też Wasza Najuczeńsza Przewielebność zaangażuje się w tym miesiącu szczególnie w kierowanie i wpływ na lud lub w jakieś sprawy publiczne²⁰⁷. Słońce, władca życia, w domu siódmym w znaku wschodzącym²⁰⁸, który jest w aspekcie zagrażającego promieniowania Marsa²⁰⁹ w drugim znaku²¹⁰ progresji prymarnej²¹¹, sugeruje nadejście pewnej niedyspozycji z powodu ciepła²¹², a sprzyja temu znaczeniu efekt ubiegłorocznego zaćmienia, zachodzący na ten miesiąc²¹³. Pan pierwszego okręgu²¹⁴ w domu piątym²¹⁵ przydzieli insygnia władzy. Tenże oznacza wyprawę spóźnioną z powodu jakiejś narady pewnych poselstw.

42 [strona]

Byk²¹⁶

Panna²¹⁷

Inicium quinti mensis in aug[usto]
Początek [prognostyku] piątego miesiąca w sierpniu

²⁰⁵ W horoskopie urodzeniowym 28 kwiecień 1468, s. 29: dom XI, *Amici*, Mars i Jowisz w 29 stopniu Bliźniąt. Prognostyk miesięczny 15 wrzesień 1501, s. 43: dom XI *Amici*, Jowisz w 4 stopniu Byka, Mars w 9 stopniu Bliźniąt.

²⁰⁶ Prognostyk miesięczny 21 lipiec 1501, s. 41: kwadratura (odległość 90 stopni) Słońca i Marsa. Astrolog dopisał kwadraturę Słońca i Marsa, opierając się na *Nativitates* Juliusa Firmicusa.

²⁰⁷ Dom XI *Amici*.

²⁰⁸ Prognostyk miesięczny 21 lipiec 1501, s. 41: dom VII *Nuptiae*, Słońce w 7 stopniu Lwa. Lew znak miesięczny (s. 41).

²⁰⁹ Prognostyk miesięczny 21 lipiec 1501, s. 41: kwadratura (odległość 90 stopni) Słońca i Marsa.

²¹⁰ Drugi znak zodiakalny Byk. Prognostyk miesięczny 21 lipiec 1501, s. 41: dom III *Fratres*, Mars w 13 stopniu Byka.

²¹¹ Progresja prymarna roku: 27, 22 stopnia Byka, Tabela s. 31.

²¹² Mars planeta sucha i gorąca, wywołująca gorączkę.

²¹³ S. S ł o w a k o w i c z (*Prognostyk albo przestroga [...] na 1644 [...]*, s. 7) przewiduje burze jako następstwo zaćmienia Słońca.

²¹⁴ Pan pierwszego kręgu, czyli pierwszej sfery planetarnej, licząc od góry: Saturn.

²¹⁵ Prognostyk miesięczny 21 lipiec 1501, s. 41: dom V *Filii*, Saturn w 17 stopniu Bliźniąt.

²¹⁶ Znak dopisany kolorem czarnym ręką komentatora.

²¹⁷ Znak dopisany kolorem czarnym ręką komentatora.

<i>d</i>	<i>h</i> [g]	<i>m</i>
18	9	0

Jowisz trygon Wenus²¹⁸

- I. 12 [stopień] Byka. Węzeł Wstępujący Księżyc 13 [stopień] Byka²¹⁹
Mars 28 [stopień] Byka²²⁰
- II. 16 [stopień] Bliźnięt. Saturn 20 [stopień] Bliźnięt²²¹
- III. 5 [stopień] Raka
- IV. 20 [stopień] Raka
- V. 8 [stopień] Lwa. Wenus 6 [stopień] Panny²²². Słońce 4 [stopień] Panny²²³
- VI. 14 [stopień] Panny. Księżyc malejący 1 [stopień] Skorpiona²²⁴
Merkury 19 [stopień] Panny²²⁵
- VII. 12 [stopień] Skorpiona
- VIII. 16 [stopień] Strzelca
- IX. 5 [stopień] Koziorożca
- X. 20 [stopień] Koziorożca
- XI. 8 [stopień] Wodnika
- XII. 14 [stopień] Ryb. Saturn 5 [stopień] Byka²²⁶

Dominus tercii globi in angulo vite et idem angulus signo profectionis annue occupatur, minaretur quendam humorum in collum aut partes vicinas descensum, nisi Iovis benignum sidus illud presencia sua mitigaret et, quoniam trina radiacione Venerem dominant ascendentis et Solem in quinta, discurrentes intuetur relaciones et nuncios intra amicos Reverendissime dominacioni vestre et dominacionem vestram afferet propter Saturnum in secunda racione rei pecuniarie turbatim cogitatus adesse poterint.

Władca trzeciego globu²²⁷ w kącie życia²²⁸ oraz tenże kąt zajęty przez znak progresji prymarnej roku²²⁹ mógłby zagrozić jakimś zejściem płynów na szyję²³⁰ lub sąsiednie czę-

²¹⁸ *Tablice astrologiczne*, s. 19 nie odnotowują trygonu Księżyc i Saturna.

²¹⁹ *Tablice astrologiczne*, s. 18: 13, 31 Byka.

²²⁰ *Tablice astrologiczne*, s. 18: 29, 33 Byka.

²²¹ *Tablice astrologiczne*, s. 18: 20, 18 Bliźnięt.

²²² *Tablice astrologiczne*, s. 18: 5, 50 Panny.

²²³ *Tablice astrologiczne*, s. 18: 4, 5 Panny.

²²⁴ *Tablice astrologiczne*, s. 18: 23, 43 Panny.

²²⁵ *Tablice astrologiczne*, s. 18: 19, 2 Panny.

²²⁶ *Tablice astrologiczne*, s. 18: 20, 18 Barana?

²²⁷ Władca trzeciego globu, czyli trzeciej sfery planetarnej, licząc od góry: Mars.

²²⁸ Progностyk miesięczny 18 sierpień 1501, s. 42: dom I *Vita*, Mars w 28 stopniu Byka. Firmicus Maternus posługuje się określeniem *domus vitae* (*Matheseos* [...] 2, XIV, 3), a za nim S. Sł o w a k o w i c z, (*Progностyk albo przestroga* [...] na 1644 [...], s. 9).

²²⁹ Progresja prymarna roku: 27, 33 stopień Byka, Tabela s. 31.

²³⁰ Progностyk miesięczny 18 sierpień 1501, s. 42: dom I *Vita* dotyczy m.in. zdrowia. Zgodnie z zasadą melotezji Byk rządzi w człowieku szyją (s. 28; *Matheseos* [...] 2, XXIV, 1).

ści, gdyby łaskawa gwiazda Jowisza nie złagodziła tego swoją obecnością, a ponieważ [Jowisz] potrójnym promieniowaniem²³¹ dominuje nad Wenus będącą w ascendencie²³² i Słońcem w domu piątym²³³, pojawią się rozbieżne doniesienia i opinie pomiędzy przyjaciółmi Waszej Najczcigodniejszej Przewielebności oraz z powodu Saturna w domu drugim²³⁴ będą nawiedzać Waszą Najczcigodniejszą Przewielebność częste myśli o sprawach finansowych.

43 [strona]

Byk²³⁵

Waga²³⁶

Inicium sexti mensis in sep[tembre]

Początek [prognostyku] szóstego miesiąca we wrześniu

<i>d</i>	<i>h [g]</i>	<i>m</i>
15 ²³⁷	11	17

Opozycja Księżyc Jowisz²³⁸

- I. 16 [stopień] Raka
- II. 7 [stopień] Lwa
- III. 26 [stopień] Lwa
- IV. 20 [stopień] Panny. Słońce I [stopień] Wagi²³⁹
Wenus II [stopień] Wagi²⁴⁰
Merkury 22 [stopień] Wagi²⁴¹
- V. 29 [stopień] Wagi. Księżyc malejący 8 [stopień] Skorpiona²⁴²
- VI. 15 [stopień] Strzelca
- VII. 16 [stopień] Koziorożca
- VIII. 7 [stopień] Wodnika
- IX. 26 [stopień] Wodnika
- X. 20 [stopień] Ryb

²³¹ Prognostyk miesięczny 18 sierpień 1501, s. 42: Jowisz i Wenus w trygonie (odległość między dwiema planetami o 120 stopni).

²³² Prognostyk miesięczny 18 sierpień 1501, s. 42: dom I *Vita*, 12 stopień Byka, w którym ma swój dom Wenus.

²³³ Prognostyk miesięczny 18 sierpień 1501, s. 42: dom V *Filii*, Słońce w 4 stopniu Panny.

²³⁴ Prognostyk miesięczny 18 sierpień 1501, s. 42: dom II *Lucrum*, Saturn w 20 stopniu Bliźniąt.

²³⁵ Tekst dopisany kolorem czarnym ręką komentatora.

²³⁶ Tekst dopisany kolorem czarnym ręką komentatora.

²³⁷ Pierwotnie data 16, na cyfrę 6 naniesiona czarnym kolorem cyfra 5 ręką komentatora.

²³⁸ *Tablice astrologiczne*, s. 21: odnotowują opozycję Księżycy i Jowisza 15 września 1501.

²³⁹ *Tablice astrologiczne*, s. 20: 1, 26 Wagi.

²⁴⁰ *Tablice astrologiczne*, s. 20: 11, 32 Wagi.

²⁴¹ *Tablice astrologiczne*, s. 20: 22, 55 Wagi.

²⁴² *Tablice astrologiczne*, s. 20: 3, 22 Skorpiona.

- XI. 29 [stopień] Barana. Jowisz 4 [stopień] Byka²⁴³
 Mars 9 [stopień] Bliźniąt²⁴⁴
 Węzeł Wstępujący Księżyca 12 [stopień] Byka²⁴⁵
- XII. 15 [stopień] Bliźniąt. Saturn 21 [stopień] Bliźniąt²⁴⁶

Ex parte Saturni, qui divisor existens domum duodecimam occupat, occasione dominii et Regni tristes cogitatus, involuciones et condictiones alique advenient. Post Mathei statim aliquid ex hiis apparebit. Mars cum Iove in eodem domicilio constituti, in quo erant tempore nativitatis, amicos multiplicabunt, qui iuvabunt Re[verendissimam] d[ominacionem] vestram in peragendis quibuscumque negociis. Iovis tamen retrogradacio inconstantes eos esse debere ostendit. Et forte aliqui, qui adherere crederentur, discedere tentabunt. Vicesima quarta aut vicesima quinta die Septembris aliquid turbaciuncularum occurret. Similiter quinta vel 6 Octobris aliquantulum suspecta [supra adscr.: erit]. Reliqui dies feliciores suspicantur, Venus laudem pollicetur et gratiam multorum preparabit, tertia aut quarta Octobris dona forte dabuntur Paternitati vestre Reverendissime aut aliquid simile singulare accidet. [in marg. ...]. Luna multitudinem nunciorum, ut communiter? falsos [del.: falsorum] signat, legaciones simulatas recte R[everendissima] P[aternitas] vestra recipiet.

Ze strony Saturna, który jako pan czasu²⁴⁷ zajmuje dom dwunasty²⁴⁸, nadejdą smutne myśli, trudności i ogłoszenia w zakresie panowania i Królestwa. Coś z nich pojawi się krótko po św. Mateuszu²⁴⁹. Mars z Jowiszem znajdujący się w tym samym domu, w którym byli w dniu narodzin²⁵⁰, przysporzą przyjaciół, którzy wesprą Waszą Najczcigodniejszą Przewielebność w przeprowadzeniu pewnych spraw. Jednak retrogradacja²⁵¹ Jowisza wykaże ich niestałość i być może niektórzy z tych, którzy wydawali się być sprzymierzeńcami, będą chcieli odstąpić. W dniu 24 lub 25 września pojawią się pewne drobne kłopoty. Także data 6 października niepewna. [nadpis.: będzie] Pozostałe dni powinny

²⁴³ *Tablice astrologiczne*, s. 20: 4, 25 Byka.

²⁴⁴ *Tablice astrologiczne*, s. 20: 9, 15 Bliźniąt.

²⁴⁵ *Tablice astrologiczne*, s. 20: 12, 6 Byka.

²⁴⁶ *Tablice astrologiczne*, s. 20: 22, 26 Bliźniąt.

²⁴⁷ Saturn *divisor*, Tabela s. 31.

²⁴⁸ Prognozyk miesięczny 15 wrzesień 1501, s. 43: dom XII *Inimici*, Saturn w 21 stopniu Bliźniąt. Dom XII dotyczy m.i. rozbojów i spisku.

²⁴⁹ Święto św. Mateusza, 21 wrzesień.

²⁵⁰ Prognozyk miesięczny 15 wrzesień 1501, s. 43: dom XI *Amici*, Jowisz w 4 stopniu Byka, Mars w 9 stopniu Bliźniąt. Horoskop urodzeniowy 28 kwiecień 1468, s. 29: dom XI *Amici*, Mars i Jowisz w 29 stopniu Bliźniąt.

²⁵¹ Retrogradacja: planeta wg systemu geocentrycznego cofa się poprzez Zodiak. Zob. L. F l e m i n g - M i t c h e l l, dz. cyt., s. 76. S ł o w a k o w i c z (*Prognozyk albo przestroga [...] na 1644 [...]*, s. 5) używa łacińskiej nazwy *retrogradus*. W wykresach retrogradacja Jowisza odnotowana w prognozyku miesięcznym 8 grudnia 1501 (s. 46), dom III, a więc astrolog odwołuje się do wydarzeń mających nastąpić pod koniec roku.

być bardziej szczęśliwe. Wenus²⁵² obiecuje chwałę i przygotuje łaskę wielu. 3 lub 4 października, Najczcigodniejszy Ojciec, otrzymasz jakieś dary lub nastąpi coś równie niezwykłego. [na marg. ...] Księżyc oznacza mnogość posłańców, jak zwykle fałszywych²⁵³. Te udawane poselstwa przyjmiesz, Najczcigodniejszy Ojciec, w sposób właściwy.

44 [strona]

Byk²⁵⁴

Skorpion²⁵⁵

Inicium septimi mensis in octo[bre]

Początek [prognostyku] siódmego miesiąca w październiku

<i>d</i>	<i>h</i> [g]	<i>m</i>
13	13	34

koniunkcja Księżyc Wenus²⁵⁶

- I. 1 [stopień] Panny
- II. 23 [stopień] Panny. Merkury 16 [stopień] Wagi²⁵⁷
- III. 18 [stopień] Wagi. Słońce 29 [stopień] Wagi²⁵⁸
Księżyc rosnący 21 [stopień] Skorpiona²⁵⁹
Wenus 16 [stopień] Skorpiona²⁶⁰
- IV. 24 [stopień] Skorpiona
- V. 5 [stopień] Koziorożca
- VI. 7 [stopień] Wodnika
- VII. 1 [stopień] Ryb
- VIII. 23 [stopień] Ryb
- IX. 18 [stopień] Barana. Jowisz 1 [stopień] Byka²⁶¹. Jowisz [dopisany kolorem czerwonym]²⁶² Węzeł Wstępujący Księżyc 10 [stopień] Byka²⁶³
- X. 24 [stopień] Byka. Saturn 21 [stopień] Bliźniąt²⁶⁴. Jowisz [dopisany kolorem czerwonym]²⁶⁵ Mars 11 [stopień] Bliźniąt²⁶⁶

²⁵² Prognostyk miesięczny 15 wrzesień 1501, s. 43: dom IV *Parentes*, Wenus w 11 stopniu Wagi.

²⁵³ Prognostyk miesięczny 15 wrzesień 1501, s. 43: dom V *Filii*, Księżyc malejący w 8 stopniu Skorpiona.

²⁵⁴ Znak dopisany czarnym kolorem ręką komentatora.

²⁵⁵ Znak dopisany czarnym kolorem ręką komentatora.

²⁵⁶ Aspekt zgodny z *Tablicami astrologicznymi*, s. 23.

²⁵⁷ *Tablice astrologiczne*, s. 22: 16, 1 Wagi.

²⁵⁸ *Tablice astrologiczne*, s. 22: 28, 18 Wagi.

²⁵⁹ *Tablice astrologiczne*, s. 22: 12, 49 Skorpiona.

²⁶⁰ *Tablice astrologiczne*, s. 22: 17, 43 Skorpiona.

²⁶¹ *Tablice astrologiczne*, s. 22: 1, 6 Byka.

²⁶² Dopisek komentatora.

²⁶³ *Tablice astrologiczne*, s. 22: 10, 36 Byka.

²⁶⁴ Dopisek komentatora. *Tablice astrologiczne*, s. 22: 21, 3 Bliźniąt.

²⁶⁵ Dopisek komentatora.

²⁶⁶ *Tablice astrologiczne*, s. 22: Jowisz 11, 48 Bliźniąt.

XI. 5 [stopień] Raka

XII. 7 [stopień] Lwa

Hic mensis non omnino felix. Circa rem familiarem [del.: sollicita] colligendam, sollicita erit R[everendissima] d[ominacio] vestra. Dominus anni in tercia cum signo profec-tionis mensurne fratris congressum promittit. Somnia multa et falsa advenient. Prelati aliqui et subditi spirituales in aliquo contradicere volent R[everendissime] P[aternitati] vestre. [in marg.: ... Cracoviam]²⁶⁷. De divinis et eclisiasticis[!] intromittet se P[aternitas] vestra Reverendissima hoc mense plus quam aliis temporibus.

Ten miesiąc niezupełnie szczęśliwy. Wasza Najczcigodniejsza Przewielebność będzie się troszczyć o sprawy rodzinne. Władca roku²⁶⁸ w domu trzecim wraz ze znakiem wscho-dzącym miesiąca²⁶⁹ zapowiada spotkanie z bratem. Nastąpią liczne fałszywe sny. Niektórzy z przełożonych oraz podwładnych duchownych będą chcieli się wam, Najczci-godniejszy Ojcze, przeciwstawić. [na marg.: ... do Krakowa itd.] W tym miesiącu wię-ciej niż kiedykolwiek będziesz się, Najczcigodniejszy Ojcze, zajmować sprawami boski-mi i kościelnymi²⁷⁰.

45 [strona]

Byk²⁷¹

Strzelec²⁷²

Inicium octavi mensis in novem[bre]
Początek [prognostyku] ósmego miesiąca w listopadzie

<i>d</i>	<i>h [g]</i>	<i>m</i>
<i>11</i>	<i>15</i>	<i>51</i>

Luna in opp[osi]ta Martis²⁷³

Księżyc w opozycji do Marsa

Luna combusta²⁷⁴

Księżyc spalony

²⁶⁷ L. A. B i r k e n m a j e r (Mikołaj Kopernik, t. 1: *Studia nad pracami Kopernika oraz materiały bio-graficzne*, Kraków 1900, s. 667–668,) odczytał ten dopisek jako [...] *Mvkoc* i sądził, że jest to podpis Miko-łaja Mikosza.

²⁶⁸ Horoskop rocznicowy 28 kwiecień 1501, s. 31: Venus.

²⁶⁹ Znak wschodzący miesiąca Skorpion. Prognostyk miesięczny 13 październik 1501, s. 44: dom III *Fratres*, Venus w 16 stopniu Skorpiona.

²⁷⁰ Dom IX, Jowisz w 1 stopniu Byka.

²⁷¹ Znak dopisany czarnym kolorem ręką komentatora.

²⁷² Znak dopisany czarnym kolorem ręką komentatora.

²⁷³ Tekst dopisany kolorem czarnym ręką komentatora. *Tablice astrologiczne*, s. 25, 10 listopad 1501 od-notowana opozycja Księżyca i Marsa.

²⁷⁴ Tekst dopisany kolorem czarnym ręką komentatora. *Tablice astrologiczne*, s. 25, 10 listopad 1501 odno-towana koniunkcja Słońca i Księżyca. S. S ł o w a k o w i c z (*Prognostyk albo przestroga [...] na 1644 [...]*,

- I. 17 [stopień] Wagi
- II. 11 [stopień] Skorpiona. Merkury 16 [stopień] Skorpiona²⁷⁵
Słońce 28 [stopień] Skorpiona²⁷⁶
- III. Księżyc rosnący 12 [stopień] Strzelca²⁷⁷. Wenus 22 [stopień] Strzelca²⁷⁸
- IV. 22 [stopień] Koziorożca
- V. 28 [stopień] Wodnika
- VI. 25 [stopień] Ryb
- VII. 17 [stopień] Barana. Jowisz 27 [stopień] Barana²⁷⁹. Jowisz [dopisany czerwonym kolorem]²⁸⁰. Węzeł Wstępujący Księżyca 9 [stopień] Byka²⁸¹
- VIII. 11 [stopień] Byka. Mars 4 [stopień] Bliźniąt²⁸². Saturn? [dopisany czerwonym kolorem]²⁸³
- IX. 12 [stopień] Bliźniąt. Jowisz [dopisany kolorem czerwonym]²⁸⁴. Saturn 19 [stopień] Bliźniąt²⁸⁵
- X. 22 [stopień] Raka
- XI. 28 [stopień] Lwa
- XII. 25 [stopień] Panny

[in marg.: ...]

Ab undecima die odium et malignacionem aliquorum spiritualium, quos forte tum multabit R[e]verendissima P[at]ernitas] vestra, habebit et contra ecclesiam aut religionem facientes aliquid tentabit. [in marg.: ...] Ab adversa valitudine cavendum erit Reverendissime dominacioni vestre, eoq[ue] Mars ex octava Lunam minari radiacione inficit. Lune combustio ad idem facit. Brevia itinera erunt non omnino prospera. Sol cum Mercurio substantie et thesauri accumulacionem pollicentur.

---

s. 9) wprowadza polski odpowiednik koniunkcji: „złączenie”. Planeta spalona to taka, która najbardziej zbliży się do Słońca. Ma to miejsce między 15 stopniem Wagi i 15 stopniem Koziorożca. W ascendencie pojawia się 17 stopień Wagi. Przyjmowano odległość 8,5 stopnia między Słońcem a daną planetą (S. P a g e, *Richard Trewhythian and the Uses of Astrology in Late Medieval England*, „Journal of the Warburg and Courtauld Institutes” LXIV, 2001, s. 199, przyp. 32) lub 3 stopnie (L. F l e m i n g - M i t c h e l l, dz. cyt., s. 24).

²⁷⁵ *Tablice astrologiczne*, s. 24: 16, 28 Skorpiona.

²⁷⁶ *Tablice astrologiczne*, s. 24: 29, 38 Skorpiona.

²⁷⁷ *Tablice astrologiczne*, s. 24: 4, 50 Strzelca.

²⁷⁸ *Tablice astrologiczne*, s. 24: 22, 52 Strzelca.

²⁷⁹ *Tablice astrologiczne*, s. 24: 27, 42 Barana.

²⁸⁰ Ręka komentatora.

²⁸¹ *Tablice astrologiczne*, s. 24: 9, 4 Byka.

²⁸² *Tablice astrologiczne*, s. 24: 4, 24 Bliźniąt.

²⁸³ Ręka komentatora.

²⁸⁴ Ręka komentatora.

²⁸⁵ *Tablice astrologiczne*, s. 24: 19, 18 Bliźniąt.

[na marg. ...]

Począwszy od dnia jedenastego doznasz, Najczcigodniejszy Ojcze, nienawiści i złorzeczeń ze strony pewnych osób duchownych, które będą występowały przeciw Kościołowi lub religii i które będziesz się starał ukarać i być może wówczas ukarzesz. Wasza Najczcigodniejsza Przewielebność winna się wystrzegać zapadnięcia na zdrowiu oraz tego, że Mars promieniowaniem z domu ósmego sprawia²⁸⁶, iż Księżyc zagraża²⁸⁷, a tak samo działa spalenie Księżyca²⁸⁸. Krótkie podróże nie będą w zupełności korzystne²⁸⁹. Słońce²⁹⁰ z Merkurem zapowiadają przyrost majątku i skarbów.

46 [strona]

Inicium noni mensis in de[cembre]

Początek [prognostyku] dziewiątego miesiąca w grudniu

<i>d</i>	<i>h[g]</i>	<i>m</i>
8	18	8

*Luna fluit ad oppositum Saturni*²⁹¹

Księżyc płynie ku opozycji Saturna

Jowisz trygon Słońce

Jowisz kwadratura Wenus²⁹²

Mars trygon Wenus

- I. 28 [stopień] Strzelca
- II. 5 [stopień] Ryb
- III. 25 [stopień] Ryb. *Retr[ogradatio]* 20 [Barana]²⁹³ Jowisz 26 [stopień] Barana²⁹⁴
- IV. 29 [stopień] Barana. Węzeł Wstępujący Księżyca 7 [stopień] Byka²⁹⁵
- V. 19 [stopień] Byka. Mars 26 [stopień] Byka²⁹⁶

²⁸⁶ Prognostyk miesięczny 11 listopad 1501, s. 45: dom VIII *Mors*, Mars w 4 stopniu Bliźniąt.

²⁸⁷ Prognostyk miesięczny 11 listopad 1501, s. 45: Księżyc i Mars w opozycji (odległość 180 stopni). Zagrożenia zdrowia ze strony Księżyca dotyczą żołądka, brzucha i lewej strony ciała.

²⁸⁸ Prognostyk miesięczny 11 listopad 1501, s. 45: Księżyc spalony, zob. przyp. 194.

²⁸⁹ Dom III *Fratres* dotyczy m.in. krótkich podróży.

²⁹⁰ Prognostyk miesięczny 11 listopad 150, s. 45: dom II *Lucrum*, Słońce w 28 stopniu Skorpiona.

²⁹¹ Dopisek kolorem czerwonym ręką komentatora. *Tablice astrologiczne*, s. 27 odnotowują 7 grudnia 1501 opozycję Księżyca i Saturna oraz tranzyt Księżyca i Wenus.

²⁹² Aspekty zgodne z *Tablicami astrologicznymi*, s. 27.

²⁹³ Dopisek kolorem czerwonym ręką komentatora. Retrogradacja: planeta wg systemu geocentrycznego cofa się poprzez Zodiak. Przy stopniu 20 brak oznaczenia planety i znaku, ale można sądzić, że chodzi o retrogradację Jowisza, który znajduje się w tym domu, w 26 stopniu Barana, a więc od stopnia 20 zaczyna się jego retrogradacja. Astrolog wspomina o retrogradacji Jowisza na s. 34.

²⁹⁴ *Tablice astrologiczne*, s. 26: 26, 17 Barana.

²⁹⁵ *Tablice astrologiczne*, s. 26: 7, 39 Byka.

²⁹⁶ *Tablice astrologiczne*, s. 26: 26, 16 Byka.

- VI. 6 [stopień] Bliźniąt. Jowisz²⁹⁷ Saturn 27 [stopień] Bliźniąt²⁹⁸
 VII. 28 [stopień] Bliźniąt. Merkury 2 [stopień] Panny²⁹⁹
 VIII. 5 [stopień] Panny. Wenus 26 [stopień] Panny³⁰⁰
 IX. 25 [stopień] Panny
 X. 29 [stopień] Wagi
 XI. 19 [stopień] Skorpiona
 XII. 6 [stopień] Strzelec. Księżyc rosnący 10 [stopień] Strzelca³⁰¹.
 Słońca 26 [stopień] Strzelca³⁰²

Mars nuncios falsos afferet et legaciones subdolas. Saturnus perturbare quantumcunque corpus poterit.

Mars przyniesie fałszywych posłańców jak i podstępne poselstwa³⁰³. Saturn w niewielkim stopniu stan ciała zakłócić może³⁰⁴.

50 [strona]

*Passibus ambiguis fortuna volubilis errat*³⁰⁵.

²⁹⁷ Dopisek kolorem czerwonym ręką komentatora.

²⁹⁸ *Tablice astrologiczne*, s. 26: Saturn 17, 1 Bliźniąt.

²⁹⁹ *Tablice astrologiczne*, s. 26: 3, 52 Panny.

³⁰⁰ *Tablice astrologiczne*, s. 26: 26, 37 Panny.

³⁰¹ *Tablice astrologiczne*, s. 26: 0. 36 Strzelca.

³⁰² *Tablice astrologiczne*, s. 26: 26, 13 Strzelca.

³⁰³ Prognozyk miesięczny 8 grudzień 1501 (s. 46): dom V *Filii*, Mars w 26 stopniu Byka.

³⁰⁴ Prognozyk miesięczny 8 grudzień 1501: dom VI *Valetudo*, Saturn w 27 stopniu Bliźniąt. Komentator dopisał Jowisza, nie podając jednak znaku zodiaku, w którym się znajduje ta planeta, a więc można się domyślać, że chodzi o koniunkcję Jowisza i Saturna w 27 stopniu Bliźniąt, stąd oddziaływanie Saturna jest niewielkie. H. Rybus (s. 195, przyp. 6) mylnie umieszcza na s. 45 przy listopadzie i tłumaczy: *Iovis perturbare [...]*.

³⁰⁵ „Zmienna fortuna, los błędzi chwiejnymi krokami”, Owidiusz, *Tristia* 5, 8, 15. Identyfikacja cytatu A. Kozłowska. H. R y b u s (dz. cyt., s. 195, w przyp. 6) odczytuje ten fragment inaczej: *Fastibus ambiguis fortuna volubilis errat*.

ANEKS II

Zestawienie horoskopów urodzeniowych Fryderyka Jagiellończyka
w rkps 3225, s. 7 i rkps 8, s. 29

<p><i>Nativitas 1468 in aprili</i> <i>tempore inequato</i> [czas nierównikowy] 27 [dzień] 23 [godziny] 58 [minuty] 58 [sekundy] <i>Equato</i> [równik] 27 [dzień] 23 [godziny] 59 [minuty] 8 [sekundy] <i>Omnes planete directi</i> [wszystkie planety zgodne z kierunkiem znaków zodiaku]¹ (BJ rkps 3225, s. 7)</p> <p>I. 27 [stopień] 22 [minuty] Lwa. Węzeł Wstępują- cy Księżycy 27 [stopień] 46 [minut] Lwa</p> <p>II. 18 [stopień] Panny</p> <p>III. 12 [stopień] Wagi. Punkt Szczęścia 16 [stopień] Skorpiona. <i>Azmeth</i> [gwiazda] 16 [stopień] 40 [minut] Wagi</p> <p>IV. 16 [stopień] 51 [minut] Skorpiona. <i>Cor scor-</i> <i>pionis</i>[<i>Antares a Sco</i>]</p> <p>V. 2 [stopień] 40 [minut] Strzelca</p> <p>VI. 29 [stopień] Strzelca</p> <p>VII. 3 [stopień] Wodnika</p> <p>VIII. 27 [stopień] 22 [minuty] Wodnika</p> <p>IX. 18 [stopień] Ryb</p> <p>X. 12 [stopień] Barana. Saturn 23 [stopień] 50 [mi- nut] Barana</p> <p>XI. 16 [stopień] 51 [minut] Byka. Słońce 17 [sto- pień] 7 [minut] Byka. Merkury 0 [stopień] 10 [minut] Bliźnięt. Wenus 12 [stopień] 46 [minut] Bliźnięt. <i>Aldebaran</i> [α Tau] 2 [stopień] 40 mi- nut Bliźnięt</p> <p>XII. 29 [stopień] Bliźnięt. Jowisz 29 [stopień] 51 [minut] Bliźnięt. Mars 29 [stopień] 50 [minut] Bliźnięt</p>	<p><i>Genitura Reverendissime</i> <i>D[ominacionis] Vestre</i> <i>Anno Domini 1468</i> <i>d h [g] m</i> 28° [dzień] 23 [godziny] 58 [minuty]</p> <p>(BJ rkps 8, s. 29)</p> <p>I. 27 [stopień] 22 [minuty] Lwa</p> <p>II. 18 [stopień] Panny</p> <p>III. 12 [stopień] Wagi. Punkt Szczęścia 12 [stopień] Skorpiona</p> <p>IV. 16 [stopień] Byka [pomyłka, Skorpiona]</p> <p>V. 29 [stopień] Strzelca</p> <p>VI. 3 [stopień] Wodnika</p> <p>VII. 27 [stopień] Wodnika</p> <p>VIII. 18 [stopień] Ryb. Saturn 1 [stopień] Barana</p> <p>IX. 12 [stopień] Barana</p> <p>X. 16 [stopień] Byka. Słońce 17 [stopień] Byka, Merkury 1 [stopień] Bliźnięt, Wenus 12 [sto- pień] Bliźnięt</p> <p>XI. 29 [stopień] Bliźnięt. Mars, Jowisz 29 [stopień] Bliźnięt</p> <p>XII. 3 [stopień] Lwa. Księżyc malejący 6 [stopień] Lwa</p>
--	--

¹ Kierunek od Ryb do Barana. *Ptolemy Tetrabiblos*, transl. F. E. R o b b i n s, Londyn 1980, s. XXV, III, 3, s. 239.² Kwiecień.

ALMANACH PRO REVERENDISSIMO DOMINO CARDINALI
FOR FRYDERYK JAGIELLOŃCZYK:
THE HISTORICAL EVIDENCE OF AN ASTROLOGER'S WORKSHOP

SUMMARY

The *Almanach* (BJ, MS 8) consists of a title page (photo no. 1), the *Astrological tables for the year 1501*, two horoscopes for Fryderyk Jagiellończyk, i.e. the birth one from 1568 (photo no. 2) and the anniversary one (photo no. 3), which was cast on the day when the Sun marked the Cardinal's 33rd birthday in 1501, twelve monthly predictions for that year and an interpretation of those charts. In the final part of the *Astrological tables*, the years are not marked (p. 48) and the work closes (p. 50) with a quotation from Ovid's poem (*Tristia* 5, 8, 15). The article concerning that part of the *Almanach* which contains the horoscopes and prognostications for Cardinal Fryderyk Jagiellończyk (p. 28–46), is supplemented by two annexes. The first of these contains the whole text of the *Almanach*, deciphered by Ryszard Tatarzyński and translated into Polish by Anna Kozłowska, with a comment by Ewa Śnieżyńska-Stolot.

The *Almanach* was written by several people, the most notable of whom was the author of the charts and prognostications, probably identical with Maciej Karpiga, also called Miechowita, an astrologer, physician, historian and geographer, and an eight-time rector of the University of Cracow. In all probability, he hired a scribe who copied the *Astrological tables for the year 1501*, the charts, and the whole text. It was also him that, some time after the manuscript was completed, wrote down his own observations on its margins as well as on the *Astrological tables* and on the charts.

The text of the *Almanach* reveals the workshop of a medieval astrologer who interpreted charts in accordance with the order of the horoscopic houses (I *Vita*, II *Lucrum*, III *Fratres*, IV *Parentes*, V *Filii*, VI *Valetudo*, VII *Nuptiae*, VIII *Mors*, IX *Peregrinationes*, X *Honores*, XI *Amici*, XII *Inimici*). He also used astrolabium. His work is based on *Matheseos libri VIII*, written by the 4th-century Christian astrologer from Sicily, Julius Firmicus Maternus, and published in print in Venice in 1497, and, like its prototype, involves mythological characters such as Esculap (i.e. Asklepios), the patron god of physicians, and Mercury (i.e. Hermes Trismegistos) as well as the historical ones such as the Egyptian priest Petosiris and the Neo-Platonic philosophers, Plotinus and Porphyrius. He also quotes Abenragl (Abū l-Hasan 'Alī ibn Abi l-Rijâ), an Arabic astrologer who died after 1037, whose work entitled *Liber de iudiciis stellarum* was translated in the 15th century into vernacular languages. In the marginal notes, however, he mentions Rasi (Abū Barkr Muhammed ibn Zakariya al-Razi), a Persian physician and alchemist who died in 925, and his work entitled *Liber ad Almansorem*, which was translated into Latin by Gerardus of Cremona.

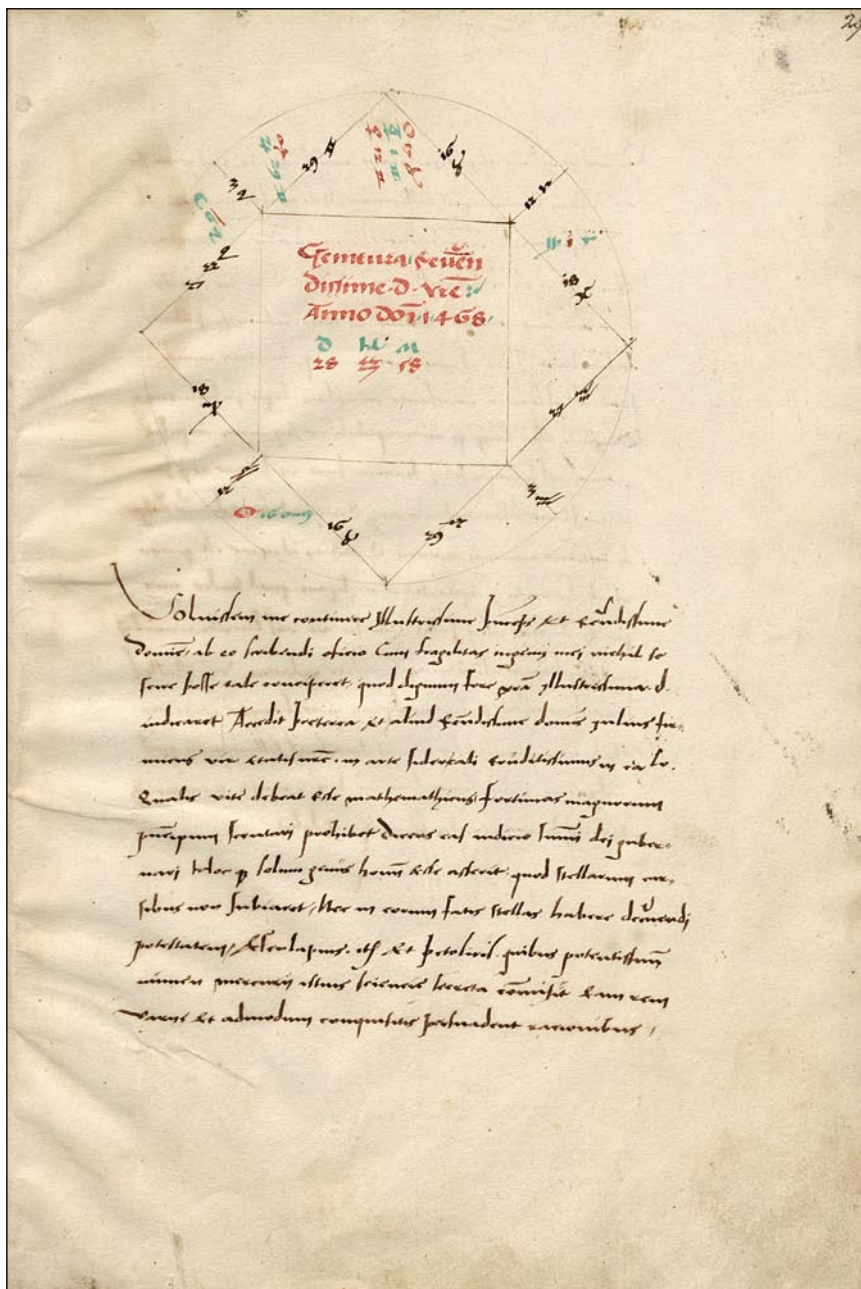
During the process of binding, the following elements were glued to the title page of the *Almanach*: a folio with the coat of arms of Fryderyk Jagiellończyk (i.e. the crownless Eagle of the Jagiellons below a cardinal's hat and an archbishop cross, against the background of a shield) and shields with the Kotwicz and Abdank coats of arms together with a third one, so far unidentified, in the form of a heraldic lily, with the letters *M.N.C b.c A.* next to it. The Kotwicz coat of arms belonged to the Cracow Canon and Fryderyk Jagiellończyk's vice-treasurer, Mikołaj Krzyc-

ki, while the Abdank one, to Fryderyk Jagiellończyk's court marshal, Jan Konarski, who later became the bishop of Cracow.

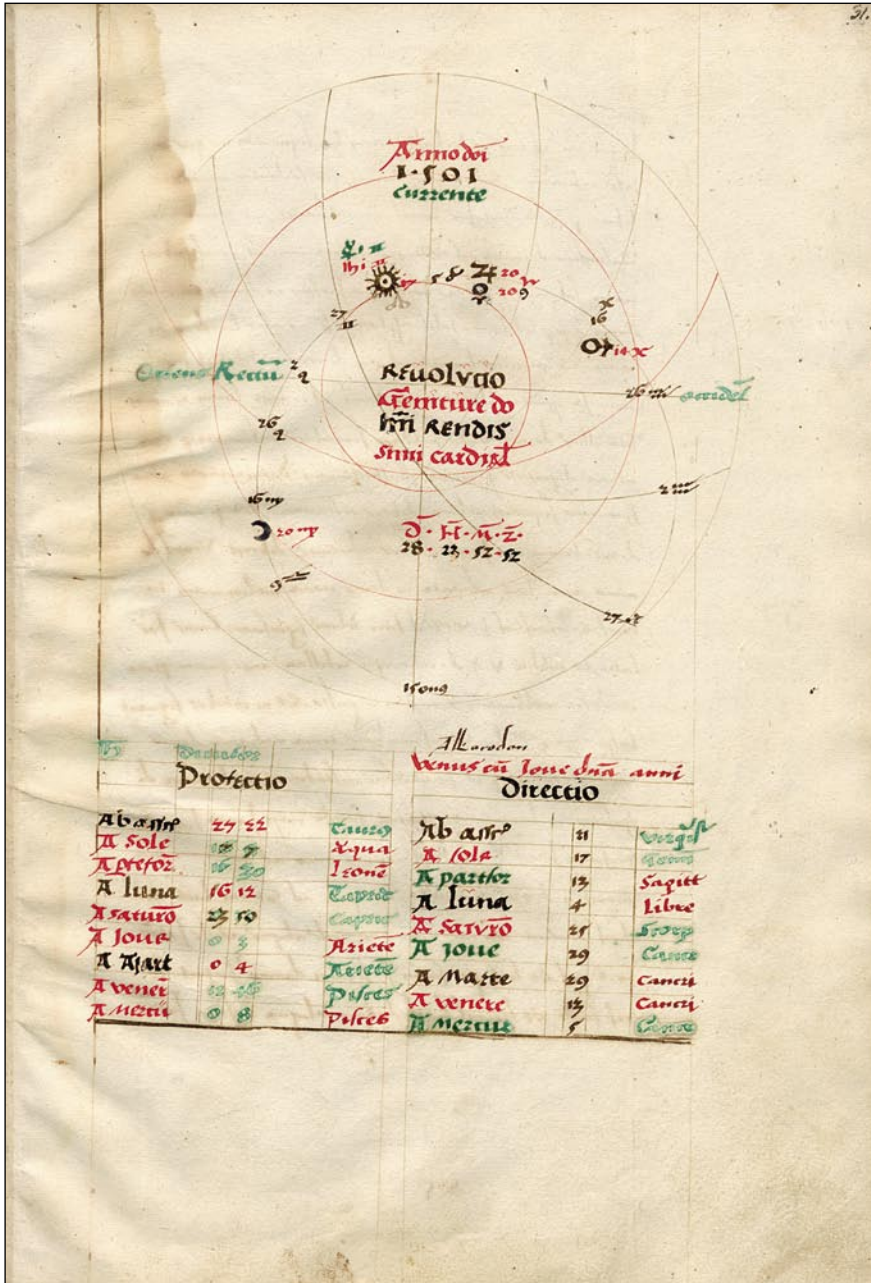
The letters *M.N.C.b.c.A.* can be read as *Magister Nicolaus Cricius benigniter curavit Almanach* and may also refer to Mikołaj Krzycki, if we assume that the *Almanach* was written at his bidding. However, Karpiga assures that he has undertaken this work out of his own initiative.

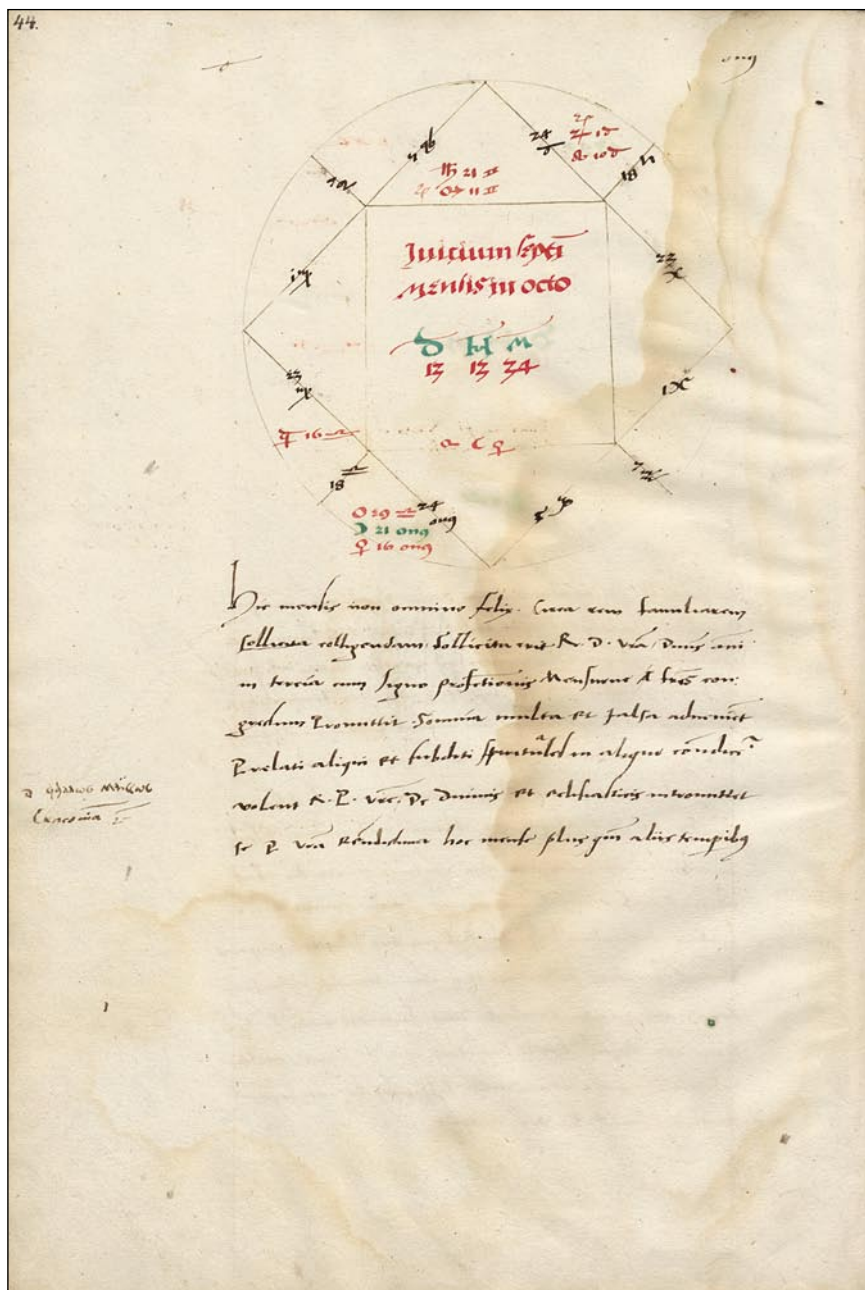
1. *Almanach pro Reverendissimo Domino Cardinali Fryderyka Jagiellończyka* na rok 1501. Biblioteka Jagiellońska, rkps 8, s. 1 – tytułowa: z herbami Fryderyka Jagiellończyka, Kotwicz, Abdank oraz nierozwiązany, z dopisanymi literami *M.N.C b.c A* (*Magister Nicolaus Cricius benigniter curavit Almanach*).

2. Wykres horoskopu urodzeniowego Fryderyka Jagiellończyka, 28 kwietnia 1468.
Almanach pro Reverendissimo Domino Cardinali Fryderyka Jagiellończyka na rok 1501.
 Biblioteka Jagiellońska, rkps 8, s. 29.

3. Wykres horoskopu rocznicowego Fryderyka Jagiellończyka, 28 kwietnia 1501.
Almanach pro Reverendissimo Domino Cardinali Fryderyka Jagiellończyka na rok 1501.
 Biblioteka Jagiellońska, rkps 8, s. 31.

4. Wykres prognostyku miesięcznego Fryderyka Jagiellończyka, 13 października 1501.
Almanach pro Reverendissimo Domino Cardinali Fryderyka Jagiellończyka na rok 1501.
 Biblioteka Jagiellońska, rkps 8, s. 44.

5. Biblioteka kamedulska na Srebrnej Górze.

6. Efekty kolejnych etapów oczyszczania zbioru.

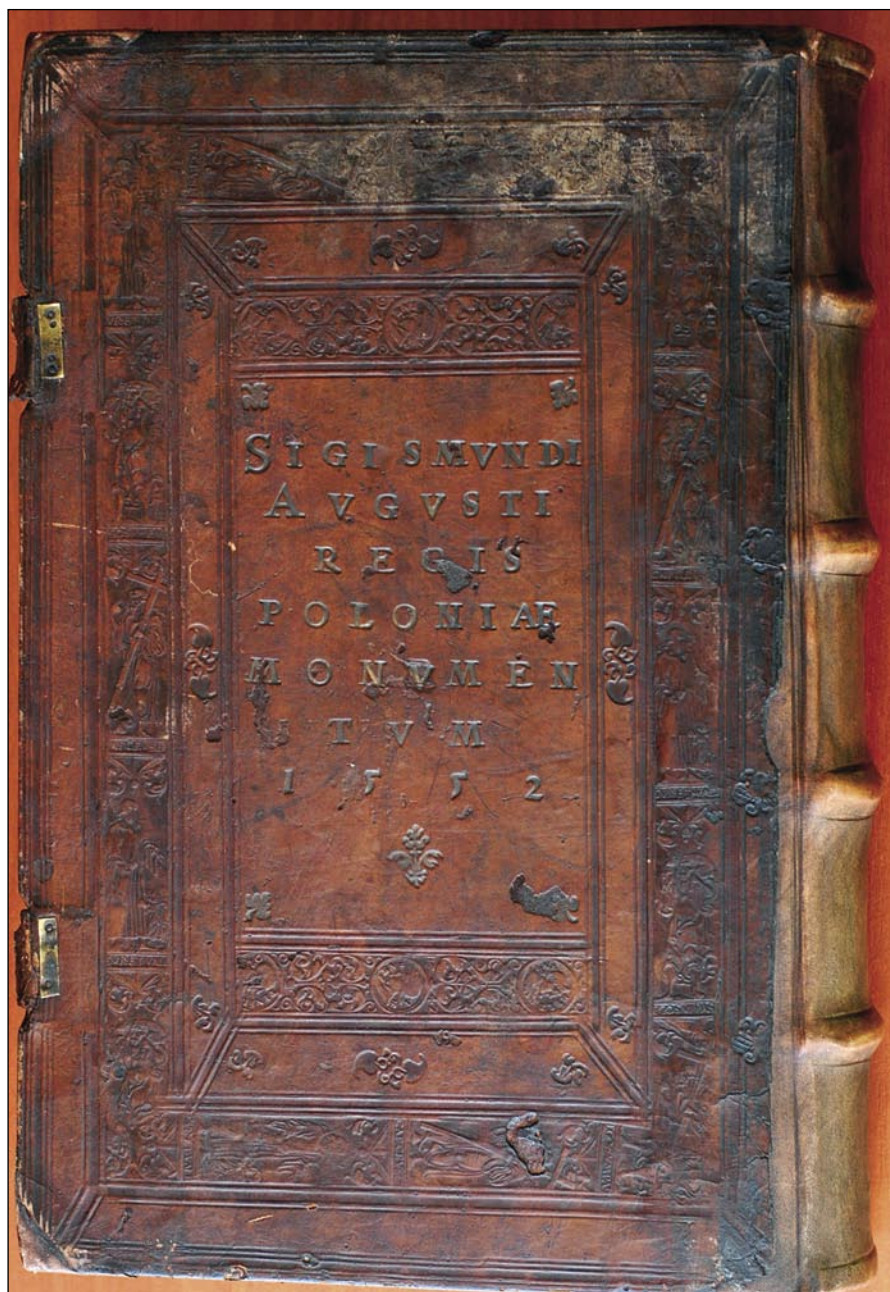

7. Zabrudzenia księgozbioru.

8. Okładzina dolna druku z sygn. 100-II-P2
(Victorius Benedictus, *Consilia medicinalia ad varia morborum genera*, Venetiis 1556).

9. Okładzina dolna druku z sygn. 29-III-B
(Hildegarda z Bingen, *Physica [...]*, k. tyt. zob. fot. 11, adligat: Myrepsus Nicolaus Alexandrinus *Medicamentorum opus, in sectiones quadraginta octo digestum [...]*, Basileae 1549).